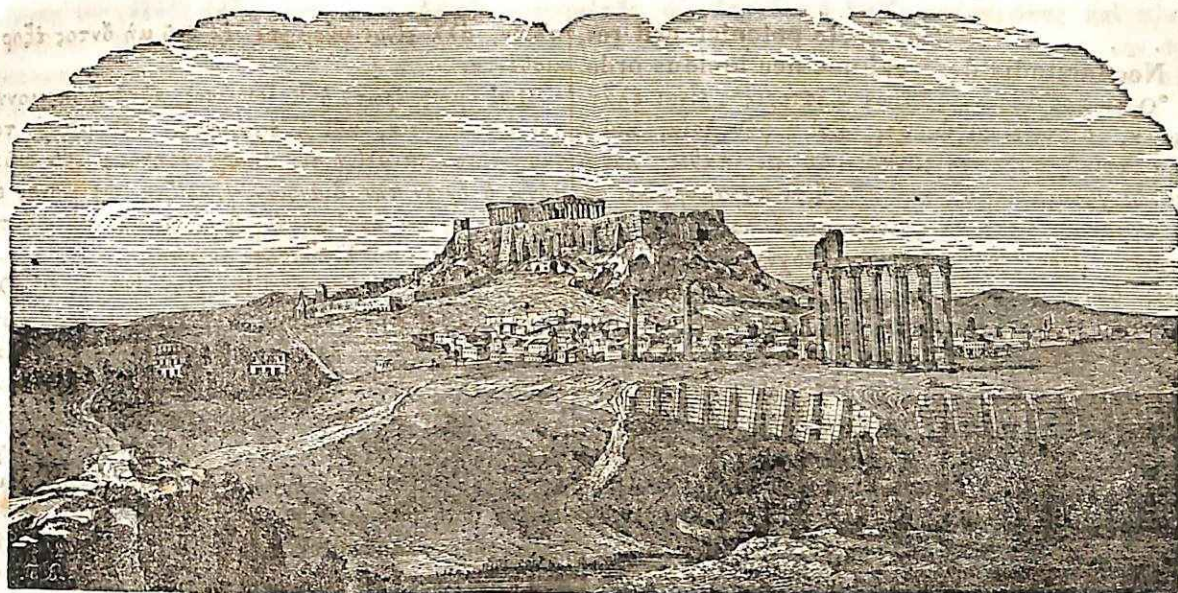

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1858.

ΤΟΜΟΣ Θ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 208.

ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

ὁ π ο

Π. ΚΑΛΛΙΓΑ.

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε φυλλ. 206 καὶ 207.)

--*--

ΣΤ'.

Ερμειον αὐτόχρημα ὁ ἐν τῷ IB' τόμῳ τῆς ιστορίας τῆς γαλλικῆς Αὐτοκρατορίας πρόλογος τοῦ Κ. Θιέρσου, ἐνθα ὁ μεγάλος οὗτος ἱστορικός τῶν ἡμετέρων χρόνων ἐκθέτει τὰς περὶ ιστοριογραφίας αὐτοῦ κρίσεις. Εἰς τοὺς θυμωστάς αὐτοῦ ἐράνη ἀνιγναι τὸ παρ' αὐτοῦ κοινολογούμενον περὶ ἱστορίας ἀπόρρητον. Ἰδοὺ τί λέγει· « Ἡ ἐπιμελής παρατήρησις τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν συμβάντων, ἥ, ὡς λέγουσιν οἱ ζωγράφοι, ἡ παρατήρησις τῆς φύσεως, ἀνευ ἰδίου τινὸς δῶρον, δὲν ἀρκεῖ πρὸς ιστοριογραφίαν. Ποῖον ὅμως τὸ δῶρον τοῦτο; Εἶναι τάχα ἡ εὐφυΐα, ἡ φαντασία, ἡ κρίσις, ἡ περὶ τὸ γράφειν δεξιότης, ἡ ἡ εἰκονογραφικὴ τέχνη; Ὁμολογῶ ὅτι συλλήβδην τὰ προτερήματα ταῦτα εἶναι λίαν ποθεινά, καὶ ὅτι πᾶσα ἱστορία, καθ' ἣν ἐν ἐξ αὐτῶν τῶν σπανίων προτερημάτων ὑπάρχει, εἶναι ἀξία λόγου, καὶ περὶ πολλοῦ ἔχουν αὐτὴν αἱ ἐπερχόμεναι γενεαί. Δὲν ἀρνούμαι, ὅτι εἰκοσι ὑπάρχουν τρόποι ἱστοριογραφίας, οἷον τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Ξενοφώντος, τοῦ Πολυβίου, τοῦ Λιβίου, τοῦ Σαλλουστίου,

τοῦ Καίσαρος, τοῦ Τακίτου, τοῦ Κομμίνου, τοῦ Γουϊκιαρδίνου, τοῦ Μακιαβέλου, τοῦ Σαινσιμῶνος, τοῦ Μ. Φρεδερίκου καὶ τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ὅτι ὅλοι ἐγραψαν θαυμασίως, ἀν καὶ διαφέρουν τὰ μέγιστα πρὸς ἀλλήλους.— Ἀλλ' ἄρα γε δὲν ὑπάρχει οὐσιώδες τι προσόν, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, καθ' ὃ ἐξέχει ὁ ἱστορικός καὶ καθ' ὃ μόνον ὄντως διακρίνεται; Ἐγὼ πιστεύω ὅτι ὑπάρχει, καί, παρ' ἐμοὶ κριτῇ, αὐτὸ τὸ προσόν εἶναι ἡ διάνοια ».

Τινὲς ἐνόμισαν, ὅτι ὁ ἐξείσιος οὗτος ἱστορικός, ὁ αὐτόχρημα μάχος, εἰρωνεύεται, ὡς ἂν ἔλεγε τάχα πρὸς τοὺς φιλοτιμουμένους νὰ κελαδηθῶν ὡς αὐτός, εἰς μάτην ἀγωνιάτε· ἄλλο γλαυξ ἄλλο κορώνη ρηέγγεται !

Ὅσοι ἐξέλαβον, ὅτι διάνοιαν ὀνομάζει τὴν ἀγχινοίαν, τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥτον νοημοσύνην, δικαίως ἐνόμισαν, ὅτι εἰρωνεύεται, διότι ὑπάρχει πάντοτε τοῦ νουνεχοῦς νουνεχέστερος καὶ οὗτος εἶναι ἐπιτηδειότερος πρὸς ὃ, τι ἐπιχειρεῖ, ἄρα καὶ πρὸς ἱστοριογραφίαν· ἀλλὰ τοιοῦτον αὐταπόδεικτον θέμα δὲν ἐσκόπει νὰ πραγματευθῇ ὁ Κ. Θιέρσος, οὔτε ἐν τούτῳ νὰ ὀρίσῃ τὸ προτέρημα τοῦ ἱστορικοῦ. Ἀπαγε ! Αὐτὸς μάλιστα ισχυρίζεται, ὅτι ὁ νουνεχέστερος δύναται ν' ἀποτύχῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὅταν ἐν αὐτῇ εἰσάγῃ τὰ ἴδια προτερήματα καὶ συνάμα ὅ, τι ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἐν ταῖς πράγμασι δὲν ὑπάρχει.

Λέγων λοιπὸν τὴν διάνοιαν ὡς τὸ κεφάλαιον τοῦ ἱστορικοῦ, ἐν ᾧ πάντα συλλήβδην περιέχονται, ἐννοεῖ τὴν ἐν τοῖς πράγμασι διάνοιαν, δι' ἧς γίνεται αὐτῶν κύριος καὶ κατοχος.

Cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc nec lucidus ordo.

Ὅ,τι προσθέτει ἐξ ἰδίων ὁ ιστορικὸς εἶναι ἐλάττωμα, διότι εἶναι ψεύδος, καὶ ἡ φαντασία, καὶ ἡ δραματικὴ συγκίνησις, καὶ τὸ περιπαθές, καὶ ὁ πολὺς χρωματισμὸς, καὶ πᾶν ὅ,τι παραμορφώνει τὰ πράγματα, ὥστε νὰ φαίνωνται ἄλλα, ἢ οἷα εἶναι τῶντοι. Ὅστις κατανοεῖ τὴν ἐποχὴν, περὶ ἧς γράφει, ὅστις εἰσχωρεῖ εἰς ὅλας τὰς περιπλοκάς αὐτῆς καὶ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν μεγίστων καὶ τῶν ἐλαχίστων διορθ., καὶ ὅλας τὰς πτυχὰς ἐξελίσσει, αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθὴς αὐτῆς ιστορικὸς, καὶ τοι ἄλλως μὴ δεινὸς περὶ τὸ γράφειν, διότι οὐδὲν πρόκειται νὰ πλάσῃ ἢ νὰ σχηματίσῃ, ἀλλὰ νὰ μεταδώσῃ ὅ,τι ἐγνώρισεν καὶ ἐνόησεν. Αὐτὸς ἄνευ τίνος τέχνης, οἰκοθεν ἐκ τῶν πραγμάτων καθοδηγεῖται εἰς τὴν ἐκθεσὶν τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως, καὶ τὰ συμβάντα διὰ τοῦ νοῦς αὐτοῦ χωροῦν κατὰ τὸν οἰκτεῖον ῥοῦν, ἀκόπως, ἀλλ' ὅσον ἐνεστὶν ἐπιτηδείως, διότι ἐν αὐτοῖς τοῖς πράγμασι κεῖται τὸ διαφέρον, καὶ δὲν εἶναι πλάσμα τοῦ γράφοντος καὶ τέχνημα ἀπατηλὸν δαιμονίου γόητος. Νομίζομεν τάχα, ὅτι τὰ δημιουργήματα τῆς φαντασίας ἡμῶν καὶ τὰ μυθώδη πρόσωπα ποιητικῆς ἐμπνοῆς ὑπερέχουν τὰ ὑπαρκτὰ ἐκεῖνα πρόσωπα, ὅσα διέπρεψαν ἐν ὥρισμένῳ τινι χρόνῳ καὶ συνεκεφαλαίωσαν τὰ ἐν αὐτῷ γενόμενα; Ὁ ποιητὴς πλάττει πρὸς τὸ ἰδανικὸν καὶ τέλειον καὶ ὑπερνήφελον ἀφρον, καὶ ἀναβιβάζων ἡμᾶς εἰς αἰθέριον ὕψος, ὅπου λησμονοῦμεν τὴν ἀνθρώπινον σμικρότητα καὶ τὰ ἐν ἡμῖν βόσκοντα πάθη, καὶ ἀναπνέομεν τὸν ἐλεύθερον ἀέρα, τὸν ὁποῖον καὶ αὐτὸς ἀναπνέει, ὡς ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος. Ὁ ιστορικὸς ὅμως προβάλλει ἐνώπιον ἡμῶν χαρακτήρας, ἐν οἷς καὶ ἡ ἐλαχίστη γραμμὴ ἔχει τὴν οἰκτεῖαν ἐννοίαν, καὶ ἀπαραίτητος εἶναι, ὡς ὁμοίωσις τῶν ἐν τῷ βίῳ ὑπαρχάντων, δι' ὧν τῶν σημείων καὶ τῶν προτερημάτων καὶ τῶν ἐλαττωμάτων μνηστούμενων, καὶ μεγίστην ἐμπειρίαν τέχνην τοῦ εὐδοκιμοῦντος πρὸς ἐνέργειαν καὶ ἐπαναφέροντος ἐν τοῖς ζώσι τὸ παρῳχόμενον. Τὰ τοῦ πραγματικοῦ βίου εἶναι μάλιστα παθητικώτερα τῶν πλασμάτων ποιητικῆς φαντασίας, ἐμψυχομένων τούτων διὰ μόνον τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τοῦ ἐμφυσῶντος εἰς αὐτὰ πνοὴν καὶ κίνησιν, ἐνῶ τὰ ἱστορούμενα ἔχουν ἰδίαν ψυχὴν καὶ χρῶμα ζωῆς καὶ ὁρμὴν καὶ ὁρμὴν καὶ πάθη, ὅταν ἀνευρίσκωνται τὰ κινουμένα ἐλαττήρια.

Ἐλικώτερον περιτάνει ὁ Κ. Θίερσος τὴν ἐννοίαν, παραβάλλων τὴν ἀληθὴ ἱστορίαν πρὸς τοὺς ὑπερμεγέθεις κρυστάλλους τῆς ἐν Πηριόλοις παγκοσμίου ἐκθέσεως, ἐν οἷς τὰ πράγματα κατοπτρίζονται τοιαῦτα, ὅποια εἶναι, ὁ δὲ κρυστάλλος, πάσης κηλίδος καὶ παντὸς γλαυκώματος ἐλεύθερος, οὐδαμῶς φάνεται, πλὴν κατὰ τὸ περιέχον αὐτὸν περιθώριον. Οὕτω καὶ ὁ ιστορικὸς εἶναι ὅλος ἀόρατος, ἐπιτυχάνων αὐτὰ τὰ πράγματα, κατὰ τοὺς οἰκτεῖους αὐτῶν χαρακτήρας καὶ κατὰ τὸ οἰκτεῖον χρῶμα, ὡς διὰ μαγικῆς τίνος δυνάμεως, νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ὁρμὴν ἡμῶν λησμονημένην, ὅτι ταῦτα δὲν ὑπάρχουν

πλέον, ἀλλ' εἶναι φάσματα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐξορκισθέντα.

Πῶς ὅμως, ἐρωτᾷ ὁ Κ. Θίερσος, αὐτὴ ἡ ὑπομονή, καὶ ἡ ἐπιμέλεια, καὶ ἡ ἀφοσίωσις, ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ μείνῃ τις ἀπαρτηρήτος; Τὸ πῶς, μόνος ὁ ἔχων τὴν διάνοιαν γνωρίζει, ὡς μόνος ἐπιστάμενος τὰ κατ' αὐτὴν, ἐργαζομένην τὰ πάντα νὰ καταδείξῃ, αὐτὴ πάντοτε ἀόρατος.

Νομίζομεν, ὅτι ὅσα περὶ ἱστορίας εἴπομεν δι' ἄλλων λέξεων ἀπλουστεῖν καὶ ἥττον ἐπιτηδείων, εἶναι αὐτὰ ταῦτα, ὅσα διδάσκει ὁ τῆς τέχνης κάτοχος. Ὅ,τι αὐτὸς ὀνομάζει διάνοιαν, ἡμεῖς ὀνομάσαμεν ἠθικὴν τάξιν, τὴν ἰδιάζουσιν εἰς ἐκάστην ἐποχὴν καὶ ἀποτελοῦσαν τὸν εἰρμὸν αὐτῆς, ἐν ᾧ ἔγκειται ὁ δεσμός καὶ ἡ λύσις ὧν τῶν λεγομένων. Εἴμεθα καθ' ὅλα μετ' αὐτοῦ σύμφωνοι, ὅτι ὅστις προβάλλει γενικὸν καὶ ἀφηρημένον τύπον ἠθικῆς καὶ πρὸς αὐτὸν συγκρίνει ὧν τῶν ἱστορικῶν χρόνων τὰ συμβάντα καὶ τὰ πρόσωπα, ἀνέκαθεν καὶ ἐξ ἰδίου πταίσματος καταδικάζει ἐαυτὸν εἰς ἀκαταληψίαν, διότι παρεμβαίνει αὐτὸς ἐντὸς τῆς ιστορίας ὡς μαστιγοφόρος τὰ πάντα συνταράττων καὶ τοὺς τάφους συγγέων καὶ τὰ ὅσα τῶν κεκοιμημένων ἀνακυκλών. Δὲν εἶναι ἱστορικὸς ὁ τοιοῦτος, ὁ ἀνασκευαστὴς τοῦ παρελθόντος καὶ κατὰ τὸν ἑαυτοῦ λόγον περὶ αὐτοῦ διαλεγόμενος, ἀλλ' ἱστορικὸς εἶναι ὁ τὸν ἰδίον λόγον τῶν πραγμάτων ἐξεγείρων ἐκ τῆς λήθης καὶ ἐκ τῶν κεχωσμένων ἐρειπίων.

Ἡμεῖς τὴν ἠθικὴν τάξιν ὡς τελευταῖον πόρισμα τῆς ἱστορίας ἐζητήσαμεν, ἢ ὡς τὴν κορωνίδα καὶ κορυφὴν τοῦ μνημείου ἐπεθέσαμεν. Ὁ Κ. Θίερσος ἐξ αὐτῆς, τὴν ὁποίαν ἀποκαλεῖ διάνοιαν, ὁρμαίνει καὶ ὡς ἐμπειρότερος εἶναι μᾶλλον πιστευτός. Κατ' αὐτὸν ἐκ τῆς διανοῆς, ἢ τοῦ τῆς ἠθικῆς τάξεως, εὐρίσκειται ὅλη ἡ διάθεσις καὶ διάταξις τῆς ἱστορικῆς ὕλης καὶ ὁ χρωματισμὸς καὶ ἡ τῶν περιόδων διαιρέσις καὶ τί τὸ κύριον καὶ τί τὸ ἐπουσιῶδες. Ἰδοὺ πῶς ἀποφάνεται: « Τῶντι διὰ τῆς διανοῆς, ὡς ὀνομάζει αὐτὴν, διαστέλλεται τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ ψευδοῦς, οὔτε ἀποδοκιμασιᾶς τις ὑπὸ ἀπατηλῶν παραδόσεων, ἢ ἀδεσπότων ἀκουσμάτων τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ κρίνει ἐν ἐπιγνώσει, καὶ ἀντιλαμβάνεται τοῦ χαρακτήρος τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν χρόνων, ἀπέχων πάσης ὑπερβολῆς, καὶ οὐδὲν ἐπαυξάνων, ἢ σμικρύνων, ἀλλ' εἰς ἕκαστον τὸ οἰκτεῖον ἦθος ἀπονέμων, καὶ οὐδὲν ἐπιχρίων, πρᾶγμα ἀπαίσιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀλλ' ἀκριβῶς ἀπεικονίζων. Εἰσδύων μάλιστα εἰς τ' ἀπόρρητα καὶ τὰ κρύφια τῶν πραγμάτων, κατανοεῖ καὶ καταληπτὰ καθιστᾷ τὰ τετελεσμένα διπλωματία, διοικήσεις, πόλεμος, ναυτικόν, πάντα ταῦτα, τὸσον διάφορα, γίνονται εὐπρόσιτα εἰς τοὺς ἀναγνώστας, λαμβανόμενα καθόλου, ὅπως ἕκαστος εὐκόλως ἀντιλαμβάνεται. Ἄμα δὲ ἐξουσίαση τὰ παντοῖα στοιχεῖα, ἐξ ὧν σύγκειται ἡ πολλὴν περιεκτικὴ διήγησις, εὐρίσκει τὴν διάταξιν ἐν αὐτῇ τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν συμβαινόντων, διότι ὁ συλλαβὼν τὸν ἀπόρρητον εἰρμὸν καὶ πῶς ἐξ ἀλλήλων διαδοχικῶς προσκύψαν, τὴν καλ-

λίστην ἀνεκάλυψε τάξιν ἀρηγήσεως, ὡς τὴν φυσικωτέρην. Ἐπὶ πλέον, ἂν δὲν εἶναι ἐκ λίθου ἐπὶ παρυσία τῶν μεγάλων σκηνῶν τοῦ βίου τῶν ἐθνῶν, συμφύρων τὰ πάντα σφοδρῶς καὶ μετ' εὐχερείας καὶ ζωηρότητος διερχόμενος, ἀφίνων δὲ τὴν ἰδίαν βευστότητα εἰς τὸν ῥοῦν τοῦ χρόνου καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξιδιάζουσιν αὐτοῦ χάριν, οὐδὲν ἐν αὐτῷ κατασπένδων, οὐδεὶς προσφυῇ αὐτοῦ στροφὴν μεταστρέφων, τέλος καὶ πρὸ πάντων φέρεται ἐπιεικής, διότι οὐδὲν κατευνάζει καὶ καταβάλλει τὰ πάθη, ὅσον ἡ ἐμβριθὴς γνῶσις τῶν ἀνθρώπων ».

Ἐν ἄλλοις λόγοις καὶ ὁ Κ. Θίερσος μετ' ἡμῶν λέγει, ἡ ὀρθότερον καὶ ἡμεῖς μετὰ τοῦ Κ. Θίερσου λέγομεν, ὅτι διὰ τοῦ ἱστορικοῦ τὰ φαινόμενα γίνονται νοούμενα. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο δὲν ἀποστραγγίζεται ἡ ἀφηρημένη καὶ λεπτὴ οὐσία αὐτῶν διὰ χημικῆς συγχωνεύσεως, ἀλλὰ διὰ προσφυῶς διατάξεως, κατὰ τὰς παντοίας σχέσεις αὐτῶν καὶ τὴν ἐγκειμένην ἐν αὐτοῖς ἀλληλουχίαν, ἀπαρτίζεται εἰκὼν προβάλλουσα τὴν ἐννοίαν αὐτῶν ἐξ αὐτομάτου. Οὐδὲν παραχαράττεται, οὐδὲν κιβδηλεύεται, οὐδὲν παραποιεῖται. Μόνον ὑπάρχει ζήτημα, ἂν ἦναι τὰ πράγματα παρεκτικὰ ἐννοίας. Βί μὲν εἶναι τοιαῦτα, ἐξ αὐτῶν πρέπει νὰ προκύψῃ, εἰ δὲ εἶναι στεῖρα, εἰς μάτην κατατρίβεται ὁ ιστορικὸς καὶ ὅ,τι προσπλάττει εἶναι ἀλλότριον καὶ ἐξω τοῦ προκειμένου, ἀπλῶς τῆς εὐνείας παίγιον, aegri somnia.

Καὶ τάνάπαλιν, ὅσον ἀκριβὴς καὶ πιστὸς καὶ φιλαλήθης ἂν ὑποτεθῇ ὁ ιστορικὸς, οὐδὲ κεραία μεταβάλλων καὶ ὡς ἐκμαγεῖον τῶν γενομένων καὶ τετελεσμένων παρέχων τὴν ἱστορίαν, πάλιν ἀποτυχάνει μὴ εἰσδύων εἰς τὴν ἐννοίαν αὐτῶν καὶ μὴ φωταγωγῶν διὰ τῆς λαμπάδος τῆς διανοῆς τὸν ζῶντα τῆς ἀκαταληψίας, ὥστε ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας αὐτῆς νὰ γίνῃ εὐδιδάκτωστον τὸ πολὺμικτον θέμα καθ' ὅλα αὐτοῦ τὰ μέρη.

Μεταχειρίζονται τὴν φρασεολογίαν γερμανικῶν συστημάτων, ἡδυνάμεθα κατὰ Κάντιον νὰ εἰπώμεν ὅτι δὲν ἐδόθη εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ἡ γνῶσις τῆς οὐσίας καὶ τοῦ καθ' ἑαυτὸ ὄντος, ὥστε εἰς μάτην ἀγωνιᾷ ὁ ιστορικὸς νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ ἄδυτα καὶ ν' ἀναπετάσῃ τὸ παραπέτασμα, ἀντιλαμβάνομενος μόνον τῶν ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ ἀπατηλῶν φαινομένων. Καὶ τῶντι κατὰ τοιοῦτον πνεῦμα ἐγράφησαν ἐν Γερμανίᾳ ἱστορίαι, οἷον ἡ τοῦ Σλοσέρου, τὰ πάντα κακίζοντος, καὶ κατὰ πάντων ἀγανακτοῦντος, καὶ τοι ἐν πᾶσιν ἀκριβεστάτου, οὐδὲν ὅμως βλέποντος ὀπισθεν τῆς ἰδιοτελείας καὶ τῆς φιλοδοξίας, αἰτίαν ἀσχημίζον ὅλα τὰ πρόσωπα.

Κατὰ Φίχτιον πάλιν κατὰ τὴν διάνοιαν ἡμῶν (κατὰ τὸ ἐγώ) εἶναι καὶ τὰ πράγματα, διότι αὐτὴ ἐγχαράττει ἀπανταχοῦ τὸ εἶδος καὶ τὴν μορφήν, διαπλάττουσα τὴν ἀμορφον οὐσίαν (τὸ μὴ ἐγώ) ἐξ ἡμῶν προβαίνει αἱ ἰδέαι, αἱ πληροῦσαι τὸ κενόν καὶ ὅ,τι ἐξ ἡμῶν δὲν προβαίνει, οὐδὲ ὑπάρχει ὅλως δι' ἡμᾶς. Κατὰ τοιαύτην ἐννοίαν ἐγράφησαν ὅλαι αἱ ἱστορίαι, ἐν αἷς οἱ γράψαντες ἐδίωξαν ἰδίαν τινα θεωρίαν καὶ τὰ πάντα μετέπλασαν πρὸς ἀπόδειξιν

αὐτῆς, ὡς ἐπραξεν ὁ Νεϊδουρος πρῶτος καὶ πλεῖστοι μετ' αὐτὸν ὅσοι, ἴσως ἀπαρνούμενοι τὸν Φίχτιον ὡς ὁ Πέτρος. Οἱ τοιοῦτοι, ὡς ἔλεγεν ὁ Βάκων, tamquam ex vinculis sermociuantur.

Κατὰ Σελίγγιον ὅμως, ὅπως εὐφύεστατα ἐξέθεσεν ἐσχάτως ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Παρισίων τὸ σύστημα αὐτοῦ ὁ Κ. Μινιέτος (Mignet), ἡ ἀλήθεια εἶναι ἡ ταυτότης τοῦ ἐξ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἐξ ἀντικειμένου, τῆς διανοῆς καὶ τῶν πραγμάτων. Αἱ μὲν εἰκαστικαὶ τέχναι διαπλάττουν τὴν ὕλην κατὰ τὴν ἰδέαν, ὥστε ἐκ τοῦ ἀμόρφου καὶ ἀργοῦ μαρμάρου ἐκθάνει ὁ Ἀπόλλων, ὁ Διοφάντης, ἡ Ἀρροδίτη τῆς Μήλου, καὶ ὁ ἄψυχος λίθος γίνεται τελεία παράστασις τῆς ἐμψύχου ἰδέας καθ' ὅλην τὴν ἀλήθειαν, τούτῳ τῆς τέχνης. Ἐξ ἀντιθέτου ἡ ἱστορία διαπλάττει τὴν ἰδέαν κατὰ τὰ πράγματα καὶ τὴν ἐννοίαν αὐτῶν προκαλεῖ εἰς ἐνέργειαν, ἐν ᾗ κεῖται ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια.

Οὕτω ἐνόησαν καὶ κατ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐπραγματεύθησαν τὴν ἱστορίαν καὶ ὁ Κ. Μακωλαίος καὶ ὁ Κ. Θίερσος. Δὲν λαλοῦμεν περὶ τοῦ πρώτου, ὡς μὴ ἀποπερατωθέντος τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ δευτέρου, ὡς εἴρηται, ἔχομεν καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν αὐθεντοῦσαν τὰ μεχριτοῦδε βεβαιωθέντα.

Τοιαύτη ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια φυσικῶς τῷ λόγῳ παραλλάσσει κατὰ τοὺς χρόνους καὶ τὰς ἐποχάς. Οὐδαμῶς ἀποροῦμεν ἐπομένως, διατί οἱ παραγινώριζοντες τὴν ιδιότητα ταύτην τῆς ἱστορίας ἐκάκισαν τὸν Κ. Θίερσον, ὅτι εἶναι λίαν δημοκρατικὸς ἐν κειρὶ τῆς δημοκρατίας καὶ σχεδὸν δικαιοῖ τὰ ἐν αὐτῇ ἀποτρόπαια, ἢ πάλιν γίνεται λίαν θαυμαστὴς τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ δεσποτικωτέρου τῶν ἐπὶ τῆς γῆς δεσποσάντων ἐν κειρὶ Αὐτοκρατορίας, καὶ τέλος μετὰ τὸ ἐν Ῥωσίᾳ τραῦμα βεβρῶς καὶ αὐτὸς ἐπικεῖται κατὰ τοῦ πρὸ μικροῦ ἐκθειασθέντος ἥρωος. Ἐπανατείνοντες φοβερὸν ῥόπαλον κατὰ τοῦ ἱστοριογράφου κατὰ κόρας πατάσσουν αὐτὸν ὡς λάτριν τῆς εἰμαρμένης (fataliste), τὴν ὁποίαν συνεταῦτισαν μετὰ τῆς ἱστορικῆς ἀνάγκης. Περιέργως τῶντι τρόπος τῶν ἀπαιτούντων μὲν παρὰ τοῦ ἱστορικοῦ τὰς πρώτας καὶ ἀφανεῖς αἰτίαι κατὰ τὴν ἐνεργὴν αὐτῶν καὶ ἀκατάσχετον δύναμιν, ἄμα δὲ δείξῃ ταύτας καταδικάζοντων αὐτὸν ὡς δεισιδαίμονα καὶ καίοντα θυμίσμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς βδελυρᾶς Μοίρας!

Ἐπὶ τῷ ἄλλ' ἐρωτῶμεν, πταίει τάχα ὁ Κ. Θίερσος ἂν ἡ Μοναρχία καὶ ὁ κληρὸς καὶ ἡ ἀριστοκρατία ἐκώφευσαν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ δημοσίου πνεύματος, ἂν ἐπίστευσαν, ὅτι δι' ἐπιτηδείου πολιτικῆς, ὁποῖαν ἀσυστόλως διδάσκει ὁ ἀτυχὴς Μιακιάβελις, ἡδύναντο ἀποδιοπομπεύμενοι τὸν τάραχον νὰ διατηρήσουν ἀκέραια τὰ προνόμια, καὶ τὴν κατάρχησιν καὶ τὴν ἀνευ τῆς συμπτώσεως τῶν πολλῶν διοίκησιν, καθ' ἣν οὐδὲν ὑπῆρχεν ὕγιες; Εἶναι σφάλμα τοῦ Κ. Θίερσου, ἂν ἡ παράλογος ἐπιμονὴ καὶ ἡ μὴ ἐγκαιρὰς ὑποχώρησις εἰς ἐλλόγους ἀξιώσεις ἐξηγοῖται τὰ πνεύματα, μὴ κατευναζόμενα πλέον δι' οἰκιστὰς βραδείας θυσίας τῶν πᾶσαν ἀπολε-

σάντων δύνῃμιν, καὶ παρέδωκεν τὰ πράγματα εἰς τὰς χεῖρας τῶν βικιοτέρων, ὡς χωροῦντων κατὰ τὴν φράσιν τῶν ἀποθηριωθέντων παθῶν;

Καὶ πάλιν, ἀρὸς ἡ δημοκρατία, παρεκκλίνας εἰς αἰματόφυρτον ὀχλοκρατίαν, οὐδὲν ἀρῆκε στερεόν, ἑωσὺ καὶ αὐτὴ κατέπεσεν, εἰς τὸν Κ. Θίερσον τάχα καταλογιστέον, ἃν ἐπεπεδῶθη ἡ ὁδὸς τοῦ εὐτυχῆς στρατηγού, εἰς τὸν πάντες ἀνέβλεψαν ὡς μόνον δυνάμενον νὰ παγιώτῃ τὴν σκληρομένην κρινωρίαν, καὶ εἰς τὴν κρατικὴν αὐτοῦ γεῖρα παρέδωκεν ἄνευ ὁρου τινος καὶ ἄνευ ἐπιφυλάξεως, ὅτι οὐδὲν ἔθνος ἀντιμωρεῖται παραδίδοι;

Τέλος πάντων ἂν αὐτός, ἀναδελφίων εἰς τοιοῦτον καταπληκτικὸν ὕψος καὶ οὐδὲν ἀπινύτων τὸ ἐνὶ τούτῳ εἰς τὴν ἀπεριόριστον θέλησιν, ἀλλ' ὡς διακρίνομεν προσηνυόμενος ἔσυρε τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ὑποταγμένην Εὐρώπην εἰς ἐπιχειρήσιμην χιμαίρικῃς παμβασίλειας, κατὰ τοῦ Κ. Θ. ἐρριβλῆτον τὸν λίθον, ἡ παρακλονηθεὶς αὐτὸν δεικνύοντα τοὺς κρημνούς, εἰς οὓς ἐμπέπει ὁ τὰ πάντα μεταχειριζόμενος ὡς ὑποπόδιον τῶν ποδῶν, καὶ πιστεύων ὅτι τὰ κράτη ἐνὶ μηχανισμῷ κατὰ τοὺς νόμους τῆς δυναμικῆς πολυσύνθετος, καὶ ἐκ μ. ἀ. σειρᾶς συσπώμενος, οὐχὶ δὲ αὐτοπροαίρετον σύστημα, βάσιν καὶ κορυφὴν ἔχον τὴν ἐλευθερίαν;

Ἀλλ' ἄρ' ἔτι δὲν ἔχει καὶ ὁ ἱστορικὸς τὰς ἰδίους ἀρχὰς καὶ τὰς σταθερὰς καὶ ἀκλονήτους πεποιθήσεις; Οὐδαμῶς ἀμφιβάλλομεν, ἀλλ' ἀσυγχώρητον κρίνομεν, δι' αὐτῶν νὰ ἡνωχῇ τὴν ἱστορίαν, ἐνῶ εὐχαρίστως προσδεχόμεθα αὐτὰς ἐνίοτε μετὰ μετριότητος καὶ ἄνευ ἀξιώσεως προτεινομένης, εἴτε ὡς εὐχάς, εἴτε ὡς κρίσεις, εἴτε ὡς ἀποδοκιμασίας, ἀλλ' ὁδοὺ πάρεργον.

Ὅτι τοιαύτα; ἔχει ὁ Κ. Θίερσον βιβλίον ἐξομολογίας καὶ μὴ σκληρομένης κατὰ τοὺς χρόνους καὶ τὰς εὐκαιρίας καὶ τὴν ἀρέσκειαν τῶν κρατούντων ἀπέδειξεν, ὡς στέφανον τοῦ βίου περιτιθεῖς, διὰ τῆς ἀντήσεως αὐτοῦ νὰ συμπράξῃ εἰς τὰ κοινὰ ἀνευ ὁρων ῥητῶν καὶ ἐγγυήσεων. Ἰδιωτεύων καὶ φιλοπονῶν τὸ ἀθάνατον μνημεῖον γαλλικῆς εὐκλείας, ἔχει τοῦλάχιστον τὴν παρηγορίαν, ἀντὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀδυναμίας ἐν τῇ οἰκίᾳ πατρίδι, ὅτι αὐτὴ δύναται ἐν τῷ κόσμῳ ὅτι πρέπον νὰ δύναιται.

Τοιαύτην εὐχόμεθα παρηγορίαν καὶ εἰς πάντα Ἕλληνα ἱστορικόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Γραφεῖσα ἐν Πόρῳ πρὸς τινὰ ἐν Ἀθήναις οἰκοῦντα φίλον.

— 283 —

Φίλε!

ΕΝ τῷ μέτῳ τῆς ποικίλης καὶ τερπνῆς ταύτης φύσεως, νῦν ἀλλοθὺς οἰκτεῖρω ἀπὸ καρδίας ὑμᾶς τοὺς

ἐν Ἀθήναις μεγαλοπολίτας, πάσχοντας τὸ κοινὸν περίπου πάθημα τῶν κατοίκων πασῶν τῶν πρωτευουσῶν, καὶ ἰσχυρίζομενος πάντοτε μετὰ πεισμονῆς καὶ ὑπερψίας, ὅτι ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης ὑμῶν ἡ ζωὴ εἶναι βέβαιος, καὶ ὁ βίος ἀβίωτος. Ὑπὸ τοῦ κοινού τούτου πάθους καὶ σὺ, φίλτατε, κατεχόμενος, προετίμησας, καὶ τοὶ πάσχων, νὰ εἰσπνέῃς ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους μῆνας τοῦ θέρους, τὴν αὐχμηρὰν καὶ λοιμώδη κίνιν τῆς πρωτευούσης, ἢ νὰ ἀναπνεύσῃς τὴν ὁρραερὰν καὶ καθαρὰν ποντιακὰ αὐραν τῆς ἐπικρίας; ἀλλ' ἄρ' εἰς, σὺ φίλε, τὰς κοινὰς ταύτας προλήψεις, καὶ ἐλθὲ ἐπὶ ὀλίγας τοῦλάχιστον ὥρας ἐνταῦθα καὶ πρὸς ἡμᾶς, καὶ μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ πέπεισο ὅτι τῆς τέχνης ὑπερτέρα ἡ φύσις, τῆς πολυτελείας ἡ δύναμις πολὺ ἡ ἀπλότης, τῆς πολυπραγμοσύνης ὑμῶν μακκρωτέρα ἡ ἀνεσις, καὶ τῆς μικρολόγου ἐνεργείας πολλῶν ἐξ ὑμῶν ἀξιοπρεπεστέρῃ ἡ ἡμετέρα ἀργία. Ἐν τούτῳ δὲ ὑπάρχουσιν ἰδίᾳ καὶ παρ' ἡμῖν ἀντικείμενά τινα, φυσικὰ τε καὶ τεχνικὰ, ἀρχαῖα τε καὶ νεώτερα, οὐχὶ ὅλως ἀνάξια τῆς προσοχῆς ὑμῶν καὶ μελέτης; εὐτυχὴς δ' ἐγὼ νῦν, ἂν διὰ τῆς ἐξῆς τοῦλάχιστον τῶν ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ συντομιωτάτης μνείας, δυνηθῶ νὰ σὲ πείσω ὅτι ἥσο, βέβαιως ἐν καλῇ πίστει, ἀδίκως πρὸς ἡμᾶς, καὶ πολλὰκις σκληρός.

Ἰσως οἱ πρόγονοι ἡμῶν τὴν ποικίλην φυσικὴν καλλονὴν τῆς χώρας ταύτης ἀλληγοροῦντες, ἐκάλεισαν Εὐοπίαν τὴν κόρην τοῦ Τροϊζήνος, τοῦ ἀρχαιοτάτου ἥρωος αὐτῆς; καὶ ἀληθῶς σπανίως καλλονῆς εἶναι ἡ ὄψις, ἣν ὁ ὀρίζων παρέχει τῆς Τροϊζηνίας τῷ θεατῇ, τῷ ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου Ἐνετικού φρουρίου τοῦ σημερινοῦ Δαμαλᾶ κατοπτεύοντι τὴν εὐσεὶ ἐνδαίμονα ταύτην χώραν. Ὅποῖα ἀναμνήσεις ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς ταύτης σκοπιᾶς, ὡς νιφάδες ἐπερχόμεναι ἢ μὴ κατόπιν τῆς ἄλλης, πληροῦσιν ἐνταῦθα τὸ ταμεῖον τῆς μνήμης! Ὅποσον ἡ ἱστορία τῆς χώρας ταύτης κατὰ πόδα ἀκολουθοῦσα τὸν χαρακτῆρα τῆς φύσεως, εἶναι ποικίλη, ὡραία, καὶ οὕτως εἰπεῖν ῥομαντική. Ὅλίγα ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι πόλεις, συννενοῦσαι εἰς ἐκείνους τοσοῦτον πλοῦτον τοπικῶν ὀρυμάτων καὶ παραδόσεων, τοιαύτην ἀλληλένδετον τειρὰν ποικίλων ἱστορικῶν γεγονότων. Ἐνώπιον τῆς παναρχαίας ταύτης κλασσικῆς χώρας, τί δὲν συναισθάνεται ἡ καρδιά; Ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς Τροϊζηνίας Αἰθρας ἐγεννήθη ὁ Θησεύς, ὁ πρῶτος τῶν Ἀθηναίων θεσμοθέτης; παρὰ τὴν σιγαλόεσσαν ταύτην ἀκτὴν τῆς Τροϊζηνίας ἐσπαράχθη ποτὲ ὁ ἀθῶος Ἰππόλυτος, ἐν τῷ ναφ τοῦ ὁποίου αἱ παρθέναι τῶν Τροϊζηνίων πρὸ τοῦ γάμου αὐτῶν ἀνέθετον πλοκάμους ἐκ τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς των.

Σοὶ δ' ὦ ταλαίπωρ! ἀντὶ τῶν δε τῶν κακῶν ἡμᾶς μεγίστας ἐν πόλει Τροϊζηνίᾳ δώσω κόραι γὰρ ἄζυγες γάμων πάρες κίμας κεραιῶνται σοί, δι' αἰῶνος μακροῦ πένθη μέγιστα δακρύων καρπομένη, αἰεὶ δὲ μουσποῖς ἐς σὲ παρθένων ἔσται μέριμνα, κοῦκ ἀνώνυμος περὶ αὐτῆς ἔρως ὁ Φαίδρας ἐς σὲ σιγηθῆσεται.

Πλησίον τοῦ ναοῦ τούτου ὑπῆρχε ποτὲ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης; Κατασκοπίες, ἀπὸ τοῦ ἀετώματος τοῦ ὁποίου ἡ Φαίδρα κατεῖδε πρῶτον τὸν Ἰππόλυτον γυμναζόμενον ἐνταῦθα προσέτι ὑπῆρχε καὶ ἡ μυρσίνη ἐκαίνη, ἥς πάντα τὰ φύλλα διατετροῦντο ἐπὶ τετροπυμένῃ, ἀφ' οὗ διὰ τῆς περόνης, ἣν εἶχεν ἡ Φαίδρα ἐπὶ τῆς κόμης αὐτῆς, κατατρύπησεν αὐτὰ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ αὐτῆς. Ἀντὶ τούτων ὁμοῦ καὶ πλείστων ἄλλων λαμπρῶν ἱερῶν, ναῶν, τεμενῶν, στοῶν, θεάτρων καὶ σκαδίων, πρὸ τῶν ποδῶν ἡμῶν κεῖται σήμερον τὸ ἀθλίον πολύγωνον ὁ Δαμαλᾶς, οὗ οἱ εὐάριθμοι κάτοικοι εἰσὶν ἀληθῶς εὐτυχεῖς, μὴ δυνάμενοι, ἐν τῇ συγγνωστῇ αὐτῶν ἀμυχθείᾳ, νὰ συγκρίνωσι τὸ παρὸν πρὸς τὰ παρελθόντα. Τὰ πάντα ἡ αἰσχροὶ τυραννία κατέστρεψε; μόνον δὲ τὸν λαμπρὸν ἡμῶν οὐρανόν, καὶ τὰς μεγάλας ἀναμνήσεις δὲν ἡδυνήθη νὰ ἀφανίσῃ. Ἐκ τῆς ἐριβόλου δὲ πεδιάδος τῆς Τροϊζηνίας, τῆς μέχρι θαλάσσης ἡρέμα κατερχομένης, ἣν μετὰ μόχθου, πέντε ἢ ἑξ ἐπίσημοι οἰκογένηται Ὑδραῖκαί σήμερον προσπαθῶσι νὰ ἐκχερῶσωσι, πάντες ποτὲ οἱ Ἀθηναῖοι, τοῦ Ἑρξου φεύγοντες τὴν ἀρχαίαν δουλείαν, ἐπὶ μῆνας ὀλοκλήρους ἐτρέποντο, καὶ ὑπὸ τῶν φιλοξένων Τροϊζηνίων συνετεροῦντο, καταβαλλόντων φιλοτίμως ἐν αὐτῷ τῷ πολέμῳ καὶ τὰ διδάκτρα τῶν διδασκάλων τῶν τέκνων αὐτῶν. Ἡ Τροϊζὴν καὶ αἱ Ἀθῆναι παραδόξως συνδέονται πρὸς ἀλλήλας, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον. Ἀμφότεραι αὐταὶ αἱ πόλεις ἦσαν γνωσταὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ὅτι κατὰ πάντα τρέπον ἡμιλλῶντο νὰ περικοσμήσωσι καὶ λαμπρύνωσι, διὰ μύθων ποικίλων καὶ παραδόσεων, τοὺς προϊστορικοὺς αὐτῶν χρόνους, Ἰωνες ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι, Ἰωνες ἦσαν καὶ οἱ Τροϊζηνῖοι; ὡς ἐν Ἀθήναις, οὕτω καὶ ἐν Τροϊζηνίᾳ οἱ αὐτοὶ θεοὶ, ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Ποσειδῶν, ἤρριζον πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ τῆς κατοχῆς τῆς χώρας, καὶ ἐκεῖ δὲ καὶ ἐνταῦθα μεταξὺ τῶν συνεδιδάσθησαν, καὶ ἀμρότεροι ἐτιμῶντο ὡς προστάται θεοὶ τῶν πόλεων τούτων. Ὁ Θησεύς ἀνήκει κοινῇ καὶ εἰς τοὺς Τροϊζηνίους καὶ εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἡ Φαίδρα τέλος ἐκτίσσε ναὸν Ἀφροδίτης ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, ἵνα καθάρῃ τὴν Τροϊζηνίαν, ὅπου ἦν τὸ ἀντικείμενον τοῦ πάθους αὐτῆς. Ὁμολογητέον ὁμοῦ, φίλε, ὅτι ἡ ἐρωτικὴ αὕτη σκοπιὰ τῆς Φαίδρας, καὶ ἐν Ἀθήναις πολὺ λάμψε ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ὄντι μοι, καὶ νῦν ἀπὸ τῆς Τροϊζηνίας τὰ βλέμματα στρέφοντι πρὸς τὰς Ἀθῆνας, ὑπῆρξεν αἰνιγματώδης; καθότι μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Τροϊζηνίας παρεμβαίνει τὸ ὄρος τῶν Μεθάνων, ἐμποδίζον τὴν ἀμοιβίαν θέαν τῶν δύο τούτων πεφιλημένων χωρῶν; ἀλλ' ἴσως τοὺς ἀρχαιοτάτους ἐκείνους χρόνους τὸ ὄρος τῶν Μεθάνων ἢ ἦν πεδιάς, ἢ καὶ δὲν ὑπῆρχε διόλου, διότι, κατὰ Πισυχνίαν, πρῶτον ἐπὶ Ἀντιγόνου τοῦ Δημητρίου βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ἀνέζεσεν ἐνταῦθα πῦρ πολὺ ἐκ τῆς γῆς, καὶ ἐσχηματίσθη τὸ ἡράϊσιον τοῦτο ὄρος, ὃ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ τοῦ Στράβωνος ἦν τοσοῦτον δραστήριον καὶ φλογερὸν, ὥστε τὴν μὲν ἡμέραν ἦν ἀπρόσιτον ὑπὸ τοῦ θερμοῦ καὶ τῆς

θεϊώδους ὀσμῆς, τὴν δὲ νύκτα ἐκλάμπον πόρρω καὶ θερμῶν μέχρι πέντε σταδίων τὴν θάλασσαν. Καὶ οἱ ὠραῖοι δὲ στίχοι τοῦ Ὀβιδίου ὧν ἡ ἀρχή,

Est prope Pitthaeam tumulus Troezena

συμφωνοῦσιν ἀκριβῶς πρὸς τοὺς λόγους τοῦ περιηγητοῦ καὶ τοῦ γεωγράφου.

Αἱ τελευταῖαι ἀκτίνες τοῦ δύοντος ἡλίου ἐχρύσουν ἔτι τὰς κορυφὰς τοῦ ὄρους; τῆς Δρυόπης, ὅτε σύννοος κατέβαινον εἰς τὴν παρχλίαν γυναικὲς δὲ πολλὰι ἀνέβαινον τότε εἰς τὸ χωρίον, πατοῦσαι ἀναισθητῶς τὴν κλασσικὴν ταύτην γῆν, καὶ ἄδουσιν μετ' ἀδιαφορίας ἄσματα ἡμιδάρβηρα, ὅπου ποτὲ χορὸς Τροϊζηνίων παρθένων ἦδεν ἐμμελῶς καὶ ἐρρύθμως τὰς ὠραίας ταύτας τροφάς.

Ἐρως Ἐρως δὲ κατ' ὀμμάτων
στάζεις πόθον, εἰσάγων γλυκεῖαν
ψυχᾷ; χάριν οἷς ἐπιστρατεύσῃ,
μὴ μοί ποτε σὺν κακῷ φανείης
μὴδ' ἄρρυθμος ἔλθοις;
οὔτε γὰρ πυρὸς οὔτ'
ἄστρον ὑπέρτερον βέλος,
οἶον τὸ τὰς Ἀφροδίτας
ἴησιν ἐκ χειρῶν
Ἐρως, ὁ Διὸς παῖς.

Ἐλευσεται τάχα ποτὲ ἡμέρα, καθ' ἣν αὐταὶ αἱ ἡμιάρτοι Δαμαλίτιδες θέλουσιν αἰθῆς προσφέρει τοὺς στίχους τούτους τοῦ Εὐριπίδου, ἐννοοῦσαι τὰς λέξεις καὶ αἰσθανόμεναι τὴν σημασίαν αὐτῶν; Ἡδὲ δὲ κατέπλευσε καὶ ἡ λέμβος μου εἰς τὴν καλουμένην Καμάραν, τὸν ἀρχαῖον λιμένα τῶν Τροϊζηνίων, τὸν Πόργον, ὅπου ποτὲ προσωρμίσθη μέγα μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, μικρὸν πρὸ τῆς ἐν Σαλαμίνα ναυμαχίας; οὐρίος δὲ ἄνεμος, κατερχόμενος ἀπὸ τῶν ὀρέων, εὐώδως τὸ πλοιάριον μετὰ ἡμῖς ἔσται ὡραν περίπου εἰς τὴν προσηλὴ νήσον τοῦ Πόρου.

Τὸ ἐξ ἐριθροειδούς τραχίτου λίθου ἡράϊσιον τοῦτο ὄρος τῆς νήσου, παρὰ τὴν Τροϊζηνίαν ἀκτὴν ἐκτεινόμενον, καὶ διὰ χιμαλῶν τινὸς ἀμμόδου; ἰσθμοῦ μετὰ τῆς ἀρχαίας νήσου Καλαυρίας ἐνούμενον, ἀποτελεῖ τὸν μέγαν καὶ περικαλλὲς λιμένα τοῦ Πόρου, μετόγειόν τινα πανταχόθεν περικλειστον θαλάσσαν, πάντα τὰ πλεονεκτήματα θαλάσσης καὶ λίμνης συνάμα παρέχουσαν. Μεταξὺ Πελοποννήσου καὶ στερεᾶς Ἑλλάδος κείμενος, ὁ ἀσφαλίστατος οὗτος καὶ εὐρύτατος διέσπαστος λιμὴν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μεγάλῃ ἐστὶ ναυτικῇ σημασίᾳ, ἐξωτερικῇ τε καὶ ἐσωτερικῇ. Ὁ Παισάνης π. χ. θεωρεῖ ὡς Αἰγυπτιακὸν τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχαιοτάτου βασιλέως τῶν Τροϊζηνίων Ὀρου; ὁ δὲ δυτικώτατος μυχὸς τοῦ λιμένος τούτου, συριστὶ Κελένδρις, ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καλούμενος, τὸ σημερινὸν Βίδι, εἰς ἀπόδειξιν προφανῆς τῆς ἀρχαιοτάτης μετὰ τῶν παραλίων τῆς Φοινίκης καὶ Κιλικίας συγκοινωνίας. Τὸν δὲ μετὰ τῆς Κρήτης σύνδεσμον ἀποδεικνύουσιν αἱ μύθοι αὐτοὶ τῆς Τροϊζηνίας; καὶ ἂν ἡ ἱστορικὴ ἡμῶν ὑπὸ τῶν περιπετειῶν τοῦ χρόνου δὲν κατεκρωτηριάζετο, βεβελίως ἠθέλομεν ἔχει σήμερον πλείετας ἱ-

στορικὰς σπουδαίας εἰδήσεις, περὶ τοῦ πολυταρχοῦ βίου τῆς ἑλληνικῆς ἐν Καλαυρία θαλασσίας ἀμφικτιονίας, ὧν μία μόνη σήμερον διεσώθη, ὅτι τὸ 480 π. χ. ὁ λιμὴν τῆς Τροιζήνης προσδιωρίσθη ὡς σημεῖον κοινῆς συνελεύσεως παντὸς τοῦ συμμάχικοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Ὅποια δὲ περιέργως συμπτώσεις, καὶ σήμερον ὁ λιμὴν οὗτος τοῦ Πόρου εἶναι ὁ κοινὸς ἀπάσης Ἑλλάδος ναύσταθμος καὶ νεώριον.

Ὁ Στράβων λαλῶν εἰς δύο χωρία περὶ τῆς νήσου Καλαυρίας, ἀποκαλεῖ αὐτὴν ἀπλῶς νησιδίον, ὅσον τριάκοντα σταδίων ἔχον τὸν κύκλον· οὐδόλως δὲ διακρίνει μεταξὺ τῆς σημερινῆς μικρᾶς νήσου τοῦ Πόρου, καὶ τῆς πολλῶ μείζονος νήσου τῆς Καλαυρίας· ὁ Πausanias ὁμοῦς σαφῶς διακρίνει δύο χωριστὰς νήσους προκειμένας τῆς Ἡπείρου. Ἡ μὲν ἦν πλησίον τῆς Ἡπείρου, καὶ ἡδυνάτο τις διὰ τῶν ποδῶν νὰ μεταβῇ εἰς αὐτήν, ἐκαλεῖτο δὲ τὸ πρῶτον Σφαιρία, καὶ ἦν μνημὴ ἐπ' αὐτῆς Σφαιρίου, τοῦ ἡνιόχου τοῦ Πέλοπος, εἶτα δὲ ὠνομάσθη ἱερὰ δι' αἰτίαν τοιαύτην· Ἡ Αἴθρα, θυγάτηρ τοῦ Πελοπίδου Πιπθῆος βισιλέως τῶν Τροιζηνίων, διαβαίνουσα ποτε εἰς τὴν νήσον Σφαιρίαν ἵνα κομίσῃ τῷ Σφαιρῷ χοάς, κατὰ τι ὄνειρον ἐξ Ἀθηνᾶς, ἐμίγη μετὰ τοῦ Ποσειδῶνος· διὰ ταύτην δὲ τὴν ἀπάτην, ἤγειρεν ἐνταῦθα ἡ Αἴθρα νχὸν Ἀθηνᾶς Ἀπατουρίας, καὶ μετωνόμασε τὴν νήσον ἱερὰν ἀντὶ Σφαιρίας, διέταξε δὲ πρὸς τοὺς τοῦτους καὶ τὰς παρθένους τῶν Τροιζηνίων νὰ ἀναθέτωσι πρὸ τῶν γάμων Ἀθηνᾶ τῇ Ἀπατουρίᾳ τὴν ζώνην αὐτῶν. Μετὰ δὲ ταῦτα προΐων ὁ Πausanias λέγει, ὅτι ἡ Καλαυρία ἦν ἱερὰ τοῦ Ἀπόλλωνος ὅτε ἦσαν καὶ οἱ Δελφοὶ τοῦ Ποσειδῶνος, ὅτι μετὰ ταῦτα ἀντήλλαξαν οἱ θεοὶ πρὸς ἀλλήλους τὰ χωρία ταῦτα, καὶ ὅτι ὑπάρχει ἐνταῦθα ἱερὸν Ποσειδῶνος ἄγιον κτλ. Ἐκ τοῦ Πausanίου λοιπὸν σαφῶς καταφαίνεται, ὅτι δύο ὑπῆρχον διακεκριμέναι νῆσοι ἀπέναντι τῆς Ἡπείρου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ σημερινὴ νῆσος τοῦ Πόρου ἐν γένει σύγκειται ἐκ δύο πετρωδῶν συστημάτων, συνδεομένων μεταξὺ τῶν διὰ τινος χημαλοῦ καὶ στενοῦ ἀμμόδους ἰσθμοῦ, φαίνεται ὅτι ὁ ἀμμόδους οὗτος λαίμυς ἐσχηματίσθη μεταγενέστερον, καὶ ὅτι αἱ δύο πρότερον χωρισταὶ νῆσοι, ἡ Καλαυρία καὶ ἡ ἱερὰ, συνενωθεῖσαι διὰ προσχώσεως τῇ κατ' ὀλίγον ἐπενεργείᾳ τῶν κυμάτων, ἀπετέλεσαν μίαν νήσον. Ἡ περιφέρεια δὲ τῆς ἐλάχιστονος νήσου τοῦ Πόρου κυρίως καλουμένου, εἶναι περίπου 30 στάδια, περίμετρος ἦν ἀποδίδει ἐσφαλμένως ὁ Στράβων εἰς τὴν Καλαυρίαν δεκάκις μείζονα οὖσαν. Ὁ δὲ πορθμὸς ὁ χωρίζων τὴν νήσον ἀπὸ τῆς Ἡπείρου, εἶναι ἐν γένει ὡς ὀρθῶς ἀναφέρει ὁ Στράβων, τετραστάδιος, καὶ εἰς τινα μέρη διαβατὸς καὶ περατὸς, ὁ πιθανῶς παρέσχε τῇ νήσῳ τὸ νεώτερον αὐτῆς ὄνομα Πόρος. Ἡ πόλις δὲ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἡφαιστείας νήσου ὑπάρχουσα καὶ ἐκτισμένη ἀτάκτως ἐκ τοῦ τραχίτου λίθου αὐτῆς ταύτης τῆς νήσου, παρ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ἀκτῆς αὐτῆς, παρέχει θέαμα ἡδιστον τῷ θεωμένῳ τὴν νήσον ἐκ τῆς Ἡπείρου, ἢ παραπλέοντι αὐτὴν ἐπὶ ἀκατίου. Τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς οὐδὲν πρέχει βεβαίως ἐνδιαφέ-

ρον τῷ περιηγητῇ, καθ' ὅσον ἄμοιρον ὅλως ἀρχαιοτήτων μετέχει πασῶν τῶν ιδιοτήτων ἐν γένει, αἵτινες εἶναι κοιναὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εἰς πάσας δυστυχῶς τῆς Ἑλλάδος· τὰς πόλεις· διὰ τοῦτο δὲ οἱ κατ' ἐξοχὴν ἀπονεμόμενοι εἰς τὴν πόλιν τοῦ Πόρου φόβοι εἶναι καὶ ἄδικοι καὶ ὑπερβολικοί, ἀποτελέσματος μᾶλλον προσβληθείσης τινὸς κενοδόξου φιλοτιμίας, ἢ ἀπόρροια συνειδότος εὐθέως καὶ ἀκεραίου· τούναντίον δὲ μάλιστα οὐδὲν παραβάλλεται πρὸς τὸ κάλλος τῆς ἀπέναντι παραλίας, πρὸς τὸ ὑγιεινὸν τοῦ καλίματος, πρὸς τὴν ποικιλίαν τῆς φύσεως, καὶ πρὸς τοὺς παντοδαποὺς περιπάτους καὶ ἐκδρομὰς διὰ ζῆρας καὶ θαλάσσης. Οἱ κάτοικοι τοῦ Πόρου εἰς ὅκτῳ περίπου συμποσούμενοι χιλιάδας, εἶναι συνάμα ναῦται καὶ γεωργοί, καὶ αὕτη δυστυχῶς ἡ ἀμφιβιότης αὐτῶν, πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν ὑποδεστέρα αὐτῶν κοινωνικὴν θέσιν, ἀπέναντι τῶν ἰσχυρῶν ἀστυγεϊστικῶν Ὑδραίων. Ἄν ἡδύνατο, φίλε, νὰ εἰσακουσθῇ μία μου πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἀληθῶν συμφερόντων τῆς πεφιλημένης ταύτης νέας μου πατρίδος εὐχὴ, ἥθελον εὐχρηθῇ πρὸς αὐτὸν νὰ μεταβληθῇ πᾶσα ἡ χλοερὰ καὶ κατὰσκίος ἀπέναντι πεδιάς εἰς ἔρημον τῆς Ζαχάρης, ἢ εἰς βράχον ἄγριον καὶ ἀπρόσιτον. καὶ μὲν ἀληθῶς ὁ Πόρος τότε δὲν ἤθελεν εἰσθαι πλέον τὸ θελκτικὸν ἐνδιαίτημα οἰκογενειῶν τινῶν τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τοὺς αὐχμηροὺς μῆνας τοῦ θερούς, ἀλλ' ὁ Πόρος τότε βεβαίως, τοιοῦτον ἔχων λιμένα, καὶ τοιαύτην κατέχων θέσιν ἐν Ἑλλάδι, ἤθελε καταστῇ μία τῶν πρωτίστων ναυτικῶν νήσων ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος, μὴ ἀληθῆς καὶ πραγματικῆς δύναμις ἐπ' ἀγαθῷ τῆς κοινῆς πατρίδος· ἀλλὰ νῦν δυστυχῶς συμβαίνει, ὅτι καὶ ἡ γῆ ἔνεκεν τῆς θαλάσσης κακῶς γεωργεῖται, καὶ ἡ θάλασσα ἔνεκεν τῆς γῆς κακῶς πλέεται καὶ παραμελεῖται. Ἀλλὰ καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, τὸ μέλλον τῆς μικρᾶς ταύτης νήσου, οὗσης σήμερον τὸ ἀντικείμενον τῆς μομφῆς καὶ τοῦ φόγου πολλῶν, ἔνεκεν τῆς φυσικῆς αὐτῆς θέσεως εἶναι μέγα καὶ ζηλωτὸν, ἂν οἱ καλοὶ κάγαθοι ἐν γένει κάτοικοι τοῦ Πόρου ἀπορασίωσιν ἅπαξ νὰ παιδεύσωσιν εἰς τὴν ἀληθὴ παιδείαν τὰ τέκνα αὐτῶν, δι' οὗ θέλουσιν ἀρ' ἐκυτῶν ἐκλείψει πεπαλαιωμένοι τινὲς προλήψεις, ὧν μόνη πηγὴ εἶναι ἡ ἀκουσία ἄγνοια.

Σαβδύτου ἐσπέρα ἦν, ὅτε φιλόξενός τις φωνὴ φίλου τινὸς Πορίου, μὲ προσεκάλεσεν εἰς εὐάρεστον τινα ἐκδρομὴν θαλασσίαν, εἰς τὸ ἐν Καλαυρίᾳ τῆς Ζωοδόχου πηγῆς Μοναστήριον. Τῶν μοναχῶν τὸ σεμνὸν κατοικητήριον τοῦτο ἐπὶ βράχου ἀποκρήννου καὶ ὑψηλὸς πρὸ 200 περίπου ἐτῶν ἐκτισμένον, ἀπέχει μόλις πέντε λεπτὰ τῆς θαλάσσης. Ἦτον ἡδὴ δέλη ὅψια ὅτε ἤρχισαμεν ν' ἀναβάνωμεν τὴν ἀνάντη ἀλλὰ λείαν καὶ ὁμαλὴν ὁδὸν, τὴν φέρουσιν εἰς τὸ μοναστήριον. Πρὸς δεξιὰν τῆς ὁδοῦ, ὑψοῦται ἀμέσως τὸ ὄρος, κατὰφυτον καὶ ἀνθοβόλον· πρὸς ἀριστερὰν δὲ κρημνὸς καταλήγει ἡρέμα εἰς μικρὰν τινα τερπνοτάτην κοιλάδα, ὀριζομένην μεγαλοπρεπῶς ὑπὸ σειρᾶς καταφύτων καὶ χλοερῶν ὀριδίων. Τὴν τερπνὴν δὲ ταύτην καὶ ἐνταυτῷ σο-

βαρὲν φύσιν, φωταγωγομένην ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τῆς ἀρτι ἀνατελλούσης σελήνης, καθίστη ἔτι μᾶλλον σοβαρὲν καὶ ὑψηλὴν ἢ θέα τοῦ εὐσεβοῦς οἴκου, καὶ οἱ ἀναπεμπόμενοι θρησκευτικοὶ ὕμνοι, τινῶν ὑπὸ τὰ δένδρα καθημένων ἀοράτων ψαλτῶν. Τὸ μοναστήριον τοῦτο, ὃ σήμερον μόνη ἡ τερπνοτάτη αὐτοῦ θέσις, καὶ ἡ ἀπὸ βράχου ἀποτόμου ἀναβλύζουσα πηγὴ ὕδατος ζωοδότου, καθιστῶσιν ἐπίζηλον, ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος προσδιώρισέ ποτε ὡς σχολὴν ἐκκλησιαστικὴν. Καὶ ὄντως δ' ὑπάρχει τις ἐν γένει θέσις κατὰλληλος πρὸς τοιαύτης φύσεως ἐκπαιδευτικὸν ἐγκαθίδρυμα, ἣν αὕτη βεβαίως, ἣν ἐξελέξατο μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας ὁ Κυβερνήτης. Μακρὰν τῆς τύρβης τοῦ πολυταρχοῦ κόσμου, μακρὰν τῆς διαφθορᾶς καὶ τῶν ῥαδιουργιῶν τῶν πόλεων, εἰς τόπον ὑγιέστατον καὶ θελκτικώτατον, ὑπὸ τῆς θαλασσίας αὔρας καὶ τῶν εὐόσμων ἀναθυμιάσεων τοῦ παρὰ τὴν μὲν χλοερῶν παραδείσου ζωογονούμενον, εἰς τόπον ἐμπνεόντα αὐτὸν ἀφ' ἐκυτοῦ αἰσθημάτων ὑψηλὰ, καθαρὰ καὶ ἁγία, δύνανται βεβαίως νὰ τραφῶσι ψυχαὶ εὐσεβεῖς, καὶ νὰ παιδευθῶσι νέοι, προωρισμένοι εἰς τὰ ὑψηλότατα τῆς κοινωνίας καθήκοντα, εἰς τὴν ἡθικὴν καὶ θρησκευτικὴν τοῦ ἔθνους διάπλυσιν. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὕτη τοῦ Κυβερνήτου σχολὴ διετηρήθη μέχρι τινός, ὅτε ὑπὸ τῶν καλουμένων συνταγματικῶν ὡς μὴ ὤφελε διελύθη. Τὸ Μοναστήριον τοῦτο ἐπὶ τινα χρόνον ὡσαύτως ἐχρησίμευσε καὶ ὡς προσωρινὸν τῶν ὀρφανῶν ἐνδιαίτημα, μετὰ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἐν Αἰγίνῃ ὀρφανοτροφείου, τοῦ μεγάλου τούτου καὶ ἀληθῶς φιλανθρωπικοῦ καταστήματος τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός. Σκέψεις τερπναὶ ἱλαρᾶς μελαγχολίας, ἀνεπαίσθητος καταλαμβανούσης τὸ πνεῦμα ἐνώπιον τοῦ μεγάλου τῆς φύσεως, διεσκέδασαν τὸν χρόνον μέχρι τοῦ μεσονυκτίου· ἀλλ' ἦν τότε πλέον καιρὸς ἀναπαύσεως, καὶ ἀνεπαύθημεν μέχρι χραγῆς τῆς ἡμέρας ἀναπαύσιν εὐάρεστος ἐκ διαλειμμάτων διακοπτομένην, ἀπὸ τῆς νυκτερινῆς γλαυκῆς τὰ μελαγχολικὰ ἄγρια, καὶ τῶν συντριβομένων κυμάτων τὸν σάλον. Ὁ πρωτὸς κυριακὸς κώδων τῆς ἐκκλησίας προσεκάλεσε τοὺς ἀγίους εἰς τὴν ἐωθινήν αὐτῶν προσευχὴν, ἡμᾶς δὲ εἰς μεσόγειόν τινα ἐκδρομὴν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν σωζομένων ἐτι ἐρεπίων τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐπὶ ἡμιόνων διήλθομεν ἐπὶ μίαν περίπου ὥραν τὰς καλλίστας τῆς νήσου Καλαυρίας τοποθεσίας, μέχρις οὗ ἐφθάσαμεν πρὸ τῆς ἀνατολῆς ἐπὶ τοῦ ἡλίου εἰς τὸ ὕψιστον τῆς νήσου Ποσειδώνιον ὄρος. Ἐνταῦθα λοιπὸν, ὅπου σήμερον ἀτάκτως ἐρριμμένοι κεῖνται μόνον τρεῖς ἢ τέσσαρες λελαξευμένοι τετραγωνικοὶ ἀρχαῖοι λίθοι, μαρτύρια τῆς μεγάλης καταστροφῆς, ἵστατο ὁ ἀρχαιοτάτος οὗτος ἄστυς τοῦ Ποσειδῶνος ναός, δι' ἀνταλλαγῆς πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα λαβόντος τὴν νήσον, τὸ κεντρικὸν ἱερὸν σημεῖον τῆς ἀμφικτιονίας, ἥτις ἐπὶ τῶν προδωρικῶν χρόνων ἐπτά συνέδεε πόλεις, τὴν Ἑρμιόνην, τὴν Ἐπίδαυρον, τὸ Ναύπλιον, τὰς Πρασιάς, τὴν Αἰγίνα, τὰς Ἀθήνας, καὶ τὸν Ὀρχομενὸν

τὸν Μινύειον. Ποία πραγματικῶς δύναται νὰ εὑρεθῇ θέσις ἄλλη ταύτης καταλληλοτέρα, πρὸς κοινὴν τῶν πόλεων τούτων συνέλευσιν, ποῖον ἄλλο ἐπιτηδειότερον ναυτικὸν ὀρμητήριον, ἢ ὁ λιμὴν τῆς νήσου ταύτης, πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν κοινῶν αὐτῶν ἐμπορικῶν καὶ ναυτικῶν συμφερόντων; Ὁ ἀρχαῖος οὗτος συμμάχικὸς ναός, ἀρ' οὐ πᾶσα ἡ θάλασσα ἐπὶ μήκιστον κατοπεύεται, καὶ ἀφ' οὗ ἡ τετρακτὺς τῶν ἀρχαίων ναῶν διεσχυροῦτο τῆς πολιადος Ἀθηνᾶς ἐν Ἀθήναις, τῆς Σουινιάδος ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ Σουινίῳ, τοῦ Πανελληνίου Διὸς ἐν Αἰγίνῃ, καὶ τοῦ Ποσειδῶνος ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου τούτου σημείου, ἔμεινε διὰ τὸ φύσει καίριον τῆς θέσεως αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν δωρικῶν ἐτι χρόνων, τὸ κέντρον ἀμφικτιονίας, παραδεξαμένης διὰ τὸ ἀξιόμαχον αὐτῶν δύο νέας ἄλλας πόλεις συμμάχους, τὴν Σπάρτην ἀντὶ τῶν Πρασιῶν, καὶ τὸ Ἄργος ἀντὶ τῆς Ναυπλίας. Ὁ πανάρχαιος οὗτος ναός, ἀρ' οὐκ ἀπώλεσε τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ σημασίαν, διετήρησεν ἀκεραίαν τὴν καθαρῶς ἱερὰν, ὧν ἄστυς τῶν διωκομένων καὶ ναυαγούντων. Ἐνταῦθα καὶ ὁ Δημοσθένης δις κατέρυγε διωχθείς· ἐντεῦθεν ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν τοῦ ναοῦ προφυλάγων, ὁ μέγας οὗτος πολίτης ἐθεῖτο δακρύων τὴν κατὰ κρημνῶν θάλασσαν πόλιν τῆς Ἀθηνᾶς· ἐντεῦθεν ἐρρίψε τὰ τελευταῖα αὐτοῦ μελαγχολικὰ βλέμματα πρὸς τὰ ὄρη τῆς Ἀττικῆς! Τίς ποτε ἐπισκεπτόμενος τὸ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος μνημὴ τοῦ Δημοσθένους, ἀποθανόντος ἐνταῦθα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν ἐκυτοῦ ἐσωτάτην πεποιθήσιν, δύναται ἀδακρυτὶ νὰ προφέρῃ τὰς τελευταίας λέξεις, ὡς τὸ σῶμα τοῦ Δημοσθένους ἐξήνεγκεν, ἀεγὼ δ' ὦ φίλε, Ποσειδὼν, ἐτι ζῶν ἐξανίσταμαι τοῦ ἱεροῦ. Τῷ δ' Ἀντιπάτρῳ καὶ Μακεδόσιν, οὐδ' ὁ σὸς ναός καθαρὸς ἀπολέλειπται. » Ταῦτα εἰπὼν καὶ στενάχας ἔπεσε καὶ ἀφῆκε τὴν ψυχὴν. Σύννοος, φίλε, καὶ σοβαρὸς καθίσταται ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὁ ἄνθρωπος, ἀναμνησκόμενος τὸν ἐπὶ τοῦ ἐρήμου τούτου ὄρους τραγικὸν θάνατον ἐνὸς τῶν μεγίστων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος· ἀπελπίζεται δὲ διὰ τὰ ἀνθρώπινα, ὅταν ἀναπολήσῃ καὶ σχετικὸν τι πρὸς τὸν θάνατον τοῦ Δημοσθένους· ῥητὸν τοῦ Πausanίου, λέγοντός που, ἂν δὲν με λανθάνῃ ἡ μνήμη ἐν τοῖς Ἀττικοῖς αὐτοῦ. « Δημοσθένης μὲν ἦ πρὸς δέ μοι λελέχθαι δοκεῖ, ἄνδρα ἀφειδῶς ἐπεσόντα εἰς τὴν πολιτείαν καὶ πιστὰ ἡγησάμενον τὰ τοῦ δήμου, μήποτε καλῶς τελευτήσῃ. » Ἀλλ' ἡ ἀρετὴ, φίλε, ἐν πᾶσι, ἀθάνατος οὕτω ἰδέα, αἰετοῦ κατισχύει ἐν τέλει πάσης θνητῆς ὕλικῆς βίας, περιστέφοντα καὶ μετὰ θάνατον τὸ ἀθάνατον θῦμα αὐτῆς, μετὰ τοῦ Ποσειδῶνος μνημᾶ τοῦ Δημοσθένους, ἡ παρθένος ἱέρεια περιερρᾶντιζε καθ' ἑκάστην, ὡς τόπον ἄγιον καὶ ἱερὸν, οἱ κάτοικοι τῆς Καλαυρίας ἐτίμων τὸν Δημοσθένη ὡς τὸν ἥρωα τῆς νήσου αὐτῶν, καὶ πάντες οἱ Ἕλληνες, ὧν ἡ καρδία εἰσέτι ἐπαλλεν εἰς τὴν λέξιν ἐλευθερία, συνέρρεον ἐνταῦθα ὡς εἰς τόπον ἅγιον προσκυνήσεως, Κίλικες πειραταὶ ἦσαν

πρώτοι, οἱ βέβηλον θέντες χεῖρα ἐπὶ τοῦ ναοῦ τοῦ-
του, κατὰ πᾶν τὸ Αἰγαῖον πέλαγος τὰ μάλιστα τι-
μωμένους, καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐμένους τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀττάλου
πλουτισθέντος ἐσχάτως· ἔτι ὁμως ἐπὶ τῶν Ἀντωνί-
ων ὑπῆρχε μετὰ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ λατρείας. Ἀπὸ
τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἡ μνήμη αὐτοῦ ἀφανίζεται εἰς
τὸ μεσαιωνικὸν σκότος, καὶ οἱ κατὰ καιροὺς περιηγη-
ταί, οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὸν ἱερὸν τοῦτον χώρον, πάν-
τοτε ἀπῆλθον ἐνταῦθα ἐργάτας, κομίζοντας ἐπὶ τῶν
ἡμιόνων αὐτῶν τὰ λείψανα τοῦ ναοῦ εἰς τὴν παρα-
λίαν, ἵνα ἐνοικοδομηθῶσιν αὐτὰ εἰς οἰκίας ἰδιωτικῆς
καὶ μοναστήρια ἐν Πόρῳ καὶ Ὑδρῳ.

Ἡ πρὸς τὴν πόλιν ὁδὸς ἦγε διὰ μέσου τῆς νή-
σου, ὅπου ὁ περιηγητής Σάνδλερος τὸ 1765 ἀνε-
κάλυψε τὰ εἰσπλάγια τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Καλυ-
ρίας, ἀλλὰ σήμερον οὐδὲν τούτων ἔχον· ὑπάρχει
κοιλίς δὲ τις ὠρειοτάτη ἐν τῷ μέσῳ τῆς νήσου,
κεκαλυμμένη τὸ πολὺ ὑπὸ ἀμπελώνων, καὶ μονὴ τις
ἐγκαταλειμμένη τῆς ἀγίας Παρασκευῆς, εἶναι τὰ
μόνα, ἐρ' ὅν παροδικῶς προσηλοῦται τοῦ ὁδοιπόρου
ἡ προσοχή. Πανταχοῦ ὁμως ἡ φύσις, οὕσα χαρίεσσα
καὶ ποικίλη, διασκεδάζει τὴν μονοτονίαν τῆς ἐρη-
μίας· ὅθεν ἀνεπαίσθητως κατέβημεν εἰς τὸ κα-
λούμενον στενόν, ἥτοι τὸν στενόν, ἀμμόδη καὶ χα-
μαλὸν ἰσθμὸν, τὸν συνδέοντα τὴν Καλυρίαν κυ-
ρίως καλούμενην μετὰ τῆς Ἰερᾶς, ἢ τοῦ Πόρου. Ἡ
πρὸς τὴν πόλιν ὁδὸς ἀπὸ τοῦ στενοῦ τούτου φέρεται
διὰ τοῦ παλαιοῦ καλούμενου ναυστάθμου, ὅστις σή-
μερον μένει ἔρημος, μεταβάντος τοῦ προσωπικοῦ αὐ-
τοῦ εἰς τὸ νέον εὐρύ καὶ κόσμιον κτίριον, ὃ πρὸ ἐπτα-
ετίας περίπου οἰκοδομηθέν, ἔμνευε μέχρι τοῦδε κε-
κλεισμένον καὶ ἄχρηστον, ἵσως διότι ὑπῆρχε προ-
φανῆς δυσαναλογία μετὰ τοῦ σχετικῶς γίγαντιοῦ
τοῦ κατιστήματος τούτου, καὶ τοῦ σπιθαμιαίου τῶν
ἀμφ' αὐτό. Ἀλλὰ πρὸ ὀλίγων μηνῶν, ὡς μοι διηγεῖ-
το ὁ φίλος συνοδοιπὸρος, ὁ νῦν διευθυντὴς τοῦ ναυ-
στάθμου Γεώργιος Τομπάζης, μετέφερεν εἰς τὸ κτί-
ριον τοῦτο τὸ γραφεῖον τοῦ ναυστάθμου, ὅστις κατ'
αὐτὸν νέαν ἔλαβεν ἀπὸ τινος χρόνου ὥθησιν καὶ
ζωήν. Εἰς ταῦτα, φίλτατε, διηγούμενου τοῦ φίλου,
μόλις προσεῖχον, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη πάντα τὰ ἀφο-
ρῶντα τὸ ναυτικὸν ἡμῶν μετὰ τοῦ ναυστάθμου ἐν
Πόρῳ, εἰθισμένος νὰ θεωρῶ μετ' ἀληθοῦς θλίψεως,
ὡς τι πτώμα ἐκθετον καὶ σεσηπὸς τινὸς πάλαι ποτὲ
κολοσσαίου καὶ βροτολογίου γίγαντος· ὅθεν μᾶλλον
τύχη ἢ περιέργεια μ' ἐρρίψε τὴν ἐπιούσαν πρὸς τὸ
νέον τοῦτο διευθυντήριον τοῦ ναυστάθμου. Μακρόθεν
δὲ ἀκούμενοι κρότοι ἀλλεπάλληλοι ὑπονόμων ἤγει-
ραν ὡς ἀπὸ ληθάργου τὴν βρῦθμον ψυχὴν μου, λέ-
γουσαν ἤδη καθ' ἑαυτήν.

Ἀγαμέμνωνος ὃ κόρα ἦλθον Ἠλέκτρα
ποτὶ σὺν ἀγρότειραν αὐλάν.

Αὐτὴ δὲ πρῶτον καθ' ἑαυτήν ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ
σεσαθρωμένου οἴκου τοῦ παλαιοῦ ναυστάθμου, ἐράνη-
μοι ἤδη παρερχομένῳ αὐτόν, ὡς τις ἀπὸ τῆς τετριμ-
μένης καὶ βορβορώδους ὁδοῦ ἀγαθὴ καὶ σωτηρία
παρέγκλισις· ἡ δὲ πραγματικὴ ζωὴ καὶ ἀσυνήθης
μνήσεις, ἥτις αἶφνης μετ' ὀλίγον παρουσιάσθη ἐντὸς

τοῦ εὐρυχώρου περιόλου τοῦ νέου ναυστάθμου, ἄ-
κοντα μ' ἐξήγειραν καὶ ἠνάγκασαν νὰ ἐπιστήσω τὴν
προσοχήν εἰς τὴν μέχρι τοῦδε ἄγνωστον ταύτην χώ-
ραν. Λυποῦμαι, φίλτατε, ὅτι μὴ ὢν ναυτικός, δὲν
δύναμαι νὰ σοὶ ἐκθέσω λεπτομερῶς καὶ ὀνομαστι-
τὰς ἐν τῷ ναυστάθμῳ νῦν ἐπιχειρουμένας ναυτικῆς
ἐργασίας· μάθε δὲ μόνον ἐν γένει ὅτι, ἂν μὴ τις κα-
ταχθόνιος δαίμων φρονήσῃ αὐθις τὴν νέαν ταύτην τοῦ
ναυστάθμου ἡμῶν ἀνάπτυξιν, ὃ διευθυντὴς αὐτοῦ Γεώρ-
γιος Τομπάζης θέλει ἔχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἐλ-
ληνικοῦ ναυτικοῦ ἡμῶν, τὴν δόξαν τοῦ τελειωτοῦ
τοῦ ἔργου τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ θεοῦ Ἑμμανουὴλ
Τομπάζη, πρῶτον ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως
ἤδη, ἐγκαθιδρύσαντος τὸν κοινὸν τῆς Ἑλλάδος δη-
μόσιον ναυστάθμον. Ἰσοπεδώσεις, χώματα, ἀι-
βάθρη, προκυκλίαι, ἀποθήκαι ὑλικοῦ, ἐργοστάσιαι,
ἐφοπλισμοὶ καὶ ἐπισκευαὶ πλοίων, διατάξεις τοῦ
γραφείου, κατὰτάξεις μεθοδικωτέρας τοῦ ὑλικοῦ, διευ-
θύνσεις αὐστηρᾶς τοῦ προσωπικοῦ, ταῦτα εἰσὶν ἐν γέ-
νει τὰ ἔργα, ὅσα ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιτήρησιν τοῦ
παρόντος ἀόκνου διευθυντοῦ τοῦ ναυστάθμου, ἐν
πάσῃ διαπράττονται ἀκριβεῖα. Ἄν τοιαύτη ἀπ' ἀρ-
χῆς ὑπῆρχεν ἐνέργεια, ἂν τοιοῦτος ἀπ' ἀρχῆς ἐπεκρά-
τει ἐνταῦθα ζήλος, ὁπόσον ἄλλοις ἤθελεν εἶσθαι νῦν
τοῦ ναυστάθμου ἡμῶν ἡ ὄψις, καὶ τοῦ ναυτικοῦ
ἡμῶν ἡ κατάστασις! Ἀπονέμων δὲ ἐνταῦθα τὸν
δίκαιον καὶ πρέποντα ἔπαινον πρὸς τὸν παρόντα
διευθυντὴν τοῦ ναυστάθμου, οὐδένα ἀρχαιοτέρον
μέμφομαι, οὐδένα προγενέστερον κατακρίνω· ἵσως
καὶ οὗτοι δὲν εἶχον ἄδικον, ἀλλ' ἐγὼ γεγονότα ἀ-
πλῶς περιγράφω, Κύριος δὲ ἐτάζει νεφροὺς καὶ καρ-
δίας. Διατρέχων δὲ τὰ ἐν τῷ λιμένι διάφορα
ἡγυροβόλημένα οὕτως εἰπεῖν ναυάγια τοῦ στόλου
ἡμῶν, ἄκων ἐσκήρτησα ῥίψας τὰ βλέμματα ἐπὶ τοῦ
ἡμῶν, ἄκων ἐσκήρτησα νῦν Λουδοβίκου, ἐν ᾧ ποτὲ ἐξ
γληαίου καὶ κατηρὸς νῦν Λουδοβίκου, ἐν ᾧ ποτὲ ἐξ
μέρη τῆς Ἀνατολῆς. Οὐδέποτε ἀπὸ τῶν ἐνδόξων
χρόνων τῆς ἐπαναστάσεως ἡμῶν, ἡ ἐλληνικὴ ση-
μαία ἀνεπετάσθη εἰς πλοῖον ἐξωτερικῶς μὲν λαμ-
πρότερον, ἐσωτερικῶς δὲ ἰσχυρότερον, κατὰ δὲ τὸν
πλοῦν δεξιώτερον καὶ ταχύτερον, καταδεικνύον ἀρι-
δίῳ τὴν ἐπιστήμην τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῦ Γεωρ-
γίου Τομπάζη. Ὁ διευθυντὴς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος
Ῥαφαήλ, τέκνον ἀρχαῖον τῆς ἐπαναστατικῆς λεον-
τοκάρδου Ὑδρας, ἐννέα νέοι ἀξιοματικοί, πάντες
ἐξελθόντες ἀρτίως τῶν ναυστάθμων καὶ τῶν πολε-
μικῶν πλοίων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, πρὸς
δὲ ὁκτὼ δόκιμοι, οἱ πλεῖστοι μαθηταί τοῦ ἡμετέ-
ρου τῶν Εὐελπίδων σχολείου, ἀπετέλουν τὴν ἄρ-
χουσαν τοῦ πληρώματος τοῦ πλοίου μερίδα, αὐτὸ
δὲ τὸ κυρίως καλούμενον πλήρωμα, ἐκ διακοσίων
δέκα ὁκτὼ ἀνδρείων ναυτῶν Ὑδραίων τε καὶ Πορίων
συγκείμενον, ἦν ἀπαράμιλλον εἰς τὰ τρομερὰ οὐ-
τως εἰπεῖν καὶ φρικαλέα αὐτοῦ καθήκοντα· ὁ δὲ πο-
λιὸς καὶ ἐνάρετος ἱερεύς, καὶ ὁ φιλόανθρωπος καὶ
δεξιότητος ἰατρός, ἐπέχουν ἐπὶ πάντων τῶν καμνόν-
των, ὁ μὲν τῆς εὐλογίας τοῦ οὐρανοῦ, ὁ δὲ τὰς εὐ-
εργεσίας τῆς ἐπιστήμης. Τοιοῦτος ἐξῆλθε τοῦ λι-

ΚΙΟΡΟΓΛΟΥΣ.

Περσικὴ ἐποποιία.

(Συνέχεια. Ἰδε σελίδ. 205 206, καὶ 207.)

—οο—

μένος τοῦ Πόρου πρὸ δεκαετίας περίπου ὁ θαλάσ-
σιος οὗτος δρόμος, ἵνα παραπλεύσῃ τὰ ἐντεῦθεν
τοῦ Ἑλλησπόντου τῆς Ὀθωμανικῆς αυτοκρατορίας
παράλιαι, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἐμπορίου,
πρὸς καταδίωξιν τῶν ἀναφανετέρων τότε πολυπλη-
θῶν πειρατῶν, καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν συμπερόν-
των τῶν ὑπηκόων τοῦ βασιλέως ἐν γένει. Ἀμπερὸν
καὶ ἐλληνικὴ ὄντως αὕτη ἰδέα, ἦν ὁμως τότε πολὺ
ἐνθυμούμαι τῶν ἀποστρεφόμενων τοὺς ἀρχαίους νεω-
τερισμούς, ὡς ἀγυρτεῖαν καὶ ματαίαν ἐπίδειξιν κα-
τεργαδιούργησαν καὶ ἐχλεύασαν. Καὶ ὁμως τὰ ἀπο-
τελέσματα τοῦ ἐξαμήνου τούτου περιπλοῦ ἀπέ-
δειξαν, ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη ἦν προῖον συνετῆς κερφ-
λῆς καὶ ἐλληνικῆς καρδίας. Τί ἀληθῶς δὲν κατῳ-
ρῶσε πανταχοῦ ἡ παρουσία τοῦ πλοίου ἡμῶν!
Αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὥραϊον, ἀρεϊμάνειον καὶ μεγαλο-
πρεπές, εἰς τὰς θαλάσσις καὶ τοὺς λιμένας τῆς Τουρ-
κίας παριστῶν τὴν Ἑλλάδα, ἀντιπροσωπεύον τὴν
κοινὴν πατρίδα, ἐλατρεύετο παρὰ πάντων ὡς τὸ
κέντρον τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἐν τῷ
μέσῳ τῆς δουλείας καὶ τῆς βρβαρότητος. Ἰδίως
δὲ ἐν μὲν Θεσσαλονίκῃ ἡλευθέρωσε νέον τινὰ Ἑλ-
ληνα, ἀρπαγέντα ἐν Πειραιεὶ ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου
τουρκικοῦ τινος πλοίου, ἐν δὲ Κυδωνίαις κατῳρῶσε
νὰ παιδευσθῶσιν αὐστηρῶς οἱ τολμήσαντες νὰ κατα-
στρέψωσι τὰς σφαγίδας τοῦ Προξένου ἡμῶν, καὶ
νὰ λάβῃ τέλος ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ ἡ πρὸ χρό-
νων ἐκκρεμῆς ἐμπορικὴ ὑπόθεσις μεγαλειόπουρου τι-
νὸς τῆς Σύρου. Ἐν Μισσηνῶσι τριάνοντα ναῦται
ἡμῶν, ἀποδιδρασκόντες ἐνοπλοὶ εἰς τὴν ξηράν, ἀπέ-
δειξαν ἐν ἀκρῇ εἰς τὰς ἐκεῖσε τουρκικὰς ἀρχάς,
ὅτι δὲν μαστίζονται ἀτιμωρητὶ ὑπῆκοοι τοῦ βασι-
λέως. Ἐν Μιτυλήνῃ ἀμέσως τῶν φυλακῶν ἡλευθέρ-
ωσε τοὺς ὀλίγους ἐκεῖνους, οὓς ἡ τουρκικὴ αὐθαί-
ρεσις ἐκράτει παρὰ νόμους δεσμίου. Ἐν Κῷ δὲ, ἐν
Ῥέσῳ, ἐν Κύπρῳ, καὶ ἀλλαχοῦ μέχρι Συρίας, αἱ
ἐπισφαλεῖς καὶ ἀβεβαιοὶ σχέσεις τῶν προξένων ἡ-
μῶν πρὸς τὰς τουρκικὰς τοπικὰς ἀρχάς ἐνισχύθη-
σαν καὶ ἐστερεώθησαν, τὰ δὲ διεθνή αὐτῶν δι-
καιοῦμα παρὰ πάντων ἀνεγνωρίσθησαν καὶ ἐγέ-
νοντο σεβαστά. Τοιαῦτα ποτὲ διεπράττετο ὁ δέσμιος
οὗτος τανῦν καὶ ἀπόστρατος γέρον Λουδοβίκος!
ἤκουσα δὲ μετὰ χαρᾶς, ὅτι τὸ γηραιὸν αὐτοῦ ἀλλ'
ἐτι ἀμυλῶν σκάφος μέλλει μετ' οὐ πολὺ νὰ δια-
σχίσῃ πάλιν τὰ κύματα.

Ἄν ἡδυνάμην, φίλε, νὰ ὑποθέσω, ὅτι ἡ ἐν τῇ Ἀτ-
τικῇ κομφόρτι τῶν αἰθουσῶν τῶν Ἀθηνῶν εἰθι-
σμένη ἀκοή σου, ἠνείχετο ν' ἀκούῃ παραιτέρω καὶ
ἄλλα περὶ λιμένων, ναυστάθμων, πλοίων, ναῶν καὶ
ἄλλων παραπλησίων, ἵσως ἐτόλμων νὰ ἐκκολουθή-
σω· ἀλλὰ μηδεμίαν ἔχων εἰς τοῦτο πεποίθησιν, δια-
κόπτω ἐνταῦθα τὴν μακρὰν ταύτην ἐπιστολήν μου.
Ἄν ἔλθῃς προσεγγὺς νὰ με ἐπισκεφθῇς ἐνταῦθα,
θέλω κρίνει ὅτι δὲν σοὶ δυσπρόστησεν ἡ μακρηγο-
ρία μου, ἂν δὲ τοῦναντίον ἐμμένῃς ἀκίνητος ἐν Ἀ-
θήναις θέλω ἐπανελθὼν σοὶ αἰτήσῃ συγγνώμην.

Ἐν Πόρῳ τῇ 20 Αὐγούστου 1858. Ὁ φίλος Σου-
κ. ΦΕΡΑΡΙΤΗΣ.

Ὁ Ῥεῖχαν Ἀρὰπ λέγει τότε εἰς τοὺς περὶ αὐ-
τόν. — Παιδιά μου καὶ φίλοι μου, μήτε βῆμα πα-
ρεμπρός. Μένετε ὅπου εἰσθε· κανεὶς ἐξ ἡμῶν δὲν
δύναται ν' ἀναβῇ ἐκεῖ ὅπου ἵσταται ὁ Κιόρογλου.
Πρέπει νὰ ἀποθάνῃ ἢ νὰ καταβῇ. Διὰ τὰ ἐνδεχό-
μενα, ὁ Κιόρογλου ἔμνευε τρεῖς ἡμέρας εἰς τὴν κο-
ρυφήν· ἀλλὰ τὸ χειρότερον πάντων ἡσθένησεν ὁ
Κιράτ. Ὁ Κιόρογλου τότε στραφεὶς πρὸς τὴν Μέ-
καν προσσηχθήθη οὕτως. — Ὡ θεέ! ἐν ἡμέρᾳ
τοῦ θανάτου μου ἐφθασε, μή με ἀφήσῃς νὰ ἀποθά-
νω μετὰ τῶν Σουνιτῶν. — Παρατηρήσας τότε
τὸν Κιράτ καὶ ἰδὼν αὐτὸν νεμόμενον καὶ τρώγον-
τα χόρτον με ὀρεξίν, σημείων προφανῆς ὅτι ἡ υἱεία
του ἐβελτιούτο, χάρις εἰς τὴν προσβολὴν τῆς ἀγίας
ψυχῆς τοῦ Ἀλῆ, εὐφράνθη. Τότε ἐπορεύθη διὰ νὰ ἐ-
ρευνήσῃ τὴν φάραγγα πλάτος δώδεκα μέτρων ἔχουσαν
καὶ διελογίσθη. — Ὅποιονδὴποτε καὶ ἂν εἴναι τὸ
ἀποτέλεσμα θέλω νὰ δοκιμάσω. Ἐὰν ὁ Κιράτ ὑπερ-
πηδήσῃ τὴν φάραγγα ἐσώθημεν· ἐὰν δὲ ὅχι θὰ ἀ-
πολεσθῶμεν καὶ οἱ τρεῖς κακῶς, ἐγὼ, ὁ Κι-
ράτ καὶ ὁ Ἀῖβῆζ· σιντρίβονται εἰς τὸ βῆθος τοῦ
βράχθου. Δὲν δύναμαι νὰ θραδύνω περισσώτερον. —
Μετὰ ταῦτα εἶπε πρὸς τὸν Κιράτ.

— Οἱμοὶ! ὦ ἴππε μου, μὴ ἐντροπισθῇς. Θὰ
σὲ περικλύψω με μετὰ ζωτὰ δεξιά καὶ ἀριστερά·
θὰ πεταλώσω τοὺς προσθίους καὶ τοὺς ὀπισθίους
πόδας σου με χουσίον καθῶρον. Ἐμπρός, ἐμπρός, ὦ
Κιράτ μου, φέρε με εἰς τὸ Σαυλί Πέλ· τὸ σῶμά σου
εἶναι στρογγυλόν, λεπτὸν καὶ μακρόν ὡς κάλαμος.
Δεῖξέ μοι τὸ ὅποιον δύνασαι νὰ κάμῃς, ὦ ἴππε
μου· νὰ σὲ ἴδῃ ὁ ἐχθρὸς καὶ νὰ τυφλωθῇ ἀπὸ τὸν
φθόνον (1). Δὲν εἶσαι ἐκ τοῦ γένους τοῦ Χολάν;
δὲν εἶσαι ὁ δισέγγονος τοῦ Δουλδούλ (2); Ὡ Κι-
ράτ, φέρε με εἰς τὸ Σαυλί Πέλ, εἰς τὰ παλληκάρια
μου. Θὰ σὲ κόψω ἐπιβλήματα μετὰ ζωτὰ, καὶ ὅτι τὰ
κεντήτω διὰ σὲ ἐπίτηδες. Θὰ εὐφρανθῶμεν, καὶ ὁ ἐ-
ρυθρὸς οἶνος θὰ βεῖσῃ ὡς ποταμός. Ὡ Κιράτ μου! σὶ
τὸν ὅποιον ἐξέλεξαι μετὰ ζωτὰ χιλίων πεντακοσίων
ἴππων. Ἐμπρός, ἐμπρός, φέρε με εἰς τὸ Σαυλί Πέλ.

Ὁ Κιόρογλου τελειώσας τὸ ἄσμα τοῦτο ἤρχισε
νὰ περιάγῃ τὸν Κιράτ. Ὁ Ῥεῖχαν Ἀρὰπ τὸν εἶδε
κάτωθεν, καὶ μαντεύσας ὅτι ὁ Κιόρογλου ἤτοι-
μαζε τὸν ἵππον διὰ νὰ ὑπερπηδήσῃ τὴν φάραγγα,
εἶπεν εἰς τοὺς περὶ αὐτόν. — Θέλετε νὰ σκοπῇ κατ' ἐ-
σόμενον ὅτι ὁ Κιόρογλου θὰ ἀποτολήμῃ νὰ ὑπερπηδή-
σῃ τὸ βράχθρον τοῦτο; ἡ μεγάλη του γενναϊότης με
ἀρέσκει. Νὰ εἰσθαι μάλιστα ὅτι ἐὰν ὑπερπηδήσῃ

(1) Αὐτολεξεί· θὰ ἐξορέγῃ τοὺς ἐχθρούς τοῦ κακούργου.

(2) Δουλδούλ, ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ ἀρχαίου ἵππου τοῦ Ἀλῆ,
γαμβροῦ τοῦ προφήτου.

τὴν φάραγγα δὲν θὰ καταδιώξω ἄνθρωπον τόσο ἀνδρείον. Ὁ δὲ τὸν συγχωρήσω καὶ θὰ τὸν ἀρήσω νὰ ἀπαγάγῃ τὸν Ἀϊθάξ· ἐν δὲ πέσῃ καὶ ἀποθάνῃ θὰ συνάξω τὰ διασπαρμένα μέλη του καὶ θὰ τὸν θάψω ἐντίμως. — Ταῦτα εἰπὼν παρετήρησε τὸ βουνὸν ἐπὶ πλείστον χρόνον μὲ τὸ τηλεσκοπίον. Ὁ Κιόρογλου ἐξηκολούθει περιφέρον τὸν Κιράτ ἐωσὺ ἄφρισαν οἱ ῥώθωνές του. Τέλος πάντων ἐκλέξας μέρος ὅπου ἦτο ἀρκετὸν διάστημα διὰ νὰ ὑπερπηδήσῃ, καὶ μαστιγώσας τὸν ἵππον ὥρμησεν αὐτὸν ἐπὶ τὰ πρόσω.

Ὁ ἀνδρείος Κιράτ προχωρήσας ἐπήδησε καὶ ἐστάθη εἰς τὸ χεῖλος αὐτοῦ τοῦ βράχου· οἱ τέσσαρες πόδες του ἦσαν ἠνωμένοι ὡς φύλλον κάλυκος ῥόδου. Ἐδίστασεν ἐπὶ μικρόν, ὥρμησεν, ἐπήδησεν εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς φάραγγος· ἐβῆσε μάλιστα δύο μέτρα περαιτέρω ἢ ὅσον ἐχρειάζετο.

Ὁ Ρεῖχάν Ἀράπ ἀνέκραξεν. — Εὐγε! εὐλογημένη ἡ μήτηρ ἡ ὅποια ἀπεγαλάκτισε καὶ ὁ πατήρ ὁ ὅποιος ἀνέθρεψε τοιοῦτον ἄνδρα.

Ὅσον περὶ τοῦ Κιόρογλου, οὔτε ὁ πῖλός του δὲν ἐκινήθη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του· δὲν ἐκύτταξε μάλιστα ὀπίσω του ὡς νὰ μὴ εἶχε συμβῇ ἔκτακτόν τι, καὶ ἀνεχώρησεν ἡρέμα μὲ τὸν Ἀϊθάξ.

Ὁ Ρεῖχάν Ἀράπ λέγει τότε εἰς τοὺς περὶ αὐτόν. — Φίλοι μου, παιδιά μου, Ἄνθος τοῦ ὁποίου ἡ πρώτη τρίχα δὲν ἀφῆρθε, γίνεται τολμηρότερος καὶ ἐπιστρέφει παρὰ ποτε ἀρπακτικός. Ὁ Κιόρογλου σήμερον ἤρπασε τὸν υἱὸν τοῦ γυναικαδικῆς μου εἰς αὐτὴν μου τὴν κλίνην. Πρέπει νὰ τῷ δείξωμεν ὅτι καὶ οἱ ἡμέτεροι δάκτυλοι εἶναι ἀρκούντως δυνατοὶ εἰς τὸ νὰ τείνωσι τόξον.

Ἐπὶ τοῦτοις ὥρμησεν εἰς καταδίωξίν του. Ἄμα ὁ Ρεῖχάν Ἀράπ ἰδὼν τὸν Κιόρογλου ἀνέκραξε. — Βασιλεῦ, καὶ ἂν κατορθώσῃς νὰ φύγῃς ἕως εἰς Σαμλί Πέλ, θὰ σὲ προφθάσω. — Ὁ Κιόρογλου διελογίσθη. — Ὁ ληστής οὗτος δὲν θέλει νὰ μὲ ἀφήσῃ ἥσυχον. Κατεβίβασε τὸν Ἀϊθάξ ἀπὸ τὸν ἵππον, παρετήρησε τὸ ἐρίπιον, τοὺς ἀναβολαίς, ἐσφίγγε τὸν ἱμάντα, καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν Ρεῖχάν Ἀράπ ἠρώτησε. — Τί θέλεις ἀπὸ ἐμέ, ἄπιστε; — Ἀκούσατε τὴν ὠραίαν αὐτὴν ἐρώτησιν τί θέλω; ἔτινες τὴν μικράν σου χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου. — Ὁ δὲ Κιόρογλου ἠρώτησε. — Θέλεις νὰ πολεμήσῃς ὡς ἀνὴρ ἢ ὡς γυνή; — Τί ἐννοεῖς, νὰ πολεμήσῃς ὡς ἀνὴρ ἢ ὡς γυνή; — Ἐάν προστάξῃς τοὺς ἵππους σου νὰ ἐφορμήσωσι κατ' ἐμοῦ, τότε θὰ πολεμήσῃς ὡς γυνή, ἐν δὲ ἐξ ἐναντίας, συγκατατεθῇς νὰ πολεμήσῃς μόνος πρὸς ἐμέ, ἡ μάχη αὕτη θὰ εἶναι ἀρμόζουσα εἰς ἄνδρας.

— Ἔστω, ὡς τολεμίσωμεν λοιπὸν ὡς ἄνδρες. Ὁ Κιόρογλου βλέπων ὅτι οἱ ἵπποι τοῦ Ρεῖχάν Ἀράπ περιέμενον ἐν ἡσυχίᾳ, τεταγμένοι κατὰ γραμμήν, λέγει καθ' ἑαυτόν. — Ὅσας ὑποσχέσεις καὶ ἂν μοι δίδουν οἱ Σουννίται, πάλιν δὲν δύναμαι νὰ ἐμπιστευθῶ εἰς τὸν λόγον των. Ἄς ἀρχίσωμεν λοιπὸν νὰ ἀπομακρύνωμεν τοῦλάχιστον μέρος τῶν ἵπ-

πῶν του. — Ἀκούσε, Ρεῖχάν Ἀράπ, συνειθίζω νὰ τραγουδῶ πρὸ τῆς μάχης. Ἴδου τὸ ᾄσμα μου.

— Πολεμιστὰ Ρεῖχάν! ἦλθες μὲ ὀλόκληρον στράτευμα κατ' ἐμοῦ μόνου. Ποῦ εἶναι ἡ τιμὴ σου καὶ ποῦ ἡ τοσοῦτον ὑμνουμένη ἀνδρεία σου; Διατί ζητεῖς νὰ ἐξολοθρεύσῃς τὴν ψυχὴν μου; Ὁ πολεμιστὰ Ρεῖχάν, εἶσαι μωρός.

Ὁ ἦχος τῆς φωνῆς του, καθὼς καὶ τὸ ᾄσμα, ἦσαν τόσοι τρομεροί, ὥστε οἱ ἵπποι τοῦ Ρεῖχάν ἐγένοντο ἔντρομοι. Ὁ Κιόρογλου δὲ ἐξηκολούθησεν.

— Δεῖξάτέ με ἄνδρα δυνάμενον νὰ ἐντείνῃ τὸ τόξον μου. Εὐρέτε με πολεμιστὴν ὅστις νὰ κρούσῃ τὴν κεφαλὴν ὡς κριὸς κατὰ τῆς ἀσπίδος μου. Δύναιμι νὰ συντρίψω τὸν σίδηρον μεταξὺ τῶν ὀδόντων μου, καὶ νὰ τὸν πτύσω μὲ περιφρόνησιν πρὸς τὸν οὐρανόν. Ὡ! διατί νὰ μὴ πολεμήσωμεν σήμερον;

Οἱ ἵπποι τοῦ Ρεῖχάν Ἀράπ ἔντρομοι ἐψιθύρισαν πρὸς ἀλλήλους. — Μὰ τὴν δόξαν τῆς γενεᾶς τοῦ Ὁσμάν, κανεὶς ἐξ ἡμῶν δὲν θὰ διαφύγῃ τὸ στόμα τῆς σπάθης τοῦ Κιόρογλου. — Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν τότε ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ὁ Κιόρογλου δὲ λέγει καθ' ἑαυτόν. — Οὕτω λοιπόν; φεύγετε τώρα καὶ αὐτοσχεδιάσατε.

— Διάταξε λοιπὸν τὸ στράτευμά σου νὰ διακινηθῇ εἰς τάγματα. Ἄ! τὴν πεποιθήσιν ἔχουσιν εἰς τὸν ἀριθμὸν των; Εἶμαι μόνος, ἔλθετε πεντακῆσιοι, ἐξακῆσιοι! Ὁ Ρεῖχάν ἦλθεν, εἶναι μωρός, τφόντι.

Τὸ ᾄσμα τοῦτο ἐφυγάδευσε τοὺς λοιποὺς ἵππους τοῦ Ρεῖχάν Ἀράπ, ὅστις καὶ τοι μόνος δὲν καταλιπεὶν ὅμως τὴν θέσιν του. Ὁ Κιόρογλου δὲ αὐτοσχεδίασεν.

— Ὁ πολεμιστὴς δὲν κρύπτει τοὺς στρατιώτας του. Σηκώνει ὑψηλὰ καὶ ἀπειλεῖ μὲ τὸ καλῶς ἠκονισμένον Αἰγυπτιακὸν ξίφος του. Σκέψου καλὰ, ὦ Ρεῖχάν, πρὶν παρέλθῃ ὁ καιρὸς. Εἶσαι μωρός ποτέ δὲν ἐδοκίμασας τὴν ἰσχὺν τοῦ κριοῦ, τὸ μέτωπον τοῦ Κιόρογλου. Ποτὲ δὲν ἔτυχες ἐμπροσθέν σου βραχίονα τόσο ἰσχυρόν. Ἀκόμη εἶσαι ἐκεῖ, Ρεῖχάν, εἶσαι μωρός;

Ὁ Ρεῖχάν Ἀράπ ἦτο ἀνδρειότατος· ἐγένετο λόγος περὶ τῆς δόξης καὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων του καθ' ὅλην τὴν Τουρκίαν. Ὁ Κιόρογλου ἔκραξεν. — Ἐπίστρεψε εἰς τὴν οἰκίαν σου, Ρεῖχάν, ἰδὲ τὴν φυγὴν τῶν ἵππῶν σου. — Ἐκεῖνος δὲ ἀπήντησεν. — Ὅλοι οὗτοι εἶναι κόρακες, καὶ δὲν δύνανται νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς κοῦκον ὁποῖος εἶσαι σύ. — Τοῦτο εἰπὼν ὁ Ρεῖχάν ἀφῆκε τὴν Ἀραβικὴν φορβάδα του κατὰ τοῦ ἐμπαίκτη Κιόρογλου· οὗτος δὲ ἐκέντησε τὰ πλευρὰ τοῦ Κιράτ· φρικαλέα ὑπῆρξεν ἡ σύγκρουσις.

Τὰ δεκαεπτὰ ὅπλα τὰ ὁποῖα ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ μετεχειρίσθη ἀλλεπαλήλως· ἀλλ' οὐδέτερος ὑπερίσχυε· καὶ ὁ Κιόρογλου εἶδεν ὅτι ὁ Ρεῖχάν Ἀράπ ἦτο ἀνὴρ τὰ μάλιστα γενναῖος καὶ ἐπιτήδειος.

Ἐπλησίασαν πρὸς ἀλλήλους πολλὰκις ἐριπποὶ σῆθος πρὸς σῆθος καὶ ῥάχιν πρὸς ῥάχιν καὶ ἐπιάσθησαν ἐκ τῆς ὁσφύος· ὁ μὲν Ρεῖχάν ἐλκύων τὸν Κιόρογλου διὰ νὰ τὸν κατακυλίσῃ ἔκραξε. — Δὲν θὰ

θὰ πάρῃς τὸν Ἀϊθάξ. — Ὁ δὲ Κιόρογλου ἐλκύων ἐκείνον ὡσαύτως ἔκραξε. — Ὁ ἀρπάξω τὸν Ἀϊθάξ.

Καὶ πεζεύσαντες ταυτοχρόνως ἤρρισαν νὰ παλαίωσι λαίμονι μὲ λαίμονι, χεῖρας μὲ χεῖρας καὶ πόδας μὲ πόδας. Ὁ ἑλεγε τις ὅτι δύο ἄρρενες κάμηλοι (1) ὁμοῦ ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους. Ἦδη δ' ἐκλινεν ὁ ἥλιος· καὶ ὁ Κιόρογλου βλέπων ὅτι ἀπέκαμιν ὡς ἐκ τῆς κραταιᾶς ἀντιστάσεως τοῦ ἀντιπάλου του εἶπε καθ' ἑαυτόν. — Θεέ μου! βοήθησέ με ὦ Ἀλῆ! — Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἤρε μετέωρον τὸν Ρεῖχάν Ἀράπ καὶ ῥίψας κατὰ γῆς, ἐκίνησεν ἐπὶ τοῦ στηθους του, καὶ ἐλκύσας τὴν μάχαιραν ἡτοιμάζετο νὰ τὸν σφάξῃ· εἶτα εἶπε καθ' ἑαυτόν. — Ἐάν ζητήσῃ χάριν, θὰ τὸν φονεύσω· ἐάν δὲ δὲν ζητήσῃ, εἶναι κρίμα νὰ φονεύσω τοιοῦτον ἄνδρεϊον νέον. — Ἦτένι σεν εἰς τὸ πρόσωπόν του, ἀλλ' ἦτο ἐρυθρόν, ἤρεμον καὶ μηδόλως ἡλλοιωμένον. — Καὶ λύσας τὸν ἱμάντα ὁ ὁποῖος ἦτο ὀπισθεν τοῦ ἐριπίου, ἔδωσε τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας τοῦ Ρεῖχάν. Εἶπε δὲ οὗτος. — Ὅτε σὺ ἤλαυνες τὸν ἵππον διὰ νὰ ὑπερπηδήσῃς τὸ βράχον, ἐγὼ σὲ εἶχα δωρήσει τὸν Ἀϊθάξ. Ἐφάνην ἄπιστος εἰς τὸν λόγον μου, καὶ δι' ἀμάχημα τόσο μέγα, ἡ δυστυχία ἔπεσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου. — Ὁ Κιόρογλου ἀπεκρίθη. — Τῷ ὄντι, κανεὶς ἐκτὸς ἐμοῦ δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ σὲ καταδιώξῃ. Δὲν σὲ λυποῦμαι καὶ δὲν θέλω νὰ σὲ φονεύσω· μόνον δ' ἔδωκα τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας σου. Ἐάν καὶ στράτευμα μὲ κατεδίωκε, δὲν ἤθελε τολμήσῃ νὰ ἐξακολουθῇ ἐάν σὲ ἐξέλεπεν οὕτω δεσμευμένον.

Ἐδесе λοιπὸν ὁ Κιόρογλου τὸν Ἀϊθάξ διὰ σχοινίου ἐπὶ τῆς φορβάδος καὶ ἀναβὰς τὸν Κιράτ, ὠδήγησεν αὐτήν. Ἐθεσε τὸν Ἀϊθάξ ὀπίσω τοῦ, καὶ ἐβόησεν οὕτως εἰς τὸ Σαμλί Πέλ. Οἱ σκοποὶ τοῦ Κιόρογλου τὸν εἶδον ἐρχόμενον μακρόθεν καὶ εἰδοποίησαν τὸ ληστήριον περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ κυρίου των. Ἐπτακόσιοι ἐβδωμήκοντα ἑπτὰ ἄνθρωποι ὑπῆλθον εἰς συνάντησιν. Ὁ δὲ Κιόρογλου διέταξε νὰ φέρωσιν ἔνδυμα πομπικὸν διὰ τὸν Ἀϊθάξ. Οὗτος δὲ τὸ ἐνεδύθη. Ὁ Κιόρογλου διέταξεν ὥστε ὁ Κοτζά Ἰακωῦπ, ὅστις, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀπουσίας τοῦ Κιόρογλου, ἔμεινε δεδεδεμένος καὶ περιορισμένος εἰς σκοτεινὴν δεσμοτήριον, νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιόν του. Τὸν ἐδέχθη προσηώς, ἀφῆρεσε τὰ δεσμὰ καὶ ἔστειλεν εἰς τὸν λουτρόνα, φρὺ δ' ἐπέστρεψε τὸν ἐνέδυσεν ἱμάτιον πολυτελές, καὶ τὸν προσεκάλεσε νὰ καθίσῃ ἐκ δεξιῶν του.

Οἱ λησταὶ ἠρέυνησαν μετὰ σπουδῆς τὰ καθέκαστα τῆς ἀρπαγῆς τοῦ Ἀϊθάξ. Ὁ δὲ Κιόρογλου

(1) Αἱ μάχαι τῶν καμήλων εἶναι πολλὰ ἀγριώτεραι παρὰ τὰς τῶν ταύρων, τῶν κριῶν, τῶν σκύλων ἢ τῶν ἀλεκτρούων. Οἱ βίθιοι πλοῖτοι εἰς τὴν Περσίαν στοιχηματίζουσι πολλάκις κατὰ τὰς μάχας ταύτας. Αἱ μάχαι σχεδὸν ἀδύνατον τὸ νὰ μὴ δοκιμάσῃ τις θηριώδη τέρψιν παρὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἀντικειμένων εἰς αὐτάς. Τὰ ὑπερμεγέθη ταῦτα σώματα καὶ τὰ ἀντικείμενα μένουσιν σχεδὸν ἀκίνητα. Οἱ μακροὶ λαίμοι τῶν ἐμπαικτῶν πρὸς ἀλλήλους δὲν δεικνύουσι σημεῖον ζωῆς· εἰμὴ διὰ σπασμὸν τῶν σπαστροφῶν. Οἱ ὀφθαλμοὶ των προπίπτουσι, τὰ πόδια αὐτῶν ζουσι, καὶ βρυχῶνται τρομερά.

διηγῆθη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, μὴ φειδόμενος ἐπαίνων περὶ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς γενναϊότητος τοῦ Ρεῖχάν. Διηγῆθη τὰ περὶ αὐτοῦ καὶ ἐμμέτρως καὶ πεζῶς, καθὼς συνειθίζε νὰ λέγῃ καθαρὰ τὴν ἀλήθειαν ὀνομάζων τὸν μὲν δειλόν, τὸν δὲ ἀνδρείον. Ἴδου ἐν τῶν ἀσμάτων τὰ ὁποῖα ἐποίησεν εἰς τιμὴν τοῦ Ρεῖχάν.

— Ἀδελφοί, ἀγάδες! ὁ ἀνὴρ πρέπει νὰ εἴναι ἀνὴρ ὡς ὁ Ρεῖχάν. Ἐπέσπασε δάκρυα θαυμασμοῦ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν μου. Ἡ ἀσπίς του εἶναι ἀργυρᾶ· χύνει ἀφθόνας αἵμα ἐχθρικών. Ἦνωσε τὴν ψυχὴν μου μὲ τὴν ἰδικήν του. Ἐνεχάραξεν εἰς τὴν καρδίαν μου συγχρόνως τὸ σέβας καὶ τὴν ἀγάπην. Ἀνὴρ δίκαιος πρέπει νὰ εἶναι ὡς ὁ Ρεῖχάν. Εἶθε ἕκαστος πατήρ νὰ εἶχε πέντε υἱούς ὡς αὐτόν! Εἶθε νὰ εἶχομεν τοιοῦτους πολεμιστὰς συντρόφους ὁποῖος αὐτός! Εἶναι ἄξιός νὰ εἶναι ἀδελφὸς τοῦ Κιόρογλου. Ἀνὴρ δίκαιος πρέπει νὰ εἶναι ὡς ὁ Ρεῖχάν (1).

Ὁ Κιόρογλου διέταξε νὰ ἐτοιμασθῇ γεῦμα. Ὁ Ἀϊθάξ διωρίσθη ἀρχισινοχός· ὁ οἶνος ἐρρέυσεν εἰς τὰ φαγητὰ, ἔπεσεν ὡς βροχή, καὶ τὸ ληστήριον ἅπαν συνεωχρήθη.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ.

Τὸ προηγούμενον κεφάλαιον ἐφάνη εἰς ἡμᾶς τόσο ποικίλον καὶ περιέργον, ὥστε δὲν ἐτολμήσαμεν νὰ τὸ συντέμωμεν πολὺ. Εἰς τὸ ἡρωϊκὸν ὕψος τῆς διηγήσεως μιγνύεται καὶ ἡ φαιδρότης, καὶ τὸ ὅλον εἶναι ὡς εἰς ἅπαντα τὰ ἀρετὰ ποιήματα, κράμα φρίκης καὶ ἀσσειότητος.

Ἡ ἀκόλουθος συνάντησις ἐξοικονομεῖ σαφέστερον τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Ἀσιατῶν. Ἡ ἡγεμονία Νιχάρ καὶ παρίσταται ὡς τὸ πρωτότυπον τῆς γυναικῆς κατὰ τὰς χώρας ταύτας, πρωτότυπον βεβαίως ἀνόμιον πρὸς τὰ ἡμέτερα· ἡ ἐρευνα ἀπὸ θὰ εἶναι ἐτι μᾶλλον περιέργως. Καὶ θὰ ἦτο μὲν ἀρμόδιον νὰ προτάξωμεν ὡς προσέμειον εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἔργον κοινοποιηθὲν εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ Chodzko περὶ τῶν πράξεων, ἐθίμων, δαισιδαμονιῶν, θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἰδεῶν, αἱ ὁποῖαι συναποτελοῦν τὴν μυστηριώδη ζωὴν τῶν χαρμελίων, ἀλλὰ φοβούμενοι μὴ παραβιάσωμεν διὰ τῆς μικρᾶς ταύτης διακοπῆς τὴν διαφέρειν τὸ ὁποῖον ἐνδέχεται νὰ ἐμπνεύσῃ ὁ Κιόρογλου, ἀναβάλλομεν τὴν δημοσίευσιν τῶν περιέργων δικαιολογητικῶν ἐγγράφων.

Ἡ τετάρτη λοιπὸν συνάντησις πραγματεύεται περὶ τῆς ἡγεμονίδος Νιχάρ· ἐπειδὴ δὲ ἡ περὶ αὐτῆς πραγματεία εἶναι δευτερευούσης, θὰ τὴν συντέμωμεν ὅσον ἐνέστι, λυπούμενοι ὅμως δι' ὅσα θὰ παραλείψωμεν.

Κατ' ἀρχὰς μὲν ἠθέλωμεν παραλείψαι τὰ κατὰ τὸν Δεσμωρτζὶ ὄγλου, ὡς μὴ συνεχόμενα μὲ τὴν πρᾶξιν τοῦ συμβάντος τούτου· ἀλλ' ἐπειδὴ θὰ τὸν

(1) Τὸ κεῖμενον τοῦ ὠραίου τούτου ποιητοῦ τεμαχίου χρησιμεῖ ὡς παράδειγμα τῆς δυνάμεως τῶν Περσικῶν μετοχῶν, ὁποῖαν δὲν ἔχει οὐδεμία τῶν Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν.

ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ λοιπὸν τοῦ βίου τοῦ Κιόρογλου, δὲν δυνάμεθα ἐπομένως νὰ μὴ τὸν γνωστοποιήσωμεν εἰς τὸν ἀναγνώστην, πολλῶς δὲ μᾶλλον καθόσον ὑπάρχει τις ὁμοιότης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ συμβάντος τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου. Ὁ ἀπαρτηθεὶς ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸ προλαβόν κεφάλαιον τὴν ὑπερῶν τῆς Περσικῆς ἐπινοίας, ὅτι ὁ Κιόρογλου ἐξήλειψε διὰ μόνης τῆς πίεσεως τῶν δακτύλων τὸν τύποι χυροῦ νομισματός. Οἱ ἡμέτεροι ἤρωες ἀρκοῦνται εἰς τὸ νὰ κόψωσι τὸ νόμισμα εἰς δύο, καὶ νομίζουσιν ὅτι ἐπραξάν ἀδύνατον τι. Τὸ ἀληθὲς ὅμως ἀδύνατον εὐρίσκει τις μόνον εἰς τὴν Ἀσίαν.

Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ Δεμουρτζὶ ὀγλού, δηλ. ὁ υἱὸς τοῦ σιδηροργοῦ, ὅστις, ἐκ τῶν ἐσχάτων τῆς πόλεως Πικασθάν, ἀκούσας τὴν δόξαν καὶ τὴν μεγαπρέπειαν τοῦ ληττοῦ. — Ἡ καρδίᾳ μου ῥηγνύεται ἐνταῦθα ἐνεκα ἀργίας εἶπε, καὶ ἀνεχώρησεν ἐριππος εἰς τὸ Σαμλί Πέλ. Ὁ Κιόρογλου κυνηγῶν εἰς τὰ περίξ τοῦ φρουρίου του καὶ ἀπαντήσας αὐτὸν λέγει κατ' ἀρχάς. — Ἰδοὺ ὠραίος νέος. — Ὁ Δεμουρτζὶ τῷ ἀνέφερε τὴν ἀληθείαν του. — Ψυχὴ μου, ἀπεκρίθη ὁ κύριος, πρέπει νὰ ἡξεύρης ὅτι εἰς μὲν τοὺς ἀνδρείους δίδω ἄρτον, εἰς τοὺς ἀνάδρους δὲ τίποτε. — Φίλοι, λέγει εἰς τοὺς κυνηγούς του, ἐγὼ ἦνθα ἐδῶ τὸ κυνήγι μου. — Εἶπε λοιπὸν εἰς τὸν Δεμουρτζὶ ὀγλού νὰ γονατίσῃ, καθὼς οἱ ἄρρενες κἀμῆλοι, καὶ νὰ ἐκβάλῃ τὸν πῖλόν του. — Ἐπειτα ζητεῖ μῆλον, ἐκβάλλει τὸ δακτυλίδιον του, τὸ στηρίζει ἐπὶ τοῦ μῆλου τὸ ὁποῖον θέτει ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Δεμουρτζὶ, ἀπομυκρύνεται, ἐντύνει τὸ τόξον του, καὶ διαπερὶ διὰ τοῦ δακτυλίου τὰ ἐξήκοντα βέλη τῆς φαρέτρας του.

— Εὐχαριστήεις βλέπων ὅτι ὁ Δεμουρτζὶ οὕτε καὶ συνωφρυνῆται, λέγει εἰς τοὺς συντρόφους του. — Ψυχὰί μου, καρδίᾳ μου, ὅστις ἀγαπᾷ ἅς συντελέσῃ εἰς τὴν ἐρόπλιν τοῦ Δεμουρτζὶ ὀγλού. — Ἐν ἀναρῇ, οἱ λησταὶ ἐξέβαλαν ἕκαστος τὸ φόρεμα, τὰ ὄπλα καὶ τὴν ἱπποσκευὴν των, καὶ ἔδωκαν τόσα πράγματα, ὥστε ὁ ξένος παρευθὺς κατέστη πλούσιος. — Τὸν ἄγουσιν εἰς τὸ Σαμλί Πέλ καὶ ἐορτάζουσιν τὴν ἔλευσίν του. Ὁ Κιόρογλου δὲ αὐτοσχεδιάζει δι' αὐτὸν εἰς τὸ ἐπιδόρπιον, καὶ εἰς τινὰ τῶν στροφῶν του λέγει.

— Κανείς ἐπὶ τῆς γῆς δὲν ἤθελε γνωρίσει τὰ μεγάλα μου κατρωθέντα ἀνευ τῶν λαμπρῶν ἀτμῶν μου. — Ναι, ὅ,τι ἐπραξ, τὸ ἐπραξ διὰ τοὺς φίλους μου καὶ οὐδέποτε ἰδιωτέλεια ἐγεννήθη.

— Ἀλλ' ἀκούσατε τώρα, ἀνακράζει ὁ ῥαψωδός, τὴν ἱστορίαν τῆς ἡγεμονίδος Νιχάρης, θυγατρὸς τοῦ σουλτάνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ ὠραία ἡγεμονὶς ἀκούσασα τὴν λαμπρὰν φήμην τοῦ Κιόρογλου συνέλαβεν ἔρωτα πρὸς αὐτόν. Ἡμέραν τινα καθ' ἣν ἐξῆλθε διὰ νὰ περιπατήσῃ εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς πόλεως, καὶ ἀκούοντες τὸν ἦχον τῶν τυμπάνων ὅλοι οἱ διαβάται καὶ οἱ ἔμποροι ἐρευγόν διὰ νὰ μὴ ἀποτίσῃσι διὰ κεφαλικῆς ποινῆς τὴν χάριν ὅτι εἶδον αὐτήν. Ὁ Μπελλὶ Ἀχμέτ (δηλ. ὁ διὰ σημεῖος Ἀχμέτ) εὐρεθείς ἐκεῖ λέγει καθ' ἑαυτόν. — Ἀφ'

οὗ ὀνομάζεσαι Μπελλὶ Ἀχμέτ, δὲν θὰ ἴδῃς τὴν ὠραίαν ταύτην ἡγεμονίδα; — Τὴν εἶδε τῷ ὄντι, ἀλλὰ παρ' ὀλίγον ἐκινδύνευσεν· διότι ἡ ἡγεμονὶς μὴ ἀνεχομένη ἀστείτους, τὸν κατεπάτησε καὶ θὰ τὸν ἀπηγγόνιζον οἱ εὐνοῦχοι, ἐὰν κατ' ἐτυχεῖν δὲν ἐπῆρχετο εἰς τὸν νοῦν τὸ νὰ τῇ εἴπῃ θερμῶς παρακαλῶν ὅτι ἦτο γέννημα τῆς Θεοδοσιουπόλεως. — Παρευθείς ἡ ἡγεμονὶς τὸν ἔρωτᾷ ἐν τυχαίᾳ εἶδεν εἰς τὰς χώρας ἐκείνας κάποιον Κιόρογλου, καὶ ὁ Μπελλὶ Ἀχμέτ, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο ἡλίθιος, ἔσπευσε νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι εἰς τῶν ὑπερῶν του. Τότε ἡ ἡγεμονὶς τῷ ἔδωκε χρυσίον ἄφθονον καὶ τῷ ἐνεχείρισεν διὰ τὸν κύριόν του τὴν εἰκόνα τῆς μετὰ ἐπιστολῆς διαλαμβανούσης τάδε.

— Ὡς ὁ ὁποῖος ὀνομάζεσαι Κιόρογλου! ἡ φήμη τοῦ ὀνόματός σου ἔρριψε θέλητρον εἰς τὰς ἡμετέρας χώρας. Ὀνομάζομαι Νιχάρη, θυγάτηρ τοῦ Σουλτάν Μουράτ. Σὲ λέγω, διὰ νὰ μάθῃς ἐὰν δὲν τὸ ἡξεύρης ἀκόμη, ὅτι ἐπιποθῶ σφοδρῶς νὰ σε ἴδω. Ἐὰν εἶσαι γενναῖος, ἔλθε εἰς τὸ Ἰσταμπούλ καὶ ἀρπάξέ με.

Ὁ Μπελλὶ Ἀχμέτ ἀναχωρεῖ εἰς τὸ Σαμλί Πέλ, καὶ παρουσιάζεται εἰς τοὺς σκοποὺς οὔτινας μαθόντες τὰ κατ' αὐτὸν ἄγουσιν εἰς τὸν Κιόρογλου. Οὗτος δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἔχοντα καλὴν ὄψιν διέταξε νὰ καθήσῃ, τὸν δὲ ὠραίον του οἰνογόνον Ἀϊδῆξ ἔσταίλε διὰ νὰ φέρῃ οἶνον. Τότε ἀρχίζει διάλογόν τινα μετὰ τὸν Ἀχμέτ, ὡς τὸν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ τὸν μεταξὺ τοῦ Κιόρογλου καὶ τοῦ Κοττῆζ Ἰακούπ. — Εἶδες ἵππον ὠραιότερον τοῦ Κιράτ; Δὲν εἶδα. — Εἶδες ὠραιότερον πολεμιστὴν τοῦ ἐμοῦ Ἀϊδῆξ; Δὲν εἶδα. — Εἶδες ὠραιότεραν ἐορτήν κτλ. — Ἀλλ' ὦ Κιόρογλου! εἶδα εἰς τὸ Ἰσταμπούλ τὴν ἡγεμονίδα Νιχάρην! — Ὁ Κιόρογλου προσηλόνει τὰ ὦτα, ἀναγινώσκει τὸ γραμμάτιον, παρρηθεῖ τὴν εἰκόνα, προστάζει νὰ ἐπιστάξωσι τὸν Κιράτ καὶ ἀναχωρεῖ καταλιπὼν τὸν Μπελλὶ Ἀχμέτ σιδηροδέσμιον εἰς δεσμωτήριον, καθὼς εἶχε πράξει καὶ πρὸς τὸν Κοττῆζ Ἰακούπ, διότι εἰς τοιαύτας περιστάσεις οὕτω πράττει πάντοτε.

Διελθὼν τὰς πύλας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὸν ἵππον, καὶ ὁ Κιράτ τὸν ἡκολούθει. Ὁ θαυμαστός οὗτος ἵππος, ἀπόγονος τοῦ φέροντος τοὺς τέσσαρας υἱούς· Ἀὐμόν, γινώσκων ὅτι θὰ διεγείρῃ διὰ τὴν καλλονὴν του τὰς ἐπιθυμίας τῶν ξένων, καὶ φοβούμενος μὴ ῥίψῃ τις ἐπ' αὐτοῦ θέλητρον, ἀφῆκε πρὸς τὰ κάτω τὰ ὦτά του ὡς τὰ τοῦ ὄνου, ἔστρεψε τὰς τρίχας του, συνέχευ τὴν χαίτην του καὶ τέλος πάντων ἐφαίνετο καὶ ἐδάδιζεν ὡς παληλόγον.

Ὁ Κιόρογλου εἶδε γυναῖκα υπέρτατον τῆς ὁποίας ἡ ῥάχης εἶχε τὸ καμπύλον σχῆμα τῆς νέας σελήνης, καὶ ἐγνώρισεν ἀπὸ τὸ ἦθος τῆς ὅτι ἦτο μάγισσα. Ζητεῖ τὴν φιλοξενήθη παρ' αὐτῇ· ἀλλ' αὕτη προφασίζεται πενίαν. Τῇ δίδει χρυσίον, καὶ τὴν καταπαίθει. Ἀλλ' ὅταν ἐφθασαν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῆς, θελήσας νὰ ἐμβιδάσῃ τὸν Κιράτ, εὐρίσκει τὴν θύραν τὸσον χαμηλὴν, ὥστε ἡναγκάσθη νὰ δια-

ῥέσῃ τὸν τοῖχον εἰς δύο μετὰ ἐν κτύπημα τῆς σπάθης του. Καὶ ἡ μὲν κυρία κλαίει, ὁ δὲ ληστής τὴν παρηγορεῖ ὑποσχόμενος ὅτι θὰ ἀνοικοδομήσῃ θύραν μεγαλειτέραν. Τὸ ἱπποστάσιον ἦτο ὁπωσούν ἀνετον· ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχεν εἰς τοὺς σταύλους εἰμὴ ὀλίγον ἄχυρον ὡς ξηρὴ ἄκνη. Εὐτυχῶς ὅμως ὁ Κιράτ δὲν ἦτο δυσόρεκτος, ἀλλ', ὡς ὁ κύριός του, ἔτρωγεν ὅ,τι εὕρισκεν, ἤρκει μόνον νὰ εἶναι ὀλιγώτερον σκληρὸν ἀπὸ τὴν πέτραν.

Ὁ Κιόρογλου εἶδεν ὅτι ἡ οἰκία ἦτο καθαρὰ καὶ εὐάερος, ἀλλὰ δὲν εἶχε τάπητας. Γνωστὸν ὅτι ὁ Πέρσης ἀνέχεσθαι ἀσμένους τὴν ἑλλειψιν παντὸς ἄλλου παρὰ τάπητος. Ἐκαστον διωμάτιον πρέπει νὰ ἔχῃ ἓνα μὲν μᾶλλον στρωμένον ἐν τῷ μέσῳ, δύο δὲ στενοὺς εἰς ἑκατέρας τὰς ἄκρας κατὰ μῆκος καὶ τέταρτον ὀνομαζόμενον σερενδάξ, κείμενον ἐπ' αὐτῷ. Ἐνταῦθα καὶ πίνουνσι καὶ τρώγουσι καὶ διαλέγονται καὶ χορεύουσιν οἱ εὐγενεῖς Πέρσαι. Μᾶλλον, λέγει ὁ Κιόρογλου εἰς τὴν γραῖαν, πήγαινε νὰ με ἀγοράσῃς τάπητας τοῦ Ἰάμ καὶ τοῦ Χορσάν. Ἰδοὺ καὶ ἄλλα χρήματα.

Κάθηται μετ' ὀλίγον ἐπὶ τῶν ὠραίων ταπήτων του, ἐκδύεται τὰ ὄπλα, τῶν ὁποίων ἕκαστον ἡ γραῖα ἀναρτᾷ ἐν πρὸς ἐν εἰς τὸν τοῖχον· τῆς δίδει δὲ καὶ ἄλλα χρήματα διὰ νὰ ἀγοράσῃ νέον ἐνδυμα, διότι τὸ ἰδικόν της ἦτο τὸσον παλιὸν καὶ ἀκάλυκτον, ὥστε ὁ συδαιήτης Κιόρογλου δὲν ἀνείχετο νὰ τὴν βλέπῃ. — Ἰδοὺ καλὸς υἱὸς δι' ἐμέ! λέγει ἡ μάγισσα. Εἶθε νὰ εὕρισκῃς δωδεκάδα τοιούτων υἱῶν! — Ἡγόρευσε λοιπὸν ἑτοιμὰ φορέματα ἀπὸ ἐργαστήριον ῥάπτου, καὶ περιέκλυψε τὸ στόμα τῆς με μανδύλιον λευκὸν διὰ νὰ κρύψῃ ἀπὸ τὸν ἄβρὸν ξένον τὸ νωδὸν στόμα τῆς. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα δὲ τῆς μελλομένης ἀρίστου δώδεκα φίλων τοὺς ὁποίους ἐμελλε νὰ ἐπιτάξῃ ὁ Κιόρογλου, τὴν παρηγγείλε νὰ ἐτοιμάσῃ δειπνον μέγα, ὀρύzion, βούτυρον, ἀρωματικὰ καὶ κρέατα ἄφθονα, ὅλα ἐντὸς μεγάλου ἀγγείου. τὸ ὁποῖον ἡ γραῖα ἀφοῦ ἐπληρώθη καὶ ἡτοιμάσθη δὲν ἡδυνήθη νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν τράπεζαν. Ὁ Κιόρογλου ἐπέστρεψε λούσας καὶ καθαρίσας πρὸ μικροῦ τὸν Κιράτ, ἐνῆψε καὶ αὐτὸς ὡσαύτως τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖράς του, εὐλαβῶς καὶ ἔκκεσε τὸ ῥαμάκι του ὡς καλὸς πατὴρ οἰκογενεῖας, καὶ εἶχεν ὀρεξιν μεγάλην. Ὑπῆγεν ὁ ἴδιος εἰς τὸ μαγειρεῖον νὰ εὕρῃ τὸ βουβὸν τὸ ἐκ τοῦ ὀρύzion καὶ τῶν κρεάτων· ἀφοῦ δὲ ἡ ξενόδοχος ἔστρωσε μέγα τραπέζομάνδουλον ἐπ' αὐτοῦ δὲ κάλυμμα δερμάτινον, ἤνοιξε τὴν χεῖρά του ὡς ὀπλὴν λείοντος καὶ ἤρχισε νὰ ῥίπτῃ ὑπερμεγέθη τεμάχια κρέατος εἰς τὸ στόμα του ὡς εἰς σπήλαιον.

Ἐν τῷ μέσῳ τοιούτου γούμματος, τοῦ ὁποίου ἡ λεπτομερὴς καὶ ἐπανελημμένη διήγησις, ὡς νομίζω, κάμνει βλαβεράν ἐντύπωσιν ἐπὶ οἱ ῥαψωδοὶ εἰς τὸν ἐξομολογούμενον, θὰ ῥίψῃ θροῦν διὰ νὰ τὴν ἀναγγέλλωσιν αὐτὸ εἰς ἀκροατήριον πτωχῶν, ἰσχυρῶν καὶ πειναλέων, ὁ Κιόρογλου ἀστείχεται. — Γραῖά μου ὅχι, ὠραία μου νέα (διότι ἡ μάγισσα τὸ πρῶτον ἐπίθετον θεωρεῖ βάρβαρον καὶ δὲν τὸ ἀνέχεσθαι), φάγε μαζί μου, διὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ, μή-

πως ἡ πνοὴ τῆς καταστροφῆς φυσήσῃ εἰς τὸν στόμαχόν σου καὶ τότε θὰ δώσω λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ἡ γραῖα ἐλπίζουσα ὅτι τὰ ὑπόλοιπα τοῦ τρομεροῦ τούτου δειπνοῦ θὰ ἤρκουν εἰς τὸ τροφὴ ὅλην ἐβδομάδα καὶ νὰ ἐσιάσῃ ἀκόμη καὶ τὰς γείτονας, εἶπεν ὅτι ἐχόρτασεν ἀπὸ τὴν ὁσμὴν μόνην τῶν φαγητῶν ἐν ᾧ τὰ ἔθραξεν· ἀλλὰ βλέπουσα τὴν καταστροφὴν τὴν ὁποίαν ἐπέφερεν ὁ ξένος τῆς εἰς τὸ οἰκοδόμημα, ἐροθήθη μὴ ὑπάγῃ νὰ κατακληθῇ νῆστις, καὶ ἐνεθύσισε τὴν λαιπόσαρκον χεῖρά της εἰς τὸ ἀγγεῖον. Δυστυχῶς ὅμως κόκκος ὀρύzion τῇ ἐπέφερε τοσοῦτον βῆχα, ὥστε διαρκοῦντο αὐτοῦ ὁ Κιόρογλου ἐφθασεν εἰς τὸν πάτον τοῦ πινακίου. Περιστέλλουσα δὲ τὸ τραπέζομάνδουλον, παρητήρησε μὲ τρόμον ὅτι τὸ δερμάτινον ἔγεινεν ἄφροντον. — Τί τὸ ἔκαμες, υἱέ μου; — Πῶς; ἦτο λοιπὸν τὸ τραπέζομάνδουλον; ἠρώτησεν ὁ Κιόρογλου διὰ τοῦτο τὸ τελευταῖον κομμάτιον μετ' ἐράνη ὀλίγον σκληρὸν καὶ πικρὸν, καὶ τὸ κατέπιε μετὰ δυσκολίας. Διὰ τὸ δὲν μετὰ τὸ εἶπε; — Ἀλλοίμονον, εἶπε καθ' ἑαυτὴν ἡ γραῖα, ὁ ξένος μου εἶναι αὐτόχρημα ἡ πεῖνα. Ἐὰν ἐξαναπεινάσῃ θὰ καταπῇ καὶ τὸ κουφάρι μου.

Ὁ Κιόρογλου τὴν παρηγγέλλει νὰ στρώσῃ τὸ στρωμὰ του ἐμπροσθεν τῆς θύρας, τὸ ὁποῖον καὶ ἐρόθισεν λίαν τὴν γραῖαν. — Διὰ τὴν ἀνησυχίαν; τῇ λέγει· ἐὰν θέλῃς νὰ ἐξέλθῃς τὴν νύκτα, σὲ ἐπιτρέπω νὰ περάσῃς ἀνωθεν τῆς κλίνης μου καὶ νὰ πατήσῃς ἐπὶ τοῦ σώματός μου· οὕτε καὶ θὰ τὸ αἰσθανθῶ. Κατακληθεῖσα εἰς τὸ αὐτὸ δαμάτιον ἡ γραῖα καὶ νομίζουσα ὅτι ὁ ξένος τῆς εἶχε κακοὺς σκοπούς, δὲν ἔκλεισε τοὺς ὀρθακμούς της. — Δὲν κοιμάσαι, μάνα. — Ἀλλοίμονον, συλλογίζομαι μήπως εἶσαι ὁ Νάζαρ Ἀζελλαλή. — Ὅχι. — Εἶσαι λοιπὸν ὁ Γουρὶζ ὀγλού; — Ἀέθως ἔχεις. — Ὁ Πρίχάν Ἀράπ; — Οὐτε. — Λοιπὸν, εἶσαι ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐπτακοσίων ἐβδομηκοντα ἑπτὰ, ὁ Κιόρογλου! — Σὺ εἶπας. Ἦλθε ἐδῶ πρὸς ἀρπαγὴν τῆς ἡγεμονίδος Νιχάρης.

Ἡ γλῶσσα τῆς γραῖας ἐκολλήθη εἰς τὸν λάρυγγά της. — Με φοβήσαι παληόγρηκα, σκελεθρον. — Πῶς νὰ μὴ φοβοῦμαι; Ὅταν παίδιον κλαίῃ, ἡ μήτηρ διὰ νὰ κατασιγάσῃ αὐτὸ λέγει. — Σιώπα, εἶδ' ἂν θὰ ἔλθῃ ὁ λύκος νὰ σε φάγῃ. — Τὸ δὲ παίδιον κράζει ἀκόμη. Ἡ μήτηρ λέγει. — Ἰδοὺ ὁ λεοπαράδης. — Τὸ δὲ παίδιον κράζει δυνατώτερον. Ἡ μήτηρ λέγει. — Ἰδοὺ ὁ Κιόρογλου ἦλθε νὰ σε ἐπάγῃ. — Τὸ παίδιον σιωπᾷ καὶ κρύπτει τὴν κεφαλὴν του ὑπὸ τὸ προσκέφαλον.

Ὁ Κιόρογλου δυνάει εἰς τὸν ἀγνώστου ἀγγέλου τοῦ ποιητοῦ τοῦ ὁσέου καὶ τῆς γῆς ἥτι θὰ τὴν μεταχειρισθῇ ὡς ἰδίαν μητέρα, ἐὰν δὲν τὴν προδώσῃ. Ἀλλ' ὅτι εἰς ἐναντίαν περιπτώσιν, καὶ ἂν ἀναβῇ εἰς τὸν ἐξομολογούμενον, θὰ ῥίψῃ θροῦν διὰ νὰ τὴν ἀποσπάσῃ, καὶ ἂν μεταβληθῇ εἰς Ἀλῆν (δαίμονα) διὰ νὰ κρυφθῇ εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, θὰ τὴν ἀνασύρῃ μετὰ τὴν πυράγαν διὰ νὰ τὴν κατακρεουργήσῃ. Τὴν πρῶταν ὁ Κιόρογλου ὤπῃεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἠγόρευεν ἐνδυμα λευκὴν ὅμοιον μετ' ἐκεῖνο τὸ ὅ-

ποῖον φοροῦσιν οἱ μολάδες, καὶ σφραγίδα ἐκ σαρδίου λίθου, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐγράφετο τὸ σύμβολον τοῦ σουλτάνου. Ἐπὶ τέλους δὲ ἀγοράζει καὶ ὠραῖον ταμπουράν, τοῦ ὁποίου ἡ λαβὴ ἐχαλατο (ἐξεβιδόνητο) καὶ ἀνεστέλλετο κατὰ θέλησιν. Βάλλει τὴν σφραγίδα καὶ τὸ ὄργανον οὕτω λελυμένον εἰς τὸν κόλπον του, καὶ διὰ τῶν ἀπατηλῶν του τρόπων πλησιάζει γρακίρην καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ ἔλθῃ ἵνα ἀναγνώτῃ παραγράφους τινὰς τοῦ Κορκνίου εἰς τὴν μητέρα του ἀποθησκουσάν. Ἀφοῦ δὲ τὸν ἔφερε παρὰ τῆς γράφης, εἶπε νὰ γράψῃ κατ' ὑπαγόρευσίν του διαβατήριον, δι' οὗ θὰ ἐμφανισθῇ ὡς μολλῆς, ἡ τζαούσης, δηλαδή προσκυνητὴς τῆς Μέκκας, ἅγιος ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ τοῦ Σουλτάνου εἰς τὴν θυγατέρα του, καὶ θὰ διέλθῃ τὰς πύλας τοῦ παλατίου, Ὁ φοκίρης, νομίζων ὅτι ὁ Κιόρογλου δὲν γνωρίζει γράμματα, τὸν ἀπατᾷ, καὶ γράφει εἰς τὴν ἡγεμονίδα, ἐπ' ὀνόματι τοῦ σουλτάνου, ὅτι ὁ ψευδὴς οὗτος τζαούσης εἶναι ὁ ἀχρεῖστερος τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὴν συνιστᾷ νὰ τὸν μαστιγώσῃ. — Ἀλλ' ὁ Κιόρογλου ὅστις ἀνεγίνωσκεν ἀνωθεν τῶν ὥμων τοῦ ἀπίστου γραφέως, τὸν πνίγει σχεδόν, τὸν ἀναγκάζει νὰ ὑπακούσῃ, σφραγίζει τὴν ἐπιστολὴν μετὰ τὴν παραπεποιημένην σφραγίδα τοῦ σουλτάνου, καὶ διὰ νὰ βεβαιωθῇ ἐπὶ πλέον περὶ τῆς ἐχεμυθίας τοῦ φοκίρου καταφέρει κατὰ τῆς κεφαλῆς τοιοῦτον κτύπον, ὥς τὴν ἐπλάτυνεν ὡς βιβλίον τὸ ὁποῖον κλείεται. — Ἐπειτα τὸν ὠθεῖ εἰς γωνίαν τινὰ τοῦ δωματίου, κτυπᾷ μετὰ τὸν πόδα τὸν τοῖχον, ὁ ὁποῖος κρημνισθεὶς θάπτει καὶ καλύπτει τὸ πτώμα τοῦ φοκίρου. — Ἀδύνατον νὰ τελειώσῃ τις ταχύτερον ὑπόθεσιν ἢ διήγησιν ὅμως αὐτῆς εἶναι μακροτάτη καὶ λίαν περιεργὸς ἕνεκα τῶν ἀποσθεγμάτων καὶ τῶν τύπων τοῦ διαλόγου, μεμιγμένον πάντοτε μετὰ ἀστεϊσμοῦ καὶ θηριωδίας.

(Ἐπεται συνέχεια.)

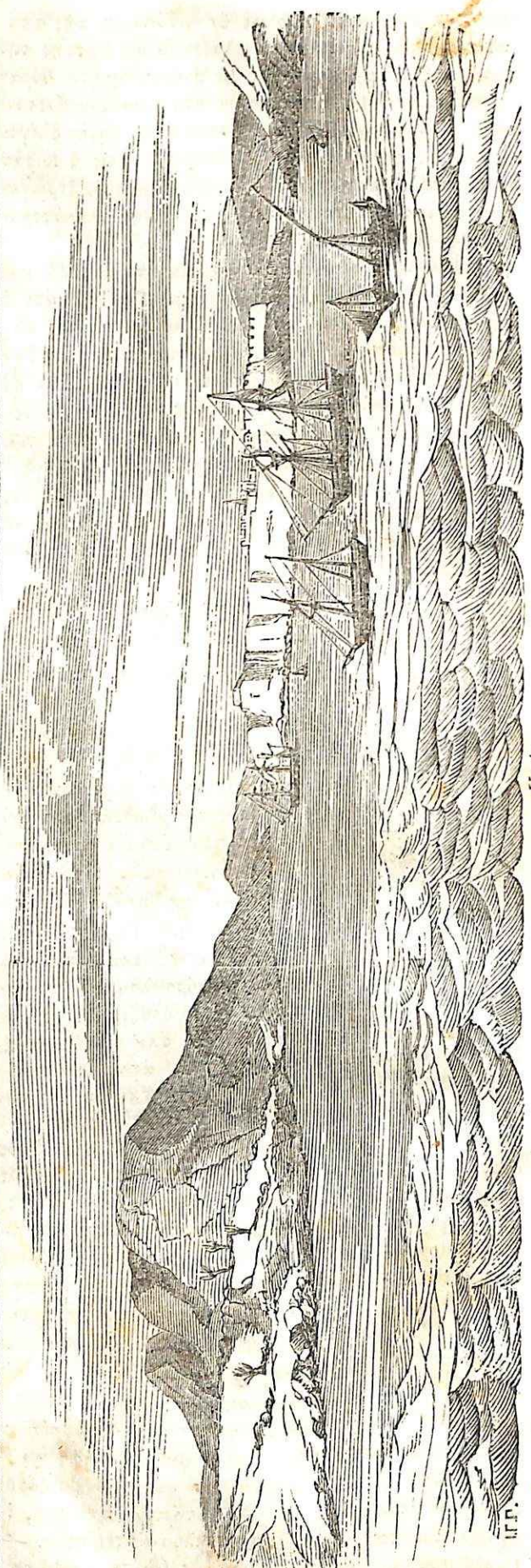
ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ἐκ τοῦ

ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτονομίας
πολέμου τῶν Κρητῶν.

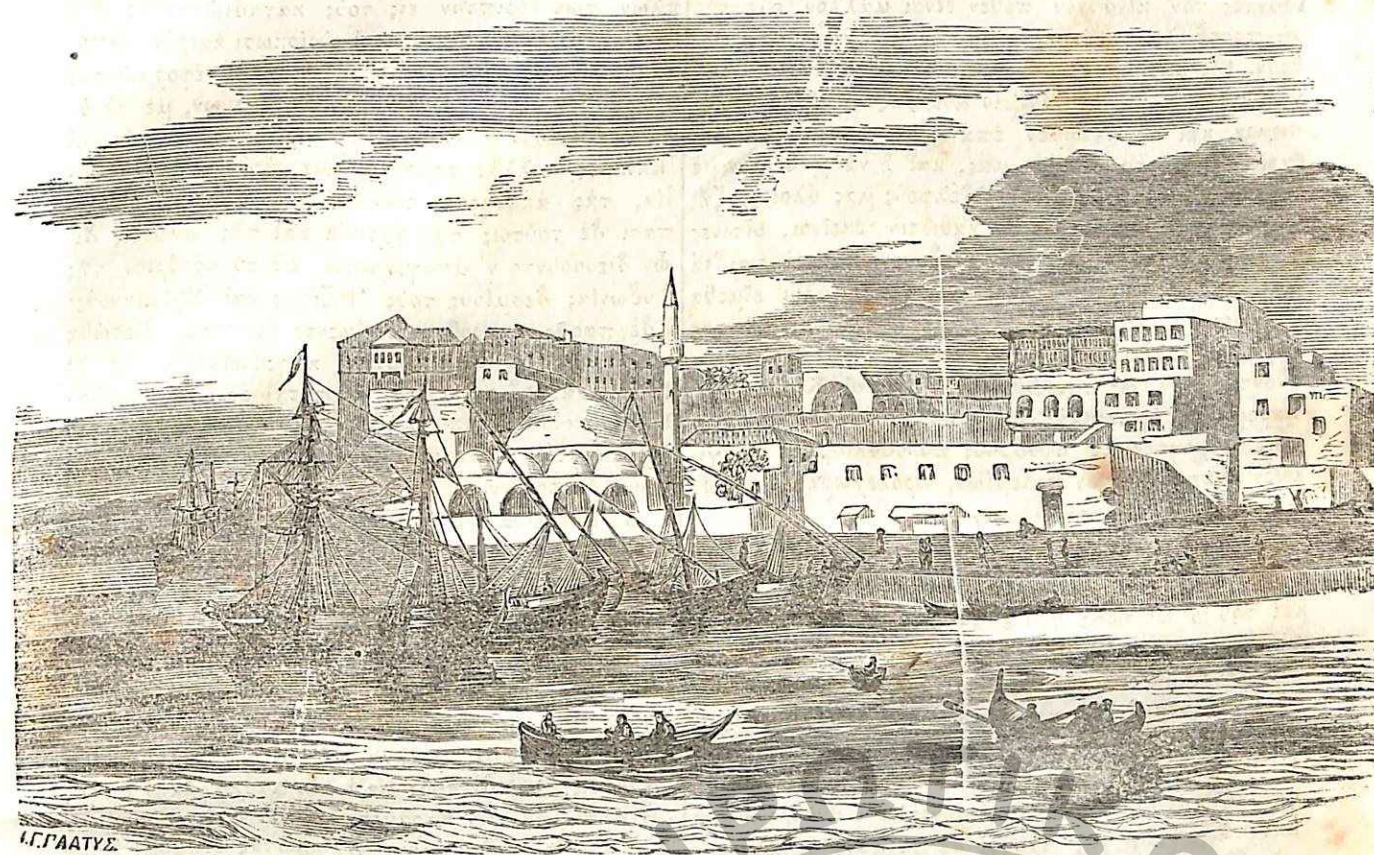
—ooo—

Ἐκδίδεται μετ' ὀλίγον περιγραφή τῶν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἔτους συμβάντων ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον, ἀποτελέσασα ἐπέκεινα τῶν τεσσαράκοντα τυπογραφικῶν φύλλων. Ὅποιαν καὶ ὁπόσῃν ὑπηρεσίαν προσφέρει εἰς τὸ ἔθνος ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου πᾶς Ἑλλήν συναισθάνεται· δὲν θέλομεν ἄρα ἐνδιατρίψαι ἐπικαλούμενοι τὴν συνδρομὴν τῶν ὁμογενῶν. Τὸ ἔργον

Κρήνη

ὅσον οὕτω γίνεται γνωστόν. Εὐτυχήσαντες ν' ἀναγνώσωμεν τὰ πρῶτα δεκάπεντε φυλλάδια αὐτοῦ βεβαιούμεν ὅτι διὰ τῆς συγγραφῆς ταύτης τὴν ὁποῖαν χαρακτηρίζει ἡ ἀφέλεια τῆς φράσεως καὶ ἡ περὶ τὴν ἐκθεσιν ἀκρίβεια, τοῦ ιστοριογράφου μετασχόντος ἐξ ἀρχῆς τοῦ πολέμου τῆς Κρήτης, καὶ καταγράφαντος τὰ κατ' αὐτὴν συμβάντα, εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἦτον αὐτόπτης, διὰ τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἀ. Χάλης καὶ ὁ Α. Φακούλης παρουσιασθέντες πρῶτοι εἰς Καμπιὰ μετὰ τριακοσίους περίπου ἀντετάχθησαν ἡρωϊκῶς· ἔφθασε δὲ παρεούσης καὶ ὁ Ι. Χάλης μετὰ τοὺς Κεραμιανούς· καὶ συνέτρεχον πρόθυμως οἱ ὀπλοφόροι πανταχόθεν, κωλύοντες ἐπὶ τρεῖς ὥρας ἐν τῇ φάραγγι τὸν ἀσυγκρίτως πολλαπλάσιον ἐχθρὸν νὰ προβῇ ἐπὶ τὰ πρόσω. Ἡ Δρομάκιος κατέφθασεν εἰς Καμπιὰ μετ' ὀλίγον

Γ. ΓΡΑΤΥΣ

Χαρία.

λέγομεν, ταύτης, νέοι ὄχι ὀλίγοι ἀδάμαντες προστίθενται εἰς τὸν λαμπρὸν στέφανον τῆς τιμῆς τὸν ὁποῖον ἀπένειμε τότε μετὰ θαυμασμοῦ ἡ Εὐρώπη εἰς τὴν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα.

Χάριν τῶν ἀναγνωστῶν ἐκλέγομεν τὴν ἡρωϊκὴν μάχην τοῦ Θερίσου, ἥτις εἰς μὲν τοὺς Τούρκους τῆς Κρήτης εἰς δὲ τοὺς ἐπαναστάτας χριστιανούς ἐπέσπειρε μέγα θάρρος.

Μάχη τῶν Καμπιῶν τοῦ Θερίσου.

«... Ἐβῆλθον λοιπὸν (ἐκ τοῦ φρουρίου τῆς Κυδωνίας) τὴν 4, τοῦ μηνὸς (Ἰουλίου) οἱ Τούρκοι πεντακισχίλιοι περίπου φέροντες ἅπαντα τὰ προεπρημένα (ἀλύσεις, δηλ. καὶ σχοινία καὶ κανόνια καὶ βόμβας κτλ.) καὶ ἐσκήνωσαν παρὰ τὴν θέσιν Ἀγίαν τῆς Κυδωνίας· τὴν δὲ ἐπιούσαν ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, μετὰ τὸν συνήθη κανονοβολισμὸν ὤδυσεν ἀθρόος ὁ στρατὸς αὐτῶν, παρακολουθοῦντος καὶ τοῦ Αὐτέφ Πασᾶ, ἔνδον τῆς φάραγγος κατὰ τὴν θέσιν Καμπιὰ, διεσπινόμενος ἐναντίον τοῦ Θερίσου· ὁ Α. Χάλης καὶ ὁ Α. Φακούλης παρουσιασθέντες πρῶτοι εἰς Καμπιὰ μετὰ τριακοσίους περίπου ἀντετάχθησαν ἡρωϊκῶς· ἔφθασε δὲ παρεούσης καὶ ὁ Ι. Χάλης μετὰ τοὺς Κεραμιανούς· καὶ συνέτρεχον πρόθυμως οἱ ὀπλοφόροι πανταχόθεν, κωλύοντες ἐπὶ τρεῖς ὥρας ἐν τῇ φάραγγι τὸν ἀσυγκρίτως πολλαπλάσιον ἐχθρὸν νὰ προβῇ ἐπὶ τὰ πρόσω. Ἡ Δρομάκιος κατέφθασεν εἰς Καμπιὰ μετ' ὀλίγον

ρας θέσεις λίαν επικριωτέρας· και η νίκη ήρχισε να υπομειδίζ εις αυτούς.

» Είς τοιαύτην κρίσιμον ώραν, ήλιου ήδη μεσουρανούντος, ανεφάνησαν πλησιάζοντες με πυροβολισμούς ογδοήκοντα τέσσαρες Λακκιώται· μόλις δ' έστησαν εκείνοι τούς ώκαίς, αὐτῶν πόδας εις τὸ έρημευκλήσιον τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου, κείμενον πρὸς δυσμὰς τῶν μαχομένων πολεμίων, και εκέρθησαν ιδόντες τὸν κίνδυνον πόθεν εἶναι μάλλον εὐπετὲς νὰ προσβάλλωσιν επικριωτῶς τὸν προχωροῦντα έχθρόν. Εἰς δ' ἐξ αὐτῶν, ὁ γενναϊοκαρδὸς Σαριδαντώνης, με πολλὴν συγκίνησιν ανέκραξεν· « Ἀς ὁρμήσωμεν, και ἂς πέσωμεν ἐπάνω τῶν παρευθῶς ὕσσοι· έχομεν βήπτισμα ἐπάνω μας, και ἡ νὰ χαθῶμεν με τούς κινδυνεύοντας τῶρα ἀδελφούς μας ὅλοι μαζί, ἢ νὰ νικήσωμεν. Διότι ἂν χαθῶσιν ἐκεῖνοι, οἵτινες τῶρα πολεμοῦσι με τὸτον κίνδυνον, και τὰ παιδιὰ μας, και αἱ γυναῖκές μας, και ἡμεῖς ὅλοι εἴμεθα χαμένοι. » Τυχῶς δ' ἄπαντες ἀφελόντες τὰ τῆς κεφαλῆς καλύμματα και κρατοῦντες αὐτὰ εις τούς ὀδόντας τῶν, ὡς συνειθίζουσι τοῦτο οἱ Κρήτες· εις παρομοίαις ὁρμητικὰς ἐπιθέσεις, ὤρμησαν ἀτρόμητοι, τρέχοντες με σφοδρούς πυροβολισμούς πλαγίῳθεν κατεπάνω τῶν πολεμίων, προκεχωρημένων ήδη και γενναίως ἀντισταμένων.

» Δυσπίστευτον εἶναι τὸ μέγα ἐκεῖνο τόλμημα τῶν Λακκιωτῶν· ὑπάρχει ὅμως πραγματικώτατον, και τοῦτο διέσωσε τὸν ἑλληνικὸν στρατόν· μικρὰς ὤθησις ἐπὶ τὰ πρόσω ὑπελείπετο ἐτι εις τούς Τούρκους, διὰ νὰ καταφθέρωσι και διασκορπίωσι τούς ἀντισταμένους, και οὕτω νὰ γείνωσι κύριοι τοῦ θανάτου και τῆς ζωῆς τῶν ήττηθέντων Ἑλλήνων. Οἱ Κρήτες, Ἕλληνες τε και Τούρκοι, έχουσι ὁμοίαν φυσικὴν ἀνδρίαν, ὡς γεννημένοι και ἀναθρεμμένοι ἐπὶ τῆς αὐτῆς γῆς· έχουσι δὲ τὸ αὐτὸ ὄπλον, και τὸν ἴδιον τοῦ πολέμου τρόπον, μακρόθεν ιστάμενοι εις τὰς μάχας με τὰ κατ' ἐξάρεσιν τηλεβόλα ὀπλα τῶν ὑπὸ τῶν πετρῶν· δὲν εἶχον ὅμως συνειθίσειν ἐκάτεροι και τὸν κατὰ τὰς μάχας περιφραγμὸν με τὰ λεγόμενα ταμπούρια τῶν μάλλον ἐμπειροπολέμων· Ρουμελιωτῶν· διὰ τοῦτο και ὑπόκεινται εις τὴν ὁρμὴν τοῦ τολμηροτέρου.

» Ἀμα εἶδον οἱ ἀπέναντι Τούρκοι τὴν ἀκάθεκτον τῶν Λακκιωτῶν ὁρμὴν, δὲν ήδυνήθησαν νὰ στηριχθῶσι τοῦ λοιποῦ εις τὰς θέσεις τῶν· ὅθεν ἀπεφάσισαν νὰ ὀπισθοπορήσωσιν ήσύχως, νομίσαντες ὅτι ήτον εὐκόλον νὰ διασωθῶσιν οὕτως εις τοσοῦτον συνειθισμένοι εὐκολώτατα νὰ ὀδεύωσι.

» Τὸ ἀνεπὲρ κίνημα ἐπηρέασεν ἀμφοτέρους τούς στρατούς· διότι ήρχισαν εὐθὺς οἱ ἀντιήχητικοὶ ἀλαλαγμοί, και αἱ ἐνθουσιώδεις κραυγαὶ ἐκ μέρους και τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ἐξορμώμενων ἐπίσης ἀπὸ τὰς θέσεις τῶν, και ἐμποιοῦντων οὕτω τὴν ἀταξίαν εις τούς ἀντιπάλους μιμηθέντας τοῖς πρώτους.

» Ἀποῦ δὲ ἄπ' αὐτοῦ Τούρκου ἑστρεψεν τὰ νῶτα, ὑπῆρξε τῷ ὄντι παρὰ δόξον νὰ βλέπη τις, ὅτι ὀκτακόσιοι περίπου «β» ληνες, κατεδιώκον

λίους σχεδὸν Τούρκους πρὸς κατωφερῇ ὀπισθοδρομῇ μέχρι τῆς κατὰ τὴν πεδιάδα θέσεως Συκο-λιγῆς καλουμένης. Ἀνωρελῶς ἐπέδειξαν εις πολλὰ μέρη οἱ Τούρκοι ἐπιμονὴν γενναίαν· ν' ἀντισταθῶσιν· ἡ ἐπίθεσις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τούτων ἐγένετο μετὰ μεγαλητέρας πεισμονῆς και αἰματωδεστερά. Ἀποῦ ἄπ' αὐτοῦ Τούρκοι ἀπώλεσαν τὸ θάρρος ὑπεχώρουν ἄπαντες πρὸς τούς νικητάς· και μέρος μὲν τῶν ὀπλων τῶν ἔρριπτον εις τούς κατεδιώκοντας, διὰ νὰ ἐπασχολῶσιν αὐτούς, και εὐρίσκουσι κερδὸν ν' ἀπομακρύνωνται, μέρος δὲ οἱ νικηταὶ ἐφορμῶντες ἀφ' ἑρπαζόν ἐκ τῶν ὤμων τῶν ήττημένων, με τὰ ὀποῖα ἐφόνευον αὐτούς. Κατεκυρίευσαν δὲ τότε οἱ Ἕλληνες πολλὰς σημαίας, ζῶα, ἄφθονα πολεμολόγια, τὰς ἀποσκευὰς τῶν Τούρκων ἀπάσας, σὺν ἄπασιν δὲ τούτοις τὰ σχοινία και τὰς ἀλύσεις δι' ὧν διενεοῦντο ν' ἀπαγάγωσιν εις τὸ φρούριον τῆς Κυδωνίας δεσμίους τούς· Ῥιζίτας και Σρακιανούς· ὁ δὲ παστὴς μακρόθεν ιστάμενος ἔριππος, διεσώθη προφθάζας εις τὸ φρούριον· κατεδιώκοντο δὲ οἱ Τούρκοι ἀθροδίζοντες και ἀπνευστὶ ἐν ὥρᾳ ὑπερβολικοῦ καύσωνος ὑπὸ ὀρεινῶν ὠκυπόδων, σύντροπον έχόντων τὴν σκληραγωγίαν και τὴν περὶ τῆς ζωῆς τῶν ἀδικφορίαν.

» Ἐπέκεινα τῶν πεντακοσίων Τούρκων ἔπεισαν τότε, ἐκτὸς ἐκείνων οἵτινες, ἀποκαμόντες ἕνεκα τοῦ κατεσπευσμένου δρόμου, ὤρμων πρὸς τούς παρηβέοντας ῥύακας κεχηνότας, και πίνοντες ὕδωρ διὰ νὰ δροσίωσι τὴν κατκαυμένην καρδίαν τῶν ἀπὸ τὰς φλόγας τοῦ καύσωνος, διεβήγγυντο τότε ἐλασιν· Ἐπεσαν ὡσαύτως και ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ μὲν τούς περὶ τὸν Β. Χάλην και Α. Φασούλην δέκα και τρεῖς, ἀπὸ δὲ τούς περὶ τὸν Δασκαλάκην ἑπτὰ, και ὀκτὼ ἐκ τῶν Κεραμικῶν και ἄλλων λόχων. Ἀπὸ δὲ τούς εὐτόλμους Λακκιώτας ἐτραυματίσθη ἰσσίμως μόνος ὁ Σαριδαντώνης. Ὁ ἀρειότολμος οὗτος ἀνὴρ λέγεται ὅτι ἐφόνευσεν εις τὴν μάχην ἐκείνην περὶ τούς δεκατέσσαρας ἐκ τῶν πολεμίων, ἔξακολουθῶν μέχρι τέλους τὴν κατεδιώξιν· ὁ δ' ἐφ' ἑαυτοῦ ἐκείνου κατὰ τὴν τὸλμην και τὴν τῶν ποδῶν ἀκρότητα Γεώργιος Νικολουδάκης, Λακκιώτης και οὗτος, ήρίστευσεν ἐξαισίως· προμαχόμενος τῶν λοιπῶν ἀπέκτεινε τινὰς τῶν κατεδιωκομένων, και ἀφῆρσεν ἐκ τῶν ὤμων τῶν ἔχθρῶν πολλὰ ὀπλα.

» Και τίς τῶν Ἑλλήνων δὲν ήτον εὐκόλον νὰ φρονέσῃ πολέμιον εις τοιαύτην περίστασιν; Ἀν ἀπαξάπαντες ἐξηκολούθουν προθύμως τὴν κατεδιώξιν, ἀναμφιβόλως πολλῶ πλείονες τῶν ἔχθρῶν ήθελον πέσει νεκροί· ἐτράπησαν ὅμως πολλοὶ τῶν νικητῶν κατὰ κακίστην συνήθειαν οὐ μόνον τῶν Κρητῶν ἀλλὰ και τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων εις τὴν λαφυραγωγίαν τῶν νεκρῶν· και οὕτως εὐρον και-ὸν νὰ διασωθῶσιν οἱ ἔχθροί.

» Ἡ νίκη αὕτη ἀνεπλήρωσε τὴν ἑλλειψιν πολεμοδίων εις τούς Ἕλληνας· ὥπλισε πολλούς ἐξ αὐτῶν και κατέστησε τούς μὲν Τούρκους ἀτολμοτέ-ρους τούς δ' Ἕλληνας θάρραλεωτέρους μαχητάς· ὁ-

φείλεται δὲ ἡ νίκη πρὸ πάντων εις τὴν ἀρετὴν και φιλοτιμίαν τοῦ Χάλη και Φασούλη, εις τὴν γενναίαν ἐνθάρρουνσιν τοῦ Δασκαλάκη, και εις τὴν παρὰ δόξον τὸλμην τῶν Λακκιωτῶν. »

Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

περὶ τὰ μέσα τῆς 15^{ης} ἑκατοσταετηρίδος.

(συνέχεια. Ἰδε φολ. 205, 206 και 207.)

—ooo—

Αἱ πολλὰι δυσχέραιαι τῶν Εὐρωπαϊκῶν πρέσβεων, τὰς ὁποίας ἀναμνησκόνται και ἕτεροι τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἱστορικοί, περιγράφονται με πολλὴν ἀφέλειαν παρὰ τοῦ Βυσθῆκ. Ἐκτὸς τῶν προειρημένων μετὰ τοῦ τζαούση αὐτοῦ, διηγείται και ἕτερον κομικώτερον. Παρθένω αὐτῇ τοῦ πρέσβεως τὴν διήγησιν. « Ἰδὲ τὸ 1559 τὴν 9 Ἰουνίου, και μὴ θέλοντος τοῦ τσαούση μου, τὸν Σουλταῖνον ἐξεργόμενον. Τί δὲ μ' ἐμποδίζει νὰ μιμηθῶ τούς ἐνδόξους στρατιωτικούς, και νὰ σὲ διηγῶ δὺν μου μάχας; Εἴμαι ἀργὸς (ἐκτὸς ἂν θεωρήσῃς ἔργον τὰς ἀδικαί-πτους τοῦ νοῦς μου φροντίδας), και ὅσον πλείωτερον σὲ γράφω, τόσον ἀνακουφίζομαι ἀπὸ τὰς δυσχερείαις μου. Ὅταν ἀνηγγέλη ὅτι ὁ σουλτάνος ἐπλησίαζε νὰ περάσῃ διὰ θαλάσσης, εἶπα εις τὸν τζαούσην μου, ὅστις ἀνεχώρει κατ' ἐσπέραν φέρων τὰς κλειδας τῆς οἰκίας μου, ὅτι ἐπεδὴ ἐπεθύμουν νὰ τὸν ἴδω, νὰ ἔλθῃ πολλὰ πρὶν διὰ νὰ ἀνοίξῃ τὴν θύραν. Με ὑπεσχέθη δὲ τοῦτο με πολλὴν προθυμίαν. Διέταξα λοιπὸν τούς γενιτζάρους και διερμηνεῖς μου νὰ ἐνοικιάσωσι τὸ ὑπερῶον οἰκίας τινός, ὅθεν ἐμελλε νὰ διέλθῃ ὁ σουλτάνος· και οὕτως ἐπραξάν. Τὸ πρὶν ἐγείρωμαι πρὸ τῆς αὐγῆς, και ἐπερίμενα τὸν τζαούσην νὰ ἔλθῃ ν' ἀνοίξῃ· ἀλλ' εις μάτην τὸν ἐπερίμεναμεν πολλὴν ὥραν διότι δὲν ἐφάνετο. Ἀπέστειλα τινὰς νὰ εἰσαγάγωσι τούς γενιτζάρους, τούς ἐξω φυλάττοντας, και τινὰς διερμηνεῖς μου· ὅλοι αὐταὶ αἱ συνδιαλέξεις ἐγένοντο διὰ τοῦ ῥήγματος τῆς παλαιᾶς και ἐτοιμοῦρόπου θύρας. Ὁ τζαούσης ἐπροφασίζετο ποτὲ μὲν τοῦτο, ποτὲ δὲ ἐκεῖνο, λέγων ὅτι τῶρα φθάνει, και πάλιν ὅτι κατ' ἐλθισμόνησεν. Ἐν τοσοῦτῳ ἡ ὥρα παρήρχετο ἐνῶ ἐγίνοντο ὅλα ταῦτα, και ἡκούσθη και ὁ κρότος τῶν τυμπάνων, διὰ τοῦ ὁποίου χαιρετοῦν οἱ γενιτζάρου τὸν σουλτάνον ἀναβαίνοντα τὸν ἵππον του. Ὁ θυμὸς μ' ἐπνίγεν ὅταν ἴδα ὅτι ἐμπαίζομαι παρὰ τοῦ τζαούση. Θυμὸς και δικαία ἀγανάκτησις συνεκίνησαν και τούς γενιτζάρους, οἱ ὁποῖοι ἔδωκαν γνώμην, οἱ μὲν ἰδικοί μου νὰ σπρώξωσιν ἔσωθεν, αὐτοὶ δὲ, συμβουλοῦντες ἔσωθεν, νὰ κρημνίσωσι τὴν σκληρό-βρωτον και παλαιὰν θύραν. Ἡ ἰδέα μὲ ήρесе, και ἀνοίξαντες οὕτω τὴν θύραν ἐτρέξαμεν πρὸς τὴν οἰκίαν, ὅπου ήτο τὸ ἐνοικισθὲν ὑπερῶον. Ἡ ἰδέα τοῦ

τζαούση ήτο νὰ ματαιώσῃ τὰς ἐλπίδας μου, ὅχι ἐξ ἰδίας κακοβουλίας· διότι ὅταν διεκρίνωσε τὴν ἐπιθυμίαν μου ταύτην πρὸς τούς πασσάδας, δὲν τούς ήρесе χριστιανὸς νὰ ἴδῃ τὸν σουλτάνον ἐκστρατεύοντα με μικρὰς δυνάμεις κατὰ τοῦ υἱοῦ του. Καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἔπεισαν νὰ ὑποσχεθῇ μὲν εὐσχήμως, ν' ἀργοπορήσῃ δὲ μέχρι τῆς ἐπιβάσεως τοῦ Σουλταῖνου εις τὰ πλοῖα, και τότε νὰ προτείνῃ πρόφασιν τινὰ εὐλογον διὰ νὰ μὲ ἡσυχάσῃ· ἀλλ' ὁ δόλος ἐνέπεσεν εις τὸν αὐτοῦργον. Φθάσαντες εις τὴν οἰκίαν εὐρήκαμεν αὐτὴν κατὰ κλειστον, και ἄλλην τόσῃν δυσκολίαν ἀπηντήσαμεν νὰ ἐμβῶμεν, ὅσῃν και νὰ ἐκβῶμεν ἐκ τῆς ἡμετέρας. Ἐκρούαμεν τὴν θύραν ἀλλ' οὐδεὶς ἀπεκρίνετο. Τέλος ἐλθόντες οἱ γενιτζάρου ἐζήτησαν παρ' ἐμοῦ ἄδειαν ἢ νὰ συν-τρίψωσι τὴν θύραν, ἢ νὰ εἰσέλθωσι διὰ τοῦ παραθύρου και ν' ἀνοίξωσιν ἔσωθεν. Ἐγὼ ὅμως τὴν μὲν θύραν ἀπηνήρξα, ἐσυγχώρησα ὅμως νὰ εἰσέλθωσι διὰ τοῦ παραθύρου. Καὶ εἰσελθόντες ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ ήνοιξαν τὴν θύραν. Ἀναβὰς εὐρήκα οἰκίαν πλήρη Ἰουδαίων, ἀληθῆ συναγωγὴν. Θαυμάζόντων τίνι τρόπῳ ήδυνήθησαν νὰ ἐμβῶ, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν. Τὸ πρᾶγμα ἔγεινε ἀμέσως γνωστὸν, και ἡ οἰκοδόσποινα, ἐκ καλῆς καταγωγῆς οὖσα και εὐ-πρεπῶς ἐνδυμένη, ήρχισε κραυγάζουσα ἰσπανιστὶ κατὰ τῆς βίας και τῆς γενομένης βλάβης εις τὴν οἰκίαν τῆς. Ἀποκριθεὶς δὲ ἐγὼ εἶπα ὅτι τοιαῦτα δὲν ἀρμόζουν εις ἀνθρώπους μὴ τηρήσαντας τὴν ὑπόσχεσιν τῶν, και προφανῶς ἀδικήσαντας. Ἡ κυρία ὅμως οὐδεμίαν ἱκανοποίησιν ἐδέχετο, ἀλλ' ὁ καιρὸς δὲν ἐσυγχώρει εις ἡμᾶς πλείωτεράν συνομιλίαν. Με ἔδωκαν ἐν παραθύρῳ, ἀπὸ τὸ ὅποῖον ἐφάνετο ἡ πλατεῖα ὅθεν ἐμελλε νὰ περάσῃ ὁ Σουλτάνος. Ἐκείνητο ἐπὶ γενναιοτάτου ἵππου. Τὸ πρόσωπόν του ήτο συνεσταλμένον και αὐστηρόν, ὥστε θὰ τὸν ἐξελάμβανες ὀργισμένον. Πλησίον του ήσαν τρεῖς παῖδες, τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἔφερε λακκὴν ὕδατος, ὁ δὲ φαινόλην και ὁ τρίτος θάκην. Τούτους ήκολούθουν εὐνοῦχοι θαλαμηπόλοι. Ὅλον δὲ τὸν στρατὸν πα-ήκολούθουν διακόσιοι περίπου ἵππεις. Ἀποῦ παρητήρησα πάντα ταῦτα, μία μόνη φροντίς ἔμεινε, νὰ κατὰπράνω τὴν οἰκοδόσποιναν, διότι ήκουσα ὅτι ἡ γυνὴ ήτις μ' ἐπέπληξεν εἰσερχόμενον εις ἰσπανικὴν γλῶσσαν, ήτο σχετικώτατῃ τῆς συμβίας τοῦ Ρουσᾶν, και ἐφοβήθη μή ἐπέλθῃ τι ἀπεικταῖον εις τὴν οἰκογένειαν ταύτην ἕνεκα τῆς ἰδικῆς μου πράξεως. Παρεκάλεσα λοιπὸν νὰ ἔλθῃ ἡ οἰκοδόσποινα· τὴν εἶπα νὰ ἐνθυμηθῇ τὰς συμφωνίας τῆς, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ κλεισθῇ ἡ θύρα ἀποῦ εἴχαμεν συμφωνήσῃ νὰ ἀνοιχθῇ, και ὅτι μ' ὅλον τοῦτο ἐγὼ δὲν γίνομαι ἐπιλήθμων τῶν ἀμοιβῶν συμφωνιών, ἂν και αὕτη τὰς εἶχε λατμενήσει. Ἡ παρητήρη αὕτη τὴν εὐ-χαρίστησεν. Εἶχα συμφωνήσει ἐπὶ τὰ χρυσά, τῶρα δὲ ἐπρόσθερα δέκα, διὰ νὰ μὴ μετανοήσῃ ὅτι μὰς ήνοιξε τὴν θύραν. Ἰδοῦσα παρ' ἐλπίδα τὴν χεῖρα πλήρη χρυσοῦ, ήλλαξε γνώμην, και ὅλη ἡ συνα-γωγὴ ήρχισε περιποιήσεις και ὑποκλίσεις. Ἡ ἡθε και ἐκείνη τὴν ὁποίαν εἶπα σχετικὴν τῆς συμβίας

τοῦ 'Ρουστάν εἰς βοήθειαν, καὶ συμφώνως μετὰ τῆς οἰκοδεσποίνης μὲ ἀπένειμε πολλὰς εὐχαριστήσεις. Ἐφεραν δὲ καὶ Κρητικὸν οἶνον καὶ πλακούντια, τὰ ὅποια ἀπέδωκε, καὶ ὅσον τάχιστα μετέβη εἰς τὰ ἴδια προπεμπόμενος μὲ τὰς εὐχὰς τοῦ γένους ὅλου τῶν Ἰουδαίων. Ἐσκόπευε ν' ἀρχίσω νέαν πάλιν μετὰ τοῦ τζαούση, διὰ τὰς κλειόμενας θύρας ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ. Τὸν εὐρίσκω καθήμενον εἰς τὴν εἰσοδὸν περιλυπὸν καὶ πικρῶς παρπονόμενον ὅτι ἐξήλθα ἄνευ ἀδείας του, ἐσύντριψα τὴν θύραν, καὶ οὕτω παρέβην τὸ δημόσιον δίκαιον, καὶ λέγοντα ἄλλα τοιαῦτα πολλὰ (1). «Ὡ ἀπόκρισις μου ἦτο σύντομος· ἠρώτησα ἂν μὲ μεταχειρίζονται ὡς πρέσβυν ἢ ὡς αἰχμάλωτον. — Πρέσβυν, ἀποκρίνεται. — Ἄν μὲ μεταχειρίζονται ὡς αἰχμάλωτον, ματαίως ζητοῦν ὅρους εἰρήνης, διότι οὐδεμίαν τοιαύτην ἐξουσίαν ἔχει ὁ αἰχμάλωτος· ἂν δὲ μὲ μεταχειρίζονται ὡς πρέσβυν, διατί δὲν μὲ ἀφίνουν ἐλεύθερον; Διατί ἐμποδίζομαι νὰ ἐξέλθω ὅταν θέλω; Οἱ αἰχμάλωτοι κατακλείονται, καὶ ὅχι οἱ πρέσβεις. Εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, μεγίστη εἶναι ἡ ἐλευθερία τῶν πρέσβεων· τοῦτο εἶναι τὸ δημόσιον δίκαιον. Νὰ γνωρίσῃ δὲ ὅτι ἐπροσκολλήθη εἰς ἐμὲ ὅχι ὡς δεσμοφύλαξ ἢ ῥαβδόχρος, ἀλλὰ, ὡς ὁ ἴδιος πολλάκις εἶπε, διὰ νὰ μὲ ἀνακουφίσῃ διὰ τῆς ὑπερεσίας του, καὶ νὰ φροντίσῃ νὰ μὴν ἐπέλθῃ βλάβη μήτε εἰς ἐμὲ, μήτε εἰς ἄλλον ἐκ τῶν περὶ ἐμὲ. — Ἦρχισε μετ' ὀλίγον φωνὰς καὶ ἐπιπλήξεις κατὰ τῶν γενιτζάρων, καὶ τῶν βοηθῶν μου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡσύχασε καὶ περὶ τούτου λόγος πλέον δὲν ἔγινε.»

Ταῦτα ὅλα ἀσμένως ἐδιηγείτο εἰς τὸν φίλον του ὁ Βυσβέκ, καὶ πολλὰ ἄλλα ἐπέσιόδια τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει διατριβῆς του. Αἱ ἐπιστολαὶ αὐταὶ διαλαμπάνουν περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν υἱῶν τοῦ Σουλταίνου τῶν ἐσωτερικῶν περιπετειῶν τῆς Τουρκικῆς βασιλείας, καὶ τῶν ἐθίμων τῶν στρατιωτικῶν, τὰ ὅποια ἐπεθύμει νὰ μάθῃ ἡ Εὐρώπη διὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Ὀθωμανοὺς μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ αὐτὰ ὅπλα. Εἰς τὸ τέλος δὲ τῆς τρίτης ἐπιστολῆς λέγει, ὅτι ἀδύνατον νὰ γράψῃ ὅλα ταῦτα μὲ πλεיותרαν χάριν, ἀλλὰ τί κομψότερα λατινικὰ ζητεῖς σήμερον ἀπὸ τὴν ἑλλάδα, ἢ τί χριστεστέρᾳ ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, καὶ τὴν πικρὴν τοῦ τόπου ἀμάθειαν;

Ἡ τριτάτη ἐπιστολὴ τοῦ Βυσβέκ, περιέχει πᾶν πολλὰ ἀξιοπεριέργη διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ αἰῶνος τούτου. Πρῶτον διηγείται τὸν ἐν θριάμβῳ εἰσπλύν τοῦ Ἰουρκικοῦ στόλου, νικητοῦ παρὰ τοῦ Πιαλῆ Πασσᾶ, κατατροπώσαντος τὸν ἰσπανικὸν εἰς τὴν Μεσόγειον. Μεγίστη ἦτον ἡ χαρὰ τῶν Τούρκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἰδόντων τόσους αἰχμάλωτους εἰς τὰ Τουρκικὰ πλοῖα, τόσους Εὐρωπαίους εὐπατρίδας εἰς χεῖρας τῶν, καὶ τόσα πλοῖα Εὐρωπαϊκὰ ὀπισθεν συρόμενα. Τὰ πλεότερα δὲ ἦσαν τῶν Ἰσπανῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἀνδραγαθήματα ὑπὸ τὴν

(1) Videvi in eo jus publicum violatum, oliaque ejusdem generis multa. Σελ. 248.

βασιλείαν τοῦ Καρόλου Ε' εἶχαν διαφρημισθῇ πρὸ πολλοῦ εἰς ὅλην τὴν Τουρκίαν. Πληθὺς Ὀθωμανῶν, λέγει ὁ Βυσβέκ, ἤρχοντο εἰς τὰς θύρας μας, καὶ ἠρώτων τοὺς περὶ ἐμὲ ἂν εἶχαν εἰς τὸν Ἰσπανικὸν στόλον ἀδελφόν, συγγενὴ ἢ φίλον, καὶ γελῶντες ἐλεγον ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλουν τοὺς ἰδεῖ. Πρὸς τοὺς ἐμεγάλυναν τὴν πολεμικὴν τῶν ἀνδρῶν μὲ μεγίστην κομπορρημοσύνην λέγοντες: — Τίς τῶρα δύναται ν' ἀντισταθῇ εἰς τὰ ὅπλα μας, ἀπὸ ἐνικήσαμεν τοὺς Ἰσπανοὺς; Ταῦτα ὅλα μετὰ μεγίστης κατηφείας, ἠκροάζοντο οἱ περὶ ἐμὲ, ἀλλὰ τί νὰ γείνη; Ἄς ὑποταχθῶμεν εἰς τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ. Ὁ στόλος οὗτος ἔρθε εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Σεπτέμβριον μῆνα, καὶ ἔμεινε μίαν νύκτα ἔξω τῆς πόλεως, διὰ νὰ εἰσπλεύσῃ τὸ πρῶν μετὰ θριάμβου ἐντὸς τοῦ λιμένος. Ὁ Σουλταίνος κατέβη εἰς οἰκίσκον πλησίον τοῦ στομίου τοῦ λιμένος, διὰ νὰ ἴδῃ κάλλιον τὰ πλοῖα εἰσερχόμενα ὡς καὶ τοὺς ζωγρηθέντας εὐαρίθμους χριστιανούς. Ὅσοι ἐκ τοῦ πλησίου ἴδαν τότε τὸν Σουλταίνον λέγουσιν ὅτι τὸ πρόσωπόν του δὲν ἐδείκνυε σημεῖον ἀγερῶχου ὑπεροφίας. Καὶ ἐγὼ τὴν ἐπιούσαν τὸν ἴδα ἀπερχόμενον εἰς τὸ τζαμίον, ἔχοντα τὸ σύνθημα ἡθὸς του. Τὸ πρόσωπόν του ἦτον αὐστηρὸν καὶ σκυθρωπὸν, ὡς νὰ μὴν ἦτο νέα ἢ ἀπροσδόκητος ἡ νίκη. Ἀναλλοίωτος ἦτον ὁ γηραιὸς σουλτάνος καθ' ὅλας τὰς περιπετείας τῆς τύχης, καὶ εἶχε καρδίαν τόσον ἄφρονον, ὥστ' ἔμενε ἀτάραχος εἰς τοιαύτας δημώδεις εὐθυμίας. Διηγείται ὁ Βυσβέκ τὰ πηθήματα τῶν Εὐρωπαίων πλοιαρχῶν, πολλῶν μὲν διὰ θανάτων ἀποθανόντων, τινῶν δὲ εἰς φυλακὴν μαρτυρομένων, καὶ εἰς ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ ὑπόγεια ἐπὶ πολλὸν χρόνον τλαιπωρουμένων. Τὰς κακοπαθείας ταύτας, τὰς μέχρι θανάτου, ἐσφόδρυνεν ἔτι μᾶλλον τῶν Τούρκων αἱ ὑβρεῖς καὶ τῶν δεσμοφυλάκων αἱ κακοπραγίαι. Βασιλικὰ τινα παράσημα τῆς Ἰσπανίας κατάρθωσε νὰ σώσῃ ὁ Βυσβέκ ἀπὸ τὰς χεῖρας τριηράρχου Τούρκου, δωρήσας αὐτῷ δύο μεταξωτοὺς χιτῶνας. Πολλοὶ αἰχμάλωτοι, κατεκλείσθησαν εἰς τὸν πύργον τοῦ Σταυροδρομίου ἢ Γαλατὰ (1). Πληθὺς ἄλλων ἀσθενούντων ἐκείτοντο εἰς ναὸν τινα τοῦ Σταυροδρομίου, κομποπόμενος οὕτω κλαυμένης πέραν τοῦ πορθμοῦ, ἀπέναντι τοῦ Βυζαντίου (2). Ἐδῶ τοὺς κατέβησαν καὶ κατέλιπον οἱ Τούρκοι. Περὶ τούτων ὅλων ἐμερίμνα ὁ Βυσβέκ, παρακινήσας φίλον τινα Σταυροδρομίτην νὰ διανέμῃ εἰς αὐτοὺς κρέας καὶ ἄρτον κατὰ τὴν ἀνάγκην ἐκάστου.

«Εἰς τὸ Σταυροδρομίου ὑπῆρχον καὶ πολῖται καὶ ξένοι τὸ γένος Ἰταλοὶ, καὶ πολλοὶ ἔμποροι, φροντίσαντες μὲ ζῆλον ἀξιεπαινον περὶ νοσηλεύσεως τῶν αἰχμαλώτων τούτων ἀσθενῶν. Ἐκ τῶν ἐμπόρων

(1) In turrem Perensem sine Galatensem. Σελ. 287.

(2) Magna agrotorum multitudo decumbebat in templo quodam Perae, quod oppidi nomen est, statim trans fretum sitū e regione Byzantii. Σελ. 288. Ἐκ τοῦ παραγράφου τούτου γίνεται πασίδηλον τὸ ἄσχημον τοῦ τότε Σταυροδρομίου κατωκυμμένου παρ' ὀλίγων ξένων ἐμπόρων Λατίνων.

αὐτῶν ἓνα δὲν ἤμπορῶ νὰ λησμονήσω ἕνεκα τῶν παρλόγων δοξασίων του. Ἦτον Ἰταλογενεὶς, δηλαδή μίγμα γένους καὶ ἐθίμων Γραικικῶν καὶ Ἰταλικῶν. Ἐνθ' ἐβλεπε τοὺς ἄλλους μοχθοῦντας εἰς τοιοῦτον εὐσεβὲς ἔργον, αὐτὸς δὲν ἤθελε οὔτε καὶ παρὰ νὰ συνεισφέρῃ. Παρὰ πολλῶν κατηγορουμένων, ὑπερασπίζετο εἰς κακὸν καὶ σόλοικον Ἰταλικὴν γλῶσσαν (διότι ἐγνώριζε καλῆτερα τὴν Γραικικὴν) λέγων: — Εἰδὼ δὲν γνωρίζω τίνες εἶναι οὗτοι, ἀλλὰ εὐκόλως συμπεραίνω ὅτι δὲν ἔπασαν εἰς τὴν δυστυχίαν ἄνευ τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Δὲν ἀντιπαρκατάττομαι εἰς τὰς θείας βουλὰς· ὅσον δι' ἐμὲ ἂς μείνωσιν ὅπου ὁ Θεὸς τοὺς ἔθεσεν. Σεῖς δὲ οἱ τολμηρῶς διατρεφόμενοι τὰ ὅσα ἡ θεία πρόνοια ἀπεφάσισε, προσέχετε μὴ μετανοήσατε. Οὐ δεῖς δύναται νὰ μὲ πείσῃ καὶ ὁβολὸν νὰ δώσω δι' αὐτοὺς.»

Ὀλίγον καιρὸν μετὰ τὰ ἱστορούμενα ταῦτα, ἀνεφάνη πικρὸς ἐντὸς τῆς πόλεως, θῦμα τῆς ὁποίας ἔγινε καὶ ὁ ἱατρὸς τῆς Πρεσβείας, περὶ τῆς ἱκανότητος καὶ τῆς ἐμπειρίας τοῦ ὁποίου πολλὰ διηγείται ὁ Βυσβέκ. Συγχρόνως ἀπεβίωσε καὶ ὁ 'Ρουστάν ἀπὸ χρόνιον ὕδρωπα, καὶ διεδέχθη αὐτὸν ἄλλος βεζύρης, Ἀλὴ πασσᾶς καλούμενος, ἥπιος καὶ συνετός, τὸν ὁποῖον ἐπαινεῖ ὁ Βυσβέκ πλεότερον τοῦ 'Ρουστάν.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ μεγαλεπήβολος οὗτος σουλτάνος, περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, χορτάσας μὲ χρὴ κόρου καὶ δόξαν καὶ πλοῦτη, ἔπασεν εἰς μεγίστην δεισιδαιμονίαν. Τότε ἀπηγόρευεν αὐστηρῶς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ οἴνου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ πρόσταγμα τοῦτο αὐστηρότατα τηρηθὲν, ἀνεκάλεσεν ὁ οἰνόφιλος διάδοχος τοῦ Σελῆμ. Τὴν αἰτίαν τῆς ἀπροσδοκήτου ἀπαγορεύσεως ταύτης διηγείται ὁ Βυσβέκ, καθὼς καὶ τινα τεχνάσματα ἐγχωρίων Γραικῶν μὴ ἀνεχομένων τὴν ἑλλειψιν τοῦ οἴνου. Οἱ περὶ αὐτὸν Εὐρωπαῖοι ἦσαν ἀπαρηγόρητοι. Ἀλλ' αἱ διαταγαὶ τοῦ γηραιοῦ καὶ ἰσχυρογνώμονος σουλτάνου δὲν παρεβλίνοντο ἀτιμωρητέ. Ἡ ὑπόθεσις εἶναι τόσον περίεργος, ὥστε προτιμῶ ν' ἀκούσωμεν αὐτὸν τὸν πρέσβυν διηγούμενον.

«Καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἡ πρὸς τὴν θρησκείαν τοῦ σουλτάνου λατρεία ἢ μᾶλλον δεισιδαιμονία, κῆρυγεν. Ἄλλοτε εὐφραίνετο μὲ ὄργανα μουσικὰ καὶ ἄσματα· ὅλα δὲ ταῦτα ἔπαυσαν διὰ προτροπῆς τινος Σιβύλλης, γραίας μεγάλῃς ἀγιότητι ἐπαγγελλομένης, καὶ προλεγομένης μεγάλας μετὰ θάνατον τιμωρίας εἰς τὸν καταργήσαντα ὅλα ταῦτα. Σιγνηθεὶς ἔθλασε καὶ κατέκαυσεν ὅλα τὰ μουσικὰ ὄργανα, καὶ ἄλλα ἔργα περιόσμνητα μὲ χρυσίον καὶ πολυτίμους λίθους. Πρότερον ἔτρωγεν εἰς πινάκια ἀργυρᾶ, ἀλλ' ἄγνοῦ τίς τὸν παραινέσεν ἔπειτα, καὶ μετεχειρίζετο μόνον πῆλινα. Τέλος, βλέπων καὶ τὸν οἶνον πολλῆς ταραχῆς πρόξενον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διέταξε νὰ μὴν εἰσάγεται τοῦ λοιποῦ, οὔτε ἀπὸ Γραικούς, οὔτε ἀπὸ Ἑβραίους. Μετὰ πολλὰς παρακλήσεις ἡμῶν πρὸς τοὺς πασσάδας, προφασισθέντων ὅτι ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ ἀσθενήσω-

μεν ἕνεκα τῆς ἀλλαγῆς τῆς διαίτης, μᾶς ἐδόθη ἄδεια νύκτα τινα νὰ εἰσκομίσωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας ἀπὸ τὴν ἀποβάθραν ὅσον οἶνον ἡθέλαμεν. Ἐτοιμάσαμεν λοιπὸν ἀμάξια καὶ ἵππους, καὶ μίαν νύκτα ἄνευ ταραχῆς ἐγεμίσαμεν τὰς οἰνοθήκας μας μὲ οἶνον ἀκούοντα εἰς τὰς ἀνάγκας μας. Δὲν ἔλειψαν ὅμως καὶ οἱ Γραικοὶ νὰ μεταχειρισθῶσι στρατήγημά τι πρὸς τὸν Σουλτάνον. Μαθόντες ποῦ συνέθιζε νὰ περιπατῇ καὶ νὰ διέρχεται, συνήχθησαν πᾶμπολλοι, καὶ ἐκρίζοντες τὰ κλήματα ἐγέμιζαν μὲ δέματα ἐξ αὐτῶν οἱ μὲν τοὺς δρόμους, οἱ δὲ ἀμάξιας. Ἐλθὼν ἐκεῖ ὁ σουλτάνος, ἐστάθη παραξενισθεὶς διὰ τὸ κενοφανὲς τοῦ πράγματος. Κράζει λοιπὸν ἐκ τῶν πλησίων τινὰς, καὶ ἐρωτᾷ τί ἀκολουθεῖ. Ἀποκρίνονται δὲ οὗτοι ὅτι μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς χρήσεως τοῦ οἴνου, τὰ κλήματα ὄντα παντάπασιν ἄχρηστα, ἐκρίζοντο διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ξύλα καύσιμα. Ὁ δὲ σουλτάνος εἶπε: — Δὲν κάμνεται καλά, οὔτε μ' ἐνοήσατε καθὼς πρέπει. Ἐὰν ἐσύστημα ἀποχὴν οἴνου, δὲν ἐμπόδισα ὅμως καὶ τὸ νὰ τρώγῃ τις σταφυλὴν. Ἐκ τῶν ὠραιότερων ὀπωρῶν τῶν παρὰ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους χαρισθεῖσιν, εἶναι ἡ σταφυλή. Παύσατε, κλίθιοι, καὶ παραιτήσατε τὰ κλήματα, δίδοντα τοιοῦτον καλὸν καρπὸν. — Ἀκαρπὸν λοιπὸν ἀπέβη τὸ στρατήγημα τῶν Γραικῶν (1).»

Εἶπα ἀνωτέρω ὅτι ὁ Βυσβέκ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ 'Ρουστάν, ἀπῆλκυσε πλεότεραν ἐλευθερίαν, διότι ὁ βεζύρης οὗτος ἐπροσπάθει δι' ἄλλεπαλλήλων κακοπαθειῶν νὰ τὸν πείσῃ, ὥς ὁ ἴδιος λέγει, νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰ παράλογα ἐπιτήδεά του, καὶ εἰς χαμερπεῖς ὅρους εἰρήνης. Ἐξήτησε λοιπὸν ἄδειαν παρὰ τοῦ νέου βεζύρου νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐξοχὴν μετὰ τῶν Τούρκων φρουρῶν, χάριν τῆς υἱείας ἐαυτοῦ καὶ τῶν ὑπαλλήλων του. Προθύμως συνήνεσεν εἰς τοῦτο ὁ βεζύρης, καὶ ὁ πρέσβυς μετεκομίσθη εἰς τὰς πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως νήσους, ὅπου διέτριψε τρεῖς μῆνας. «Ἀρμόδιος εἰς κατοικίαν ἐράνη ἡ νῆσος ἡ λεγομένη τῆς Πριγκίπου (1), τέσσαρας ὥρας μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αὕτη εἶναι ἡ χαριεστέρᾳ πολλῶν μικρῶν νησιδίων κειμένων πλησίον τῆς πόλεως. Εἰς τινὰς τῶν νήσων τούτων εἶναι μία, εἰς τινὰς δὲ δύο, καὶ εἰς ἄλλας οὐδεμία καμὸπολις. Εἰς τὰς νήσους ταύτας εἶναι ἡσυχία θαυμασία, οὐδεμία ταραχή, ἢ ὀχλοβοή· οἱ δὲ Γραικοὶ ὀλίγοι, καὶ μεταξὺ αὐτῶν διασκεδάζα. Οὐδενὸς Τούρκου παρουσία ἔφερε πρόσκομμα εἰς τὰς διασκεδάσεις μας. Οἱ Τούρκοι ὑπέρταται, οἵτινες μὲ συνώδευσαν, οὐδὲν ἔλαβαν, καὶ οὕτω ἐπεριφερόμενη ἀκωλύτως παντοῦ, καὶ διέβαινα κατὰ τὴν ἀρέσκειάν μου ἀπὸ νήσον εἰς νῆσον.»

Εἰς τὴν ἐδῶ διαμονὴν του, ἐξιστορεῖ ὁ Βυσβέκ τὴν ποικίλην ἀλυσίαν τῶν Γραικῶν, τὴν ἐπιτηδεύτητα αὐτῶν, καὶ τοὺς πολυαριθμούς καὶ πολυειδεῖς

(1) Ita Graecis sine effectu suum commentum fuit. Σελ. 269.

(2) Quam vocant Principo. Σελ. 268.

ιχθύς όλων τῶν νήσων. Ὅσακις τὸν ἐμπόδιζεν ὁ ἄνεμος ἀπὸ τῆν ἀγαπητὴν αὐτοῦ ἀλιεῖαν, τὴν δὲ ποῖαν λεπτομερέστατα περιγράφει, ἐπεριφέρετο εἰς ὅλην τὴν νῆσον μετὰ συντρόφου τινὸς Σταυροδρόμιτον, μοναχοῦ, νέου, ἀλλ' ἀσθμαίνοντος, καὶ ζητούντος παντοῦ νὰ καθήσῃ. Ἦρχοντο πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆν Κωνσταντινουπόλιν καὶ τὸ Σταυροδρόμιον φίλοι, τῶν ὁποίων τινὲς μὲν ἔλεγαν, ὅτι πεντακόσιοι τὴν ἡμέραν ἀπέθνησκαν ἀπὸ τῆν πανώλην, τινὲς δὲ χίλιοι καὶ χίλιοι διακόντοι. Ἐνῶς διέτριβεν εἰς τὴν νῆσον ταύτην, ἐγνώρισε τὸν Μητροπολίτην Μητροφάνην, ἡγούμενον κοινοβίου τῆς πλησιοχώρου νήσου Χάλκης, ἄνδρα ἐλευθέρου καὶ ἐλλόγιμον, ὑπερεπιθυμούντα τὴν ἐνωσιν τῆς Λατινικῆς καὶ Γραικικῆς ἐκκλησίας, ἐπιθυμῶν, λέγει, πάντα ζῆσθαι εἰς τὸ ἐπιλοιοῦν ἔθνος τὸ ἀποστρεφόμενον τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἡμετέρας λατρείας, ὡς ἀνοσίους καὶ ἀσεβεῖς. Ἐκκαστος ἀγαπᾷ τὰ ἑθιμὰ του (1).

Οὐδεμίαν ἄλλην ἱστορικὴν εἰδήσιν περὶ τῶν νήσων τούτων δὲν δίδει ὁ Βυσβέκ. ὅσα λέγει ἀναγόνται εἰς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν, οἷον εἰς τὰ ἀρωματικά φυτὰ τῶν λόφων, τὰ ὄστρακα καὶ τοὺς ἰχθύς τοὺς καθ' ἐκάστην ἀλιευομένους.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἀπὸ τῆς νήσου, ἤρχισε διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ νέου βεζύρου, καὶ μετὰ πολλῶν μόχθων καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ ῥηθέντος διερχομένου Ἰβραχίμ, συνυπεγράφη ἀνακωχὴ ὁκταετῆς τὸν Αὐγούστον μῆνα τοῦ 1562 ἔτους. Τόσος, λέγει, ἦτον ὁ καρπὸς τῆς ἐδῶ ὁκταετοῦς μου διατριβῆς. Ἀναχωροῦντα εἰς Βιέννην συνώδευσεν αὐτὸν καὶ ὁ διερχομὲνος Ἰβραχίμ, κομίζων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῶν Γερμανῶν τοῦ Σουλταῖ-μάνου τὴν ἐπιστολὴν καὶ τοὺς ὄρους τῆς εἰρήνης.

Ὁ Βυσβέκ ἐτήρησεν εὐτυχῶς ὁλόκληρον τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Σουλταῖ-μάνου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι περιεργότατον ἔγγραφο, καὶ δεῖγμα τῆς ὁσιατικῆς μεγαλοφροσύνης, παραθέτω μόνους τοὺς πρὸ αὐτοῦ τίτλους τοῦ Σουλταῖ-μάνου.

« Ἐγὼ ὁ κύριος ὅλων τῶν κυριαρχῶν, βασιλεὺς ἀνατολῆς καὶ δύσεως, ἱκανὸς νὰ κάμω καὶ νὰ μὴ κάμω ὅ,τι μὲ ἀρέσκει, κύριος πάσης Ἑλλάδος, Παρσίας καὶ Ἀραβίας, κυριάρχης πάντων τῶν δυναμῶν νὰ ὑποκύψωσιν εἰς βασιλέα ἢ ἡγεμόνα, μέγας ἥρωας τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἰσχυρὸς γίγας τοῦ ευρυτάτου τούτου παντός, τοῦ ἀρχιεπαύτου καὶ ευζαίνου πάντου, τῆς ἱερᾶς πόλεως Μέκας διαπρεπούσης ἐν δόξῃ Θεοῦ, τῆς πόλεως Μεδίνης, τῆς ἁγίας καὶ ἀμώμου πόλεως Ἱερουσαλὴμ, βασιλεὺς τοῦ

κραταιοτάτου βασιλείου τῆς Αἰγύπτου, κύριος τῆς Ἰονίας καὶ Ἀθηνῶν. Ἐγὼ ὁ κρατὼν εἰς χεῖράς μου, τὴν ἐδρὰν καὶ τὴν γῆν τοῦ βασιλείου Νουσιρβάν. Κύριος τῶν νήσων, καὶ ἡγεμὼν τῶν βασιλείων τῆς Ταρταρίας, Μεσοποταμίας, τῶν Μήδων, Ἰσθίων, πάσης Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου, Μικρᾶς Ἀσίας, Ἀρμενίας, Βλαχίας, Μολδαβίας, πάσης Οὐγγαρίας, καὶ πολλῶν ἄλλων βασιλείων καὶ ἡγεμονιῶν τῶν ὁποίων εἶμαι αὐτοκράτωρ. Μέγιστος Καῖσαρ Σουλταῖ-μάν, υἱὸς τοῦ Θεοῦ δύναμιν νὰ κρατῶ εἰς χαλινὸν πάντας τοὺς λαούς, καὶ ἰσχυρὸν ν' ἀνοίγω ὅλων τῶν πόλεων καὶ φρουρίων τὰς πύλεις καὶ τὰ κλειθρα. Εἰς τὴν κραταιὰν μου χεῖρα παραδόθηςαν ὅλα τὰ ὄρια τῆς γῆς, οὐδενὸς ἐξαιρουμένου. Ἐγὼ ὁ κύριος τῆς Ἀνατολῆς, ἀπὸ Κίνας μέχρις ἐσχάτης Ἀφρικῆς, τὸν ὅποιον ὁ Θεὸς ἀποκατέστησε μαχητὴν ἰσχυρὸν ἐν αἰχμῇ μαχαίρας. Ἐνώπιον τοῦ κραταιοτάτου μου βασιλείου, οὐδὲν λογιζέται τὸ ἀπέρητον Καῖσαρειον φρούριον, ἐνώπιον τοῦ κληρονομικοῦ μου πλούτου, οὐδὲν λογιζέται τὸ βασιλεῖον Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Ἐγὼ ὁ ἔχων τοῦ σύμπαντος κόσμου τὴν δύναμιν καὶ τῶν οὐρανῶν τὴν ἀρετὴν, πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, κτλ. κτλ. »

Περὶ τὸ τέλος τῶν ἐπιστολῶν, λέγει ὁ Βυσβέκ πρὸς φίλον του τινὰ, ὅτι ἔφερον ἀπὸ τῆν Κωνσταντινουπόλιν πᾶμπολλα ὑφάσματα, ὅπλα καὶ διάφορα ἄλλα τεχνικὰ ἔργα τουρκικά, τὰ ὁποῖα διένειμεν εἰς φίλους του Γερμανούς, καὶ πάλιν δὲν ἠδυνήθη ὅλους νὰ εὐχαριστήσῃ. Ἀξιοσημείωτα εἶναι δι' ἡμᾶς ὅσα γράφει περὶ τῶν Ἑλληνικῶν χειρογράφων καὶ νομισμάτων. Ἐκ τούτων περιηγητῶν μανθάνομεν τὴν ἀπογύμνωσιν τῶν προπαιτορικῶν ἡμῶν συγγραμμάτων, γενομένην κατ' ἐκείνους εἰς τοὺς μετέπειτα αἰῶνας, ἀπὸ ἄνδρας ἐκτιμῶντας τὰ τοιαῦτα.

« Φέρω πρὸς τούτοις, λέγει ὁ Βυσβέκ, μεγάλην συλλογὴν ἀραβίων νομισμάτων, τῶν ὁποίων τὰ ἐπιστημώτερα ἔδωκα εἰς τὸν αὐτοκράτορά μου. Ἐτι δὲ βιβλίων χειρογράφων Ἑλληνικῶν ὁλόκληρα ἀμάξια καὶ ὁλόκληρα φορτία (1). Εἶναι τὰ βιβλία περίπου διακόσια τεσσαράκοντα τὸν ἀριθμὸν, τὰ ὁποῖα ἐπεμψα διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Βενετίαν καὶ ἐκείθεν εἰς Βιέννην, διότι ἐδωρήθησαν εἰς τὴν Καῖσαρειον βιβλιοθήκην. Τινὰ μὲν δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητα, τινὰ δὲ εἶναι κοινὰ. Ἐρευνήσα ὅλας τὰς γωνίας τοῦ τόπου ὡς ἀληθὲς σταχυολόγος. Ἀφῆκα χειρόγραφον ἀρχαιότατον εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν, γραμμένον ὅλον διὰ κεφαλαίων, τὸν Διοσκορίδην, μὲ εἰκόνας χρωματισμένας τῶν φυτῶν, καὶ βιβλίον περὶ ὀρνέων. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἔχει Ἰουδαϊὸς τις ἄμην, υἱὸς τοῦ ἱατροῦ τοῦ Σουλταῖ-μάνου, τὸ ὅποιον ἐπεθύμουν ν' ἀγοράσω, ἀλλ' ἐφοβήθη τὴν τιμὴν. Ἐκαπὸν δουκάτω ἐξήτει, ποσότητα ἀρμόζουσαν εἰς τὸ βαλάντιον τοῦ Καῖσαρος καὶ ὄχι τὸ

(1) Adhaec librorum Graecorum manuscriptorum tota plaustra, totas naves. Σελ. 391.

εἰδικόν μου. Δὲν θέλω πύσει ὅμως ἐωσότου καταπίσω τὸν Καῖσαρα νὰ ἐλευθερώσῃ τόσον ἐπίσημον συγγραφεὴ ἀπὸ τῆν αἰχμαλωσίαν ταύτην. Φέρει πολυκαιρίας βλάβην, καὶ ἐξωτερικῶς εἶναι τόσον σκολιόκορπον, ὥστε μόλις θὰ τὸ ἐσθίωνας ἂν τὸ εὕρισκας καθ' ὁδόν (1). »

Ἀποχαιρετώντες ἐδῶ, τὴν περικλεῆ τούτον ἄνδρα, τὸν ἐξιστορήσαντα μετὰ τόσης ἀληθείας τὴν ὁκταετῇ αὐτοῦ διαμονὴν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ θυμιάσωμεν, ὅτι ἐν τῷ μέσῳ τῶσαυτης κακῆς τρεχίας, εἴρισκε καιρὸν ἀρμόδιον νὰ περιγράψῃ τὰ τῶν Τούρκων. Εἰς τὸν συγγραφεὰ τοῦτον, ὀλίγιστα ἀπαντῶμεν περὶ τοῦ κλήρου ἡμῶν. Μνεῖαν περὶ τῆς ἐκκλησίας δὲν κάμνει, ἀλλὰ τῶν Τούρκων τὰς ὑποθέσεις, τὰς στάσεις καὶ τὴν ἀλλοθυσίαν πληρέστατα περιγράφει. Τοιοῦτος ἀπ' ἀρχῆς ἦτον ὁ σκοπὸς τῶν τεσσάρων τούτων ἐπιστολῶν, διότι ἡ Εὐρώπη ἐροθεῖτο τὴν Τουρκίαν, καὶ ὁ Βυσβέκ ἐπαθύμει νὰ πληροφορήσῃ τὴν Εὐρώπην, τίνα τρόπον μιμούμενοι τῶν Ὀθωμανῶν τὰς ἐμπολέμους συνηθείας, δύνανται αὐτοὺς μὲν ν' ἀποκρούσωσιν, ἰσχυρότεροι δὲ αὐτῶν νὰ γίνωσι. Λύπης ἄξιον εἶναι, ὅτι ἐν τῷ μέσῳ τῶν ποικίλων διηγημάτων, σπανιώτατα ἀναφέρονται τὰ τοῦ ἡμετέρου γένους. Τῇ ἀληθείᾳ, ὁ ἀναγινώσκων τὸν Βυσβέκ νομίζει ὅτι Γραικικὸν ἔθνος δὲν ὑπῆρχε τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ὅμως εἶναι τῆς βασιλείας τοῦ Σουλταῖ-μάνου φιλαλήθης ἱστορικός, καὶ τοιοῦτος θέλει εἶσθαι πάντοτε, διότι αὐτόπτην μάρτυρα τῆς κραταιᾶς ταύτης βασιλείας ὅμοιον αὐτοῦ ἄλλον δὲν ἔχομεν. Ὅλοι δὲ σήμερον οἱ συγγραφόντες τὰ Τουρκικά, μὲ πλήρεις χεῖρας ἀρύνονται ἀπὸ τὸ συγγραμμα τοῦ περικλεοῦς τούτου συγγραφέως (1).

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

ΒΙΒΛΙΑΚΑ.

(Συνέχεια. Ἰδε φυλλάδ. 202, 203 καὶ 205.)

—ooo—

38. Γεωργίου Οὐρσίνου τοῦ Λουκατρίου λόγος ἱκατέρηρος εἰς τὸν Θεόσταπτον καὶ πανσεβέχστον Βα-

(1) Εἰς σημείωσιν χειρόγραφον ἀγνώστου τινός, εἰς τὸ τέλος τῆς τετάρτης ἐπιστολῆς τοῦ ἀντιτύπου μου, λέγεται ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἡγοράσθη παρὰ τοῦ Μαξιμιλιανού, καὶ φυλάττεται εἰς τὴν Καῖσαρειον βιβλιοθήκην. Εἰς τὸ γνωστὸν Γαλλικὸν λεξικὸν de la Conversation et de la lecture, Paris 1833, ὁ συγγραφεὺς ἀπαριθμῶν τὰ συγγράμματα καὶ τὰς φιλολογικὰς ἐρεῖνας τοῦ Βυσβέκ, λέγει περὶ τοῦ χειρογράφου τούτου τὰ ἑξῆς: Un manuscrit de Dioscoride, exécuté pour Julia Anicia, fille d'Olymbrus, qui occupa le trône impérial au sixième siècle (γρ. cinquième).

(1) Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Gand ἀνεστράφη ἄνδρας τοῦ

σιλέα καὶ Αὐτοκράτορα, ἄριστον καὶ μέγιστον Ρομαιοῦ δούλον δευτέρου, τὸν Καῖσαρα. Ἐτυπώθη ἐν Βενετίας παρὰ Φραγκίσκου τῶν Ἰουλιανῶν. ἀρπῆ. — Σύνκειται ἐκ 16 σελίδων ἀνευ τῆς δι' ἀριθμῶν σημειώσεως.

Σημ. Φυλλάδιον πολυτιμώτατον, ἐξ οὗ μανθάνει τις διάφορα ἱστορικὰ γεγονότα ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἱπείρον, καὶ διαφωτίζονται τὰ τῆς οἰκογενείας τῶν Οὐρσίνων, εἰς τῶν ὁποίων ὑπῆρξε καὶ ὁ Ἰωάννης Ζάφρος Οὐρσίνος, οὗτινος ἀναφέρεται τὸ ὄνομα ἐν τῷ Χρυσοβούλλῳ τοῦ Συμεῶνος. (Ὁρα Ἑλληνομνήμονα φυλλάδ. 8, σελ. 506.)

39. Μεταωρολογικόν, ἡγουν διήγησις χαριστάτη εἰς τὰ μετέωρα τοῦ Ἀριστοτέλους, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ὑπορεῖ (sic) ὁ καθ' ἑνας μὲ εὐκολίαν νὰ καταλάβῃ ὅλα τὰ σημεῖα ὁποῦ εἰς τὸν ἀέρα γίνονται, ὡς ἂν Ἀστραπαί, Βρονταί, Βροχαί, Χαλάζια, καὶ ἄλλα ἀξιολογώτατα πράγματα. Ποίημα καταπολλὰ ὀφειλετώτατον, συντεθὲν εἰς κοινὴν φράσιν παρὰ τοῦ λογιωτάτου ἐν Ἱερομονάχοις Κυρίου Ἰωαννικίου τοῦ Μαρκουρά, τοῦ ἐκ Κερκίρας. Ἐνετίησιν ἀχμῶ. Τυπωθὲν δὲ παρὰ Ἰωάννου Ἀντωνίου τοῦ Ἰουλιανού. Πουλιέται κοντὰ εἰς τὸ Γεφύρι τοῦ ἀγίου Φαντίνου. — Εἰς 8 σελ. 34.

Σημ. Ἀπιορῶται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῷ Πριάμῳ Ῥαρτούρῳ. Ἐν τῷ τέλει δὲ ὑπάρχει βίος τοῦ ἀγίου Ἀρσενίου, μεταφρασθεὶς εἰς κοινὴν γλῶσσαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐγκώμιον εἰς Ἀλέξιον τὸν Ῥαρτούρον Πρωτοπαπᾶν Κερκύρας.

40. Ἱστορία τῆς Σωσάννης. Ἐνετίησιν. Παρὰ Ὁρσίνῳ Ἀλδρίτζῃ ἀχμῶ. Πουλιέται εἰς τὸν σὺν Μαρτζιλίαν. — Εἰς 8, σελ. 14.

Σημ. Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως Μάρκου Δεσφάρνα ἀναγινώσκεται ἐν ἀποσπασματικῇ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς διὰ στίχων ἱστορίας.

41. Ἱστορία ὠραιωτάτη εἰς τὴν ὁποίαν περιέχεται ὁ βίος καὶ ἡ ἀνδραγαθία τοῦ περιβόητου Βασιλέως Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδῶνος, υἱοῦ τῶν θαυμαστῶν Βασιλέων Φιλίππου καὶ Ὀλυμπιάδος, ἡτις ἐδιορθώθη ἀπὸ τὸν Ἱεροδωτικόν Νικόδημον τὸν Βαβυλωνίαν. Ἐνετίησιν. Παρὰ Νικολάῳ τῷ Σαρῶ ἀχμῶ. — Εἰς 8.

Σύνκειται ἐκ φύλλων 61 μηδεμίαν φροντῶν σελίδων.

42. Γνωμολογικὸν περιέχον τὰ κατὰ ἀλόφειτον γνομικὰ μοῖστικα τοῦ Χρυσολογᾶ ἔτι συντόμους ἐπιστολάς διαφόρων παλαιῶν Συγγραφέων καὶ ἀποφθεγμὰ τῶν ἐπὶ τῶν Σοφῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων φιλοσόφων. Τὰ πάντα χρησιμώτατα τοῖς φιλομαθεῖσι τῶν νέων. Ἐνετίησιν, 1755. Παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι. — Εἰς 16ον. Σελ. 168.

43. Ἱστορία περὶ τῆς συμφορᾶς καὶ σκληραίας τοῦ Μωρέως καὶ στιχολογία πολλῶν ἄλλων ὑποθέσεων, συντεθειμένη παρὰ Μάνου Ἰωάννου ἐξ Ἰωαννίνων πε-

Βυσβέκ τὸ 1829, διὰ φροντίδας τοῦ φιλομαθοῦς συμπατριώτου αὐτοῦ Aan-Hulthem. Ἰδε Diet. de la Conversation et de la Lecture, Paris 1833. Ἀρθ. Βυσβέκ.

ριοχῆς Δόκου, ἥ προσετέθη ἐν τέλει καὶ Κανόνιον τοῦ εὐρίσκου ἐν ποίᾳ ἡμέρᾳ τῆς ἐβδομάδος ἀρχεται ὁ κάθε μῆνας. Ἐνετίησιν, 1768. Παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ. — Εἰς 8^{ον}. Σελ. 127.

44. Ἱστορία τοῦ Ἡμπερίου, υἱοῦ τῶν Βασιλέων τῆς Προβέντζας· νεωστὶ τυπωθεῖσα καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθείσα. Ἐνετίησιν, 1779. Παρὰ Ἀντωνίφ τῷ Βέρτολι. Εἰς 8^{ον}. Σελ. 40.

45. Βιβλίον ὀνομαζόμενον Στιχολογία πολλῶν ὑποθέσεων, συντεθέν παρὰ Μάνθου Ἰωάννου ἐξ Ἰωννίνων περιοχῆς Δόκου. Περί τῆς συμφορᾶς καὶ σκληθείας τοῦ Μωρέως, ἀφιερωθὲν τῷ ἐντιμωτάτῳ καὶ εὐγενῇ Κυρίῳ, Κυρίῳ Ἰωάννῃ Δημητρίῳ. ἀψπδ'. Ἐνετίησιν, 1784. Παρὰ Δημητρίῳ Θεοδοσίῳ. — Εἰς 8^{ον}. Σελ. 120.

Σημ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἐκδόσει ὑπάρχει ἀφιερωτικὴ ἐπιστολὴ διὰ στίχων πρὸς τὸν Ἰωάννην Δημητρίου, καταχωρηθεῖσα καὶ εἰς τὰς μετὰ ταῦτα ἐκδόσεις.

46. Ἀριθμητικὴ εἰς χρῆσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων, μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς Λατινίδος εἰς τὴν ἀπλὴν ἡμῶν διάλεκτον. Ἐν Βιέννῃ, 1794. Εἰς 8^{ον}. Σελ. 96.

Μεταφραστὴς εἶναι ὁ Ἀθανάσιος Ψαλίδας.

47. Χρηστοθήκη πρὸς διακρίσιν ἡθῶν τῶν Νέων πάνι λυσιτελεῖς, ἐκ τῆς Λατινίδος μὲν ποτε εἰς ἀπλὴν μετενεχθεῖσα φράσιν, κοσμηθεῖσα δὲ τῷ κάλλει τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος καὶ ἐν τινι προσευθεῖσα χάριν τῶν σπουδαίων ὑπὸ τοῦ Ἑλλογιστοῦ τοῦ Βυζαντίου. Ἡδὲ δευτέρον ἀκριβῶς διορθωθείσα τύποις ἐξεδόθη. Ἐνετίησιν, α.ω. 1800. Παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ. — Εἰς 8^{ον}. Σελ. 47.

Σημ. Μετετυπώθη τῷ 1802, ἐν τῇ φιλολογικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Πατούσα, καὶ πάλιν παρὰ τῷ αὐτῷ τυπογράφῳ τῷ 1805 καὶ 1810.

Ἰδὲ Κατάλογον Παπαδοπούλου, ἀριθμ. 336 καὶ 385.

48. Ἱστορία σύντομος τοῦ Σουλίου καὶ Πάργας, περιέχουσα τὴν Ἀρχαιότητα αὐτῶν καὶ Ἡρωϊκούς μετὰ τῶν Τούρκων πολέμους καὶ μάλιστα τοὺς τοῦ Σουλίου μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ κατοικοῦ τῶν Ἰωννίνων καὶ ἡγεμόνος τῆς Γραικίας καὶ Μακεδονίας. Ἐν Παρισίοις κατὰ τὸ 1803. — Τόμ. 2 εἰς 8^{ον}. Ἀμφότεροι οἱ τόμοι σελ. 123.

49. Σύνθεμα νέον ἐπιγραφόμενον ἡ Ἠχὴ τοῦ Πρώτη ἐκδοσις εἰς τὰ τυπογραφικὰ πιεστήρια Πά. νου Θεοδοσίου. Ἐν Βενετίᾳ, 1807 ἄλωναρίου — Εἰς 8^{ον}. Σελ. 34.

50. Δοκίμιον περὶ πολιτισμοῦ τῶν Φινίκων· περιέχον τὰς τεχνῶν, γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν τῶν Κερκυραίων εἰς τὴν λαμπρὰν ἐποχὴν τῆς Ἑλλάδος· περὶ πολιτισμοῦ τῶν Κερκυραίων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἄχρι τελευταίας τῆς ἡδὲ ληξάνσης ἐκατονταετίας. Κερκύρα, 1811. — Εἰς μικρὸν 4^{ον}. Σελ. 114. ἑλληνιστί τε καὶ γαλλιστί.

Συγγραφεὺς τοῦ Δοκιμίου τούτου εἶναι ὁ Κερκυραῖος Ἀντώνιος Μελλίτης.

51. Μέλῃ ἀνακρεοντικά, συντεθέντα παρὰ Ἰωάννου Ζαμπελίου Λευκαδίου. Κερκύρα, ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως, 1818. — Εἰς 8^{ον}. Σελ. 101.

52. Παμέλα ὕπανδρος. Κωμωδία Καρόλου Γολδονίου· νῦν πρῶτον μεταγλωττισθεῖσα παρὰ Φραγκίσκου Βέρη, καὶ ἐπιθεωρηθεῖσα παρὰ Σπυρίδωνος Βλαντῆ. Ἐν Βενετίᾳ, Παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ. 1817. — Εἰς 8^{ον}. Σελ. 88.

Σημ. Ὁ μεταφραστὴς τῆς κωμωδίας ταύτης εἶναι Ἰταλός, μαθητὴς χρηματίστας τοῦ Σπυρίδωνος Βλαντῆ.

53. Ὁρέλαιαι τῆς δημοσίας παιδεύσεως προκρινόμεναι τῶν τῆς ιδιωτικῆς ἵνα σχηματίσωσιν ἓνα τοῦ Γένους χαρακτῆρα. Λέγος I. B. Μαρκέλλου, καθηγμένον τῆς Ἰταλικῆς τε καὶ λατινικῆς φιλολογίας, ἐταίρου τῆς Ἰωνικῆς Ἀκαδημίας· μεταφραθεῖς εἰς τὴν νῦν ἐπιζομένην ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διάλεκτον ὑπὸ Διονυσίου Κουλουμπάρδου τοῦ Ζακυνθίου. Κορφοί, ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως. 1817. Ἰταλὸ ἑλληνιστί. — Εἰς 8^{ον}. Σελ. 45.

54. Μυθιστορία ὁ Ῥασέλας Πρίγγις τῆς Ἀέθουσινίας, συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ Ἀγγλου φιλολόγου Δ. Σαρουῆλ Γιουσόνη καὶ μεταφρασθεῖσα εἰς τὸ νεο-ἑλληνικὸν ἰδίωμα παρὰ Π. Π. Κερκύρα, ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως. 1817. — Εἰς 8^{ον}. Σελ. κγ' καὶ 206.

Μεταφραστὴς εἶναι ὁ Πλάτων Πετρίδης.

55. Ἱστορία τῆς Δυτικῆς Χ. Ἑλλάδος. Πόνημα ἀπλοῦν περιέχον πρῶτον τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ὁμέρ Πασᾶ, Ῥουσίτ Πασᾶ, Ἰσοῦρ Πασᾶ καὶ Ἰσμαήλ Πασᾶ ἐναντίον τῆς Δυτικῆς Χ. Ἑλλάδος, τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ Μεσολογγίου, καὶ τέλος τὴν καταστροφὴν τῶν Τούρκων, ἥτις συνέβη τὸ 1822 Ὀκτωμβρίου 20 καὶ διελύθη Δεκεμβρίου 31. Δεύτερον τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Σκόνδρα καὶ τοῦ Ὁμέρ Πασᾶ ἐναντίον τῆς ἰδίας Ἐπαρχίας καὶ τὸν στενὸν ἀποκλεισμόν τοῦ Ἀνατωλικοῦ, ὅστις συνέβη κατὰ τὸ 1823 Ὀκτωμβρίου 5 καὶ διελύθη Νοεμβρίου 20. Ἐν Μεσολογγίῳ. Ἐκ τῆς τυπογραφίας Δημητρίου Μεσθενέως, 1824. — Εἰς 8^{ον}. Σελ. 24.

56. Παράπονον θλιβερόν τοῦ εὐγενοῦς Κυρίου Γεωργίου Πυρρῆ, ὄντος ἐν ἀνθηρᾷ ἡλικίᾳ καὶ τὸ τέλος τοῦ βίου πλησίον ὁρώντος. Συντεθέν παρὰ Διονυσίου Ἰωάννου Τζουκαλᾶ τοῦ Ζακυνθίου, γυναικαδέλφου αὐτοῦ. ΑΩΚΕ. — Εἰς 8^{ον}. Σελ. 20.

57. Ὁ Ἀγαμέμνων, τραγωδία Βίκτορος Ἀλφιέρη, μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν ἀπλοῦ ἑλληνικὴν γλῶσσαν παρὰ ΠΠ. Κορφοί, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως 1826. — Εἰς 8^{ον}. Σελ. 90. Μεταφραστὴς Πλάτων Πετρίδης.

58. Ὁ Ἀγαμέμνων, τραγωδία Βίκτορος Ἀλφιέρου, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου Πετριτζοπούλου. Ἐν Κερκύρᾳ. Ἐκ τῆς Τυπογραφίας τῆς Κυβερνήσεως. 1857. — Εἰς 8^{ον}. Σελ. 96.

59. Συλλογὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ πρωτοτύπου καὶ τοῦ ἐκ συνθήκης τῆς Εὐρώπης δικαιώματος τῶν ἐθνῶν περὶ τῶν θαλασσίων λειῶν καὶ τῆς οὐδετερό-

Ο ΓΑΛΙΛΑΙΟΣ

Καὶ ἡ καταδίκη αὐτοῦ.

— ooo —

τητος· ὑπὸ τοῦ Κόμητος Α. Πάλα. Μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ. Ἐκ τῆς ἐν Ὑδρᾷ Τυπογραφίας, 1826. — Εἰς μικρὸν 4^{ον}. Σελ. 39 καὶ σελ. 15 αἱ σημειώσεις.

60. Ἐρευνα περὶ τῆς φύσεως τοῦ Διαφορικοῦ ὑπολογισμοῦ παρὰ τοῦ Δ^ρ. Ἰωάννου Καρανδηνοῦ Κερκυραίου, Ἐφόρου τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, Δεκά-νου τῆς Σχολῆς τῆς φιλοσοφίας καὶ διδάκτορος τοῦ Διαφορικοῦ καὶ ὁλοκληρωτικοῦ ὑπολογισμοῦ. Κερκύρα, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως 1827. — Εἰς 8^{ον}. Σελ. 35. ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί.

61. Εἰσαγωγή εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Νεοελληνικῆς γλώττης παρὰ Σπυρίδωνος ἱππέως Κονδοῦ, Κερκυραίου. Κερκύρα, ἐκ τῆς τυπογραφίας τῆς Κυβερνήσεως α.ω. — Εἰς 8^{ον}.

62. Ἰωάννου Βηλαρᾶ ποιήματα καὶ πεζὰ τινα, ἐκδοθέντα παρὰ Ἀθανασίου Πολίτου, Κερκύρα. Τυπογραφία τῆς Διοικήσεως, 1827. — Εἰς μικρὸν 8^{ον}. Σελ. 235.

63. Ἀδαμάντιου Κοραῖ διήλογος δεύτερος περὶ τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων. Ἐκδοσις δευτέρη. Ἐκ τῆς ἐν Ὑδρᾷ τυπογραφίας, 1827. — Εἰς 8^{ον}. Σελ. 80.

64. Ἱστορία τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χρόνου· ὡς τὴν ὑποδούλωσιν αὐτῆς· εἰς τὴν Ῥώμην. Κερκύρα, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Κυβερνήσεως. 1830. Δύο τόμοι εἰς 8^{ον}. — Ὁ Α' τόμος σύγκειται ἐκ σελ. 435 ὁ δὲ Β' ἐκ σελ. 442.

Σημ. Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ ὑπὸ Πλάτωνος Πετρίδου.

Ὁ Α'. Τόμος ἔχει δύο γεωγραφικοὺς πίνακας, ἐπιτυχῶς χαλκογραφημένους ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνου τεχνίτου Γεωργίου Παπαγεωργίου, τοῦ ἐν ἀνθηρᾷ ἡλικίᾳ ἀποβιώσαντος ἐν Κερκύρᾳ τὸ 1833.

65. Κατήχησις τῶν κυριωτέρων κοινωνικῶν καθηκόντων, ἥτοι ἀνάπτυξις τῶν κυριωτέρων τοῦ κοινωνικοῦ δικαιώματος καὶ Χρέους, συνταχθεῖσα ὑπὸ Μ. Χρησταρῆ πρὸς χρῆσιν καὶ ὠφέλειαν τῆς Νεολαίας. Ἐν Βουκουρεστίᾳ. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου I. Ἡλιάδου. 1831. — Εἰς 8^{ον}. Σελ. 209.

66. Βιογραφικὴ ἱστορία τοῦ ἀθηνάτου ἥρωος Μάρκου Μπόττζερη, συντεθεῖσα καὶ ἐκδοθεῖσα παρὰ Σπυρίδωνος Μεταξᾶ Ζακυνθίου. Κερκύρα, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως. 1831. — Εἰς 8^{ον}. Σελ. 23.

67. Κ. Οἰκονόμου αὐτοσχέδιος διατριβὴ περὶ Σμύρνης. Μερίτη ἀπὸ τοῦ τυπογραφείου τῆς ἐν Δονδίνῳ Ἀποστολικῆς εταιρείας. 1831. — Εἰς 8^{ον}. Σελ. 48.

68. Παρατηρήσεις εἰς τὸ φυλλάδιον τὸ ἐπιγραφόμενον « Τί συμφέρει εἰς τὴν ἐλευθερωμένην ἀπὸ Τούρκους Ἑλλάδα νὰ πράξῃ εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις, διὰ νὰ μὴ δουλωθῇ εἰς χριστιανούς τουρκίζοντας » Παρὰ τῶν Κυρίων Ἰωάν. Τοπάλλη καὶ Ἰωάν. Σούτζου. Γενούη, ἐκ τῆς τυπογραφίας Π. Α. Βονάντου. Rue Verdaine, 277. 1831. — Εἰς 8^{ον}.

(Ἐπεταὶ συνέχεια.)

Μεταξὺ τῶν μεγάλων νόων, ὅσους ἡ Εὐρώπη ἐγέννησε μετὰ τὴν τῶν γραμμάτων ἀναγέννησιν, τέταρτος ἀνδρὲς μεγαλοφυεῖς διαλάμπουσιν ὥσπερ ἡλιοι, οὕτως εἰπεῖν, μετὰ ἑστέρων. Ὁ Βάκων, δηλονότι, ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Καρτέσιος, καὶ ὁ Νεύτων, προωρισμένοι ὄντες, ὡς εἴκεν, ὑπὸ τῆς φύσεως ἵνα κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἀκμάσαντες, τῇ αὐτῇ μεγαλοφυίᾳ πεποικισμένοι καὶ τοῦ αὐτοῦ ζήλου πρὸς τὴν πρόοδον τῶν ἐπιστημῶν εὐμοιρήσαντες, ἀνακαλύψωσι μυστήρια τῆς φύσεως τοσαῦτα, ὅσα πλεῖστοι νόες εἰς πολλῶν αἰώνων περιόδους δὲν ἤθελον δυνηθῇ νὰ ἀνακαλύψωσιν.

Ἐκ τούτων ὁ Γαλιλαῖος, ὁ ἐκ Φλωρεντίας μέγας φυσικός, ἀστρονόμος καὶ μαθηματικός, ἐπεχείρησε νὰ ἀποδείξῃ τὴν βαρύτητα τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος καὶ τὴν ἀληθῆ θεωρίαν τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων· διὰ τοῦ τηλεσκοπίου ἀνεκάλυψε πολλὰ τῆς ἀστρονομίας· παραδεξάμενος δὲ ὑπερασπίσατο ὡς οὐδεὶς ἄλλος τὸ ἀστρονομικὸν τοῦ Κοπερνίκου σύστημα· διὸ καὶ πολλὰς καὶ μεγάλας ὑπὲρνευσε καταδρομὰς ἀπὸ τοῦ Ποντίφηκος τοῦ Ῥώμης.

Ἀρχηγοί, ὡς γνωστὸν, τοῦ ἀστρονομικοῦ τούτου συστήματος ἐχρημάτισαν πάλαι ποτὲ ὁ Πυθαγόρας, ὁ ἐκ Κρότωνος Φιλόλαος, ὁ Πυθαγόρειος, καὶ ἰδίως Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος, ἀστρονόμος ἐπίσημος, ὅστις ἀκμάσας περὶ τὸ 265 πρὶν Χριστοῦ, ἐδίδαξε παρρησία ὅτι ὁ ἥλιος κέντρον ἐστὶ τοῦ παντός καὶ ἀκίνητος, ἡ δὲ γῆ κινεῖται περὶ αὐτόν.

Τὸ τοιοῦτο δὲ σύστημα μετὰ τοσούτους αἰῶνας ἀνακινισθὲν ἀπεδείχθη ὑπὸ Νικολάου τοῦ Κοπερνίκου τῷ 1507 ἔτος μετὰ Χριστόν· κατεκρίθη δὲ τῷ 1616 ὑπὸ ἱεροῦ κριτηρίου (Inquisition), ὡς ἐναντίον τῇ Π. Γραφῇ. Ὁ Γαλιλαῖος ἐπέσεικώσας δι' ἀποδείξεων τῶν αὐτῶν καὶ ἀναντιρρήτων τῶν ἀστρονομικῶν δόγμα, κατηγορήθη ὡς αἰρετικός ὑπὸ τῶν Ἱησοῦιτῶν ἐν τῷ φεβρουῶ ἐκείνῳ κριτηρίῳ, καὶ κατεδικάσθη εἰς εἰρκτὴν γέροντος ἡδὲ ἐβδόμηκοντούτης. Παρουσιασθεὶς εἰς ἐνώπιον τῶν κριτῶν ἵνα λάβῃ τὴν ἀφεσιν, καὶ γονυκλιτήσας ὡς ἐνόησε ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἠρώτατο μετ' ὀνόματος τοῦ δόγμα λέγων « Corde sincero et sicut non sic, abjuro, maledico et detestor supra dictos errores et haereses ἥτοι ἐν εὐλογίᾳ καὶ πίστι ἀνυποκρίτως ἀρνοῦμαι, καταρῶμαι καὶ ἀποστρέφωμαι τὰ προειρημένα σφάλματα καὶ αἰρέσεις ». Ἀλλὰ τὸ συνειδὸς ἤλεγχεν εἰσέτι τὸν φιλόσοφον διὰ τὰ ψευδῆ ὁρκωμόσια· ἐφ' ᾧ καὶ τεταραγμένος ὢν καὶ τὰ ὄμματα εἰς γῆν κατανέυσας, εἶπεν « e pur si muove, καὶ ὅπως κινεῖται ».

Ἡ τοῦ Γαλιλαίου καταδίκη, συμβᾶσα τῷ 1633 ἔτει, ἀποδεικνύει πόσον ἰσχυρὴ ἡ δεισιδαιμονία κατὰ

τῆς ἀληθείας καὶ ἡ τῶν λαοπλάνων ἀπάτη κατὰ τῆς φιλοσοφίας. Ὅπως δὲ ποτ' ἂν ἦ, στερότερον ταύτης καὶ λαμπρότερον ὑπὲρ τῆς ἀληθείας διαμαρτύρησιν οὐδαμοῦ ἴσως, τῆς καθόλου ἱστορίας ἀπαντῶμεν.

Κατ' ἐκείνους δὲ τοὺς χρόνους διατρέβων ὁ Καρτέσιος ἐν Ὀλλανδίᾳ κατεγίνετο εἰς τὴν συγγραφήν τὴν περὶ τῆς ἀναμνηστικῆς τῆς φιλοσοφίας. Τὰ δὲ κατὰ τὸν Γαλιλαῖον οὕτω κατέπληξαν αὐτόν, ὥς παρ' ὀλίγον νὰ παραδῶ τῇ πυρὶ τὰ ἴδια χειρόγραφα.

Α.

ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ.

—•••••

Ἐν ταῖς παρὰ τῷ Θησεῖο ἀνασκαφαῖς τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας, ἀνευρίσκονται καθ' ἐκάστην πολλὰ μετὰ τῶν λίθων τεμάχια, φέροντα ἀρχαιοτεκτονικῆς καὶ γλυπτικῆς τέχνης σημεῖα, δεικνύοντα ὅτι ἐν τῷ ἀνασκαπτομένῳ χώρῳ ὑπῆρχον, πλὴν τῶν σωζομένων, καὶ ἄλλα πολλὰ ἔργα τῆς τέχνης, ἃ οἱ κατὰ καιρὸν οἰκοδομοῦντες συνέτριβον πρὸς ἰδίαν χρῆσιν. Μετὰ τῶν ἄλλων ἀνευρέθη καὶ τις λίαν ἀρχαία ἐπιγραφή, ὡς εἰκάζεται ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων, γεγραμμένη μάλιστα ἐν δεξιῶν πρὸς ἀριστερά.

Εἰς δὲ τὰς ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας ἀνευρέθησαν ἐν μὲν τῇ πρὸ τοῦ Περθινῶνος δεξιμενῇ λεῖψαν τῆς ἀκμολογίας γλυπτικῆς τέχνης, ἥτοι ἀγαλμάτια τὰ μὲν ἀνδρῶν, τὰ δὲ γυναικῶν, καὶ τμήματα ἐπιγραφῶν, τὰ μὲν φόρων τῶν συμμάχων, οὓς ἔφερον μετὰ τὰ Περσικά, τὰ δὲ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηναίας. Τὰ τμήματα ταῦτα διατηροῦνται χωριστά, ὅπως συναρμολογῶσι κατὰ τὸ δυνατόν καὶ ἀπαρτίσωσι τὸ ὅλον τῶν ἐπιγραφῶν. Λόγου δὲ ἕξι εἰσι ποὺς ἔπουν μετὰ ὀπλῆς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων πιθανῶς εἰς τὸ ἀέτωμα τοῦ Περθινῶνος, καὶ χεῖρ ἀριστεὰ κατεργασμένη κολοσσίου ἀγάλματος, ἴσως τοῦ Ποσειδῶνος αὐτοῦ, οὗ τὸ ἀγαλμα ἴστατο ἐπὶ τοῦ ἀετώματος τοῦ ῥηθέντος ναοῦ· ἡ χεῖρ αὕτη ἔφερε πικρῶς τὴν τρίαιναν τοῦ θεοῦ. Πρὸ δὲ τοῦ Περθινῶνος ἀνευρέθησαν καθ' ὅλον τὸ πλάτος αὐτοῦ ὀκτώ σειραὶ βαθυρῶν λελατομημέναι ἐν αὐτῷ τῷ βράχῳ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐφ' ὧν ἴστανται ἀναθήματα, ἐν μνηεῖν ποιεῖται Λυκούργος ὁ ῥήτωρ. Πρὸ αὐτῶν πάλαι ἴσταντο ἀνδριάντες καὶ συμπλέγματα λόγου ἄξια, οἷα τὸ σύμπλεγμα Λυσιππεύς, θυγατρὸς τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Πανδαίτου, τὸ Μύρωνος τοῦ Πασικλέους καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Τιμοστράτης καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτῶν Ἀριστομάχης μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ταύτης Ἐχεκλέους. Τοιοῦτον ἦν

καὶ τὸ τοῦ Ἡγελόχου, ἐπὶ τοῦ βάρους οὐτινος ὑπάρχει τὸ παρὸν ἐπίγραμμα.

Παρ' ἐνθα Ἐκφάντω με πατὴρ ἀνέθηκε καὶ υἱὸς ἐνθαδ' Ἀθηναίη μνημα πόρων Ἀρεος
Ἡγέλοχος μεγάλης τε φιλοξενίας ἀρετῆς τε πάσης δωρεὰν σχώρ, τῇρ δε πόλιν νέμεται.
Κρίτιος καὶ Νησιώτης ἐποίησάτην.

Πλὴν τῶν ἀνεκκλύψεων τούτων γίνονται καὶ πολλὰ ἄλλα ὁσμέρσι ἐν τε τῇ Ἀκροπόλει καὶ τῇ πόλει αὐτῇ, περὶ ὧν θέλομεν γράψαι ἄλλοτε.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.

—000—

Ἐν τῷ φυλλαδίῳ 204 τῆς 15 Σεπτεμβρίου ὁμιλοῦντες περὶ βιβλίων ἐμέμφθημεν τὴν φειδωλίαν τῆς ἐξουσίας μὴ δαπνώτης ὀλίγα πρὸς κατάρτισιν τῆς δημοσίας βιβλιοθήκης. Τὴν περατήρησιν ταύτην ἀναγνούς ὁ ἐν Κερκύρᾳ φιλογενὴς Κ. Γ. Βαρθολομαῖος, οὐτινος ἔργα ἐδημοσιεύθησαν καὶ δημοσιευθήσονται διὰ τῆς Παρθώρας, προσέφερε πεντακοσίας δραχμὰς. Ἐπαινοῦντες τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἀνδρὸς, εὐχόμεθα νὰ μιμηθῶσιν αὐτὸν καὶ ἄλλοι.

Η ΧΡΥΣΗ ΜΕΤΡΙΟΤΗΣ.

—000—

Ἡ κυρία Ἐλουητίου, γυνὴ τοῦ ὁμωνύμου ἀρχιτελώνου, συγγραφέως τοῦ βιβλίου τῆς *Eurythias*, ἀπώλεσε κατὰ τὴν ἐν Γαλλίᾳ ἐπανάστασιν τὴν μεγίστην περιουσίαν της· ἀλλ' ἀληθῶς φιλοσοφοῦσα, οὐδὲν ἀπώλεσε τῆς φυσικῆς αὐτῆς φαιδρότητος, αἰσθανομένη τὸ ὄφελος ὅλον τῆς χρύσεως ταύτης μετριοτήτος περὶ ἧς ποιεῖται λόγον ὁ Ὀράτιος.

Ἐλθὼν ποτε ὁ Ναπολέων εἰς ἐπίσκεψιν αὐτῆς ἐν Auteuil, ὅπου εἶχεν ἀποχωρίσει ἔλεγεν ὅτι θαυμάζει βλέπων αὐτὴν ὑποφέρουσαν μετὰ γενναιότητος τὴν ἀπώλειαν τῆλικούτου πλούτου. «Δὲν γνωρίζετε, ἀπεκρίθη, πόση εὐτυχία μένει εἰς τρία πλεῖστα γῆς.»

ΑΥΣΙΣ

τοῦ ἐν τῷ φυλλαδίῳ 207, ἀντίγματος.

—•••••

Θῆρα — Ἥρα.

—000—